

Indraja

Utenos kraštiečių kultūrinis žurnalas

Kaina 4,50 Eur

Broliai Gipiškiai iš Užpalių miestelio
Tradiciiniame simpoziume kvepėjo duonos raugu
Laimingi, apdovanoti metais: knyga „Kunigas – žmogus“

Nr. 4 (87)
2022 m. gruodis

Žurnalą „Indraja“ galite
prenumeruoti ir gauti į savo pašto
dežutę visoje Lietuvoje.

Prenumeratos kaina
vienam ketvirčiui – 4,50 Eur
Žurnalas išeina 4 kartus per metus

Užsisakyti kraštiečiams skirtą žurnalą galima
laikraščio „Utenos diena“ redakcijoje (Maironio g. 34, Utena) bei
visuose Lietuvos pašto skyriuose.
Daugiau informacijos tel. (8 389) 61 460.

Indraja

2022 m. Nr. 4 (87)
Leidėjas UAB „Utenos diena“
ISSN 2029-9753

REDAKCIJA

Adresas: Maironio g. 34, 28193 Utena,
tel. (8 389) 61 460

REDAKTORIUS

Vytautas RIDIKAS
Tel.: 8 657 47 758, el. p. redaktorius@utenosdiena.lt

ŽURNALISTAI

Daiva ČEPĖNIENĖ
Visvaldas KULAKAUSKAS
Lina NARČIENĖ
Elvyra SABALYTĖ
Jurgita ULKIENĖ
Vilija VISOCKIENĖ
Deimantė ZARANKIENĖ

MAKETUOTOJA

Viktorija SKREBIŠKIENĖ

REDAKCIJOS KOLEGIJA

Prof. Arvydas ŠALTENIS – kraštiečių
klubo „Indraja“ prezidentas, Lietuvos
dailininkų sąjungos narys.
Regina KATINAITĖ-LUMPICKIENĖ –
Lietuvos rašytojų sąjungos narė, poetė.
Petras PANAVAS – Lietuvos rašytojų
sąjungos narys, rašytojas, publicistas.
Vytautas INDRAŠIUS –
rašytojas, kraštotyrininkas.

Spausdino UAB „Judex spauda“

Tiražas 1 000 egz.

Maketavo UAB „Utenos diena“

Platinti žurnalo tekstus be rašytinio
redakcijos sutikimo draudžiama.

Leidinyje panaudotos Elvyros Sabalytės (2, 65 psl.),
Vytauto Ridiko (2, 16–17, 35–37, 40–43, 48–59,
62, 63 psl.), Vilijos Visockienės (10–13 psl.), Inesos
Dumbravienės ir Rimanto Bikulčiaus (32–34 psl.),
Albino Janulaičio (44, 45 psl.), Daivos Čepėnienės
(46, 47 psl.), Linos Kovalevskienės (60, 61 psl.),
Bonifacio Stundžios asmeninio archyvo (5 psl.), Antano
Gasperaičio asmeninio archyvo (18–21 psl.), Jono,
Kazimiero ir Prano Gipiškių šeimų asmeninio archyvo
(22–31 psl.), Aušrinės Garsonaitės asmeninio archyvo
(38–40 psl.) nuotr.

Pirmame viršelio puslapyje

dailininko Gintaro Gesevičiaus tapybos darbas
„Pasimatymas“ (drobė, akrilas, 2022 m.)

Paskutiniame viršelio puslapyje

Reginos Mačienės karpinyrų „Ateina Kalėdos“

SRTRF parėmė rubrikas

SUSITIKIMAI, KNYGOS, ASMENYBĖ, ISTORIJA,
ŠVENTĖS, PARODOS, MENAS, HOROSKOPAI

Projektą iš dalies finansuoja
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas
UAB „Utenos diena“
2022 metų projektui „Utenos
kraštiečių kultūrinis paveldas
„Indraja“ skirta 12 tūkst. Eur.

TURINYS

SUSITIKIMAI	3 psl.
VU Baltistikos katedros profesoriui habil. dr. Bonifacui Stundžiai – 70	
SUSITIKIMAI	6 psl.
Išpažintis bičiuliui ir tyras žodis, nukritęs ties Kauprinių akmeniu	
ATMINTIS	7 psl.
Gyvoji Tauragnų krašto legenda	
ATMINTIS	9 psl.
Apie kraštietį Česlovą Kudabą	
KNYGOS	10 psl.
Laimingi, apdovanoti metais: knyga „Kunigas – žmogus“	
POEZIJA	15 psl.
Mindaugas Stundžia. Silgiškio kontrastai	
KNYGOS	16 psl.
Lietuvoje neregėtas reiškinyr – monografija dvejomis kalbomis	
ASMENYBĖ	18 psl.
Dailininkas Mykolas Elvirijonas Andriolis, kurio motina – mūsų kraštietė	
ISTORIJA	22 psl.
Broliai Gipiškiai iš Užpalių miestelio	
KONKURSAI	32 psl.
Respublikinė jaunimo kūryba atsiskleidė Zarasuose	
KERAMIKA	35 psl.
Tradiciniame simpoziume kvepėjo duonos raugu	
MUZIKA	38 psl.
Aušrinė Garsonaitė – apie tėvų įskiepytą pašaukimą ir gyvenimą su muzika	
MENAS	41 psl.
Regina Mačienė savo karpiniuose atskleidžia gamtos grožį	
ŠVENTĖS	44 psl.
Utenoje vyko jau septinta armonikų šventė	
ATMINTIS	46 psl.
Miške atidengtas paminklinis kryžius žuvusiems už Lietuvą	
PARODOS	48 psl.
Gintaras Gesevičius ir jo paroda – „...rytoj bus vakar“	
PARODOS	52 psl.
Unikalioje erdvėje – unikali paroda	
PARODOS	54 psl.
Reginos Steponavičiūtės–Skomskienės akvarelėse – sugautos gimtojo krašto spalvos	
FOTOGRAFIJA	60 psl.
Gražiausi Ignalinos krašto vaizdai – nuotraukų parodoje	
MENAS	62 psl.
Buvusi pedagogė pasižadėjo žmonėms skleisti tik optimizmą	
HOROSKOPAI	64 psl.
Dr. Eugenija Šimkūnaitė. Žuvų horoskopai	
KRYŽIAŽODIS	66 psl.
Dr. Eugenija Šimkūnaitė. Gesė	

...ne tik apie ilgą gyvenimo turinį

Senekai (Lucius Annaeus Seneca) – senovės romėnų valstybės veikėjui, filosofui, poetui bei dramaturgui – filosofija buvo ne tik pasaulėžiūros formavimo pagrindas, bet ir savotiškas savęs tobulinimo būdas. Jo moralės filosofija teigė, kad dorovingo gyvenimo pradžių lemia griežtumas sau, ištikimybė principams ir artimo meilė. Taip pat jis pripažino sielos nemirtingumą, visapusę žmonijos lygybę. Suradau keletą jo prasmingų frazių: „Kiekviena diena – vis naujas gyvenimas“, arba – man labai patikusi – „Gyvenimas vertinamas ne už ilgumą, o už turinį“. Kodėl šį kartą savo trumpą pamąstymą pradėjau nuo filosofo minčių?.. Tam įkvėpė šis puikus „Indrajos“ numeris ir jo personažai. Štai vienas šio žurnalo neįtikėtinai žavių herojų – kunigas – mąsto: „Esame laimingi, apdovanoti metais, nors jie taip greitai nuskuba pas Viešpatį.“ Ir tikrai... Mes dažnai nepastebime tarp mūsų esančių žavių žmonių, kaip antai, pirmųjų puslapių akademiko, kuris tyliai dirbdamas savo gražaus ir prasmingo gyvenimo laikotarpiu, nužengė į pavydėtinas aukštumas ir pats, būdamas labai kuklus, apie save, savo vertę, nė nemane pareikšti pasauliui. Panagrinėkime jo titulus, darbą pasaulio universitetuose, parašytus veikalus ir suprasime, kad jo gyvenimas buvo ir, tikiau, vis dar yra labai turiningas, pilnas sumanymų ir idėjų.

Kaip turiningi ir dviejų kitų mūsų krašto žmonių – žolininkės ir žiniuonės bei Lietuvos geografo, gamtininko ir politinio veikėjo, net signataro – gyvenimai, kuriuos prisimena ir akademikas, ir mūsų Rytų Aukštaitijos klasikas, ir šio žurnalo (pradžioje laikraščio) sumanytojas.

Galbūt ir keista, tačiau knygos žmonės daro laimingais. Jų turinys ir prasmė lieka ateinančioms kartoms, nors kartais mes tai vertiname skeptiškai. Vienas iš tų žmonių, įamžintų knygoje – mūsų krašto kunigas ir monsinjoras. Dar daugelį kitų – ypatingai kunigų – įamžina nenuilstančioji Rytų Aukštaitijos krašto istorikė ir humanitarinių mokslų daktarė, šį kartą pristatiusi net per vieną tūkstantį puslapių turinčią tarptautinio lygio monografiją. Ir kaip nesizavėti šiais žmonėmis, kurie žavisi ir suranda kitų žmonių gyvenimo perlus bei pažeria juos mūsų žurnalo puslapiuose?.. Yra dabar puikių asmenybių, bet buvusias irgi svarbu žinoti, todėl mūsų krašto metraštininkas, kraštotyrininkas, nuo pat pirmųjų žurnalo atsiradimo dienų rašęs bei mus švietęs, ir šiame leidinyje visus tebežavi savo erudicija bei ilgo gyvenimo turiniu.

O ką jau kalbėti apie kitą rašytoją, kuris tuos turiningus gyvenimus traukia kaip iš stebuklų maišo, o mums belieka tik skaityti, stebėtis, žavėtis... Trys broliai – trys užpalėnai. Jų likimo vingius rasite žurnale.

Šiame numeryje nepamirštas ir jaunimas, dar tik pradedantis rašyti savo gyvenimo turinį... Nepamiršta ir tarptautinė keramika, kuria vis tebežavi šalies puodžių karalius, kaip žavi savo entuziazmu ir įvairių pomėgių tauragniškė, nepagailėjusi savo brangaus laiko bei sukūrusi brandų kryžiažodį...

Svarbu prisiminti istoriją, kitų žmonių nueitus kelius, todėl žurnale ir keliaujame istorijos vingiais, keliais keleliais, kurie po truputį pasimiršta, bet yra žmonių, kurie juos prikelia ir priverčia mus visus susimąstyti.

O ką jau kalbėti apie mūsų menininkus ir jų filosofiją. Vienas iš jų, kaip ir Seneka, panašiai mąsto, kuria ir šmaikštaudamas rytdieną pavadina „vakar“. Kitas – savo kūrinuose palieka erdvės mūsų minčiai, o dar viena menininkė, sugavusi gimtojo krašto spalvas, ragina mus įžvelgti ir kurti naujo gyvenimo turinį. Menas ir yra menas – daugiaplanis, įvairialypis, kiekvienam savas. Vienas jį mato per fotoaparato vaizdo ieškiklį, kitas, prisirovęs smilgų, bando jų grožį užfiksuoti drobėje. Tačiau visi jie – šie kūrėjai – turi ir žino savo gyvenimo prasmę, puikiai suprasdami naujo gyvenimo esybę. Todėl ir šio žurnalo gale mūsų visų pasigardžiavimui – duoklė menui – tapybai ir fotografijai.

Ramių kitų metų, vilčių išsipildymo, skanaus skaitymo ir žiemos žavesio linkintis Jūsų redaktorius Vytautas RIDIKAS

VU Baltistikos katedros profesoriui habil. dr. Bonifacui Stundžiai – 70

Lietuvos kalbininkas, akademikas, Vilniaus universiteto Baltistikos katedros profesorius habil. dr. Bonifacas Stundžia gimė 1952 metų lapkričio 21 dieną. Šiemet jam sukako 70 metų. Savo autobiografijoje jis rašė, kad gimė Utenos rajono Daunorių kaime, dabartinės Tauragnų seniūnijos teritorijoje. 1969–1971 metais būsimasis akademikas lankė Tauragnų vidurinę mokyklą, po jos – penketą metų studijavo Vilniaus universitete (VU), Filologijos fakultete, kur įgijo lietuvių kalbos ir literatūros specialybę su klasikinių kalbų specializacija. Ilgai netrukęs B. Stundžia ėmėsi doktorantūros VU Baltų filologijos katedroje ir 1981 metais apgynė humanitarinių mokslų daktaro disertaciją tema: „Giminės kategorija ir daiktavardžio giminių bei kamienų variantai baltų kalbose (o/ā ir ijo/ē kamienai)“. 1987 metais jis jau – VU docentas. 1996 metais monografijos „Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema“ pagrindu apgynė habilituoto daktaro disertaciją. Po metų jis jau – profesorius. Kaip rašė pats akademikas, nuo 1976 metų iki šiol dirbantis Vilniaus universitete, pradėjo nuo Lietuvių kalbos katedros asistento pareigų, po metų perėjo į Baltų filologijos (dabartinę – Baltistikos) katedrą, 1996–2012 m. – šios katedros vedėjas, o 1997–2006 m. – Filologijos fakulteto dekanas. 1995 m. lietuvių ir latvių kalbas dėstė Oslo universitete.

Bonifacas Stundžia – Lietuvai nusipelnęs akademikas

Darbas žurnale

Nuo 1996 metų B. Stundžia – žurnalo „Baltistica“ redaktorius. „Baltistica“ – tarptautinis baltų kalbotyros žurnalas, įsteigtas 1965 m. daugiausia Vilniaus universiteto profesoriaus Jono Kazlausko rūpesčiu. Jį rengia VU Baltistikos katedra, leidžia VU leidykla. Žurnale lietuvių, latvių, anglų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbomis straipsnius, recenzijas ir informacijas skelbia viso pasaulio baltistai.

Žurnalas teikia pirmenybę istoriniams, lyginamiesiems ir tipologiniams baltų kalbų ir jų tarmių tyrimams, baltų ir kitų kalbų ryšių klausimams, baltų kalbotyros istoriografijai, skelbia mokslines baltistų diskusijas, naujausių baltų kalbotyros veikalų recenzijas, informaciją apie baltų kalbų tyrimus pasaulyje. Nuo 2006 metų žurnalas skiria daugiau dėmesio sinchroniniams dabartinių baltų kalbų tyrimams, įskaitant eksperimentinius, gretinamuosius ir taikomuosius darbus.

Be darbo žurnale „Baltistica“, B. Stundžia yra žurnalų „Baltu filologija“ (Latvija), „Acta-Baltica Slavica“ (Lenkija) ir „Balto-slavjanskije issledovanija“ (Maskva) redaktorių kolegijų narys, žurnalo „Gimtoji kalba“ redakcinės kolegijos pirmininkas.

Veikla ir titulai

B. Stundžia nuo 1992 iki 2022 metų – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narys, 1994–2000 metais buvo Lietuvos mokslo tarybos narys, 2003–2009 metais – Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ekspertas, 2006–2008 metais – nacionalinės programos „Tautinis identitetas ir jo išsaugojimas globalizacijos sąlygomis“ komiteto pirmininkas, 2006–2009 metais – Lietuvos mokslo premijų komisijos narys. Nuo 2012 metų B. Stundžia yra Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, nuo 2013-ųjų – Europos akademijos (Academia Europaea) narys, nuo 2018 metų – Latvijos mokslų akademijos užsienio narys. Jis yra Milano kalbotyros draugijos narys korespondentas (1983 m.).

2008–2017 m. – Lietuvių kalbos draugijos pirmininkas.

2016 metais jam suteiktas Latvijos universiteto garbės daktaro laipsnis.

Darbas universitete

Akademikas B. Stundžia iki šiol skaito įvairius kursus VU studentams: Baltų filologijos įvadas, Baltų kalbų istorija, Lietuvių kalbos akcentologija, Prūsų kalba, Lietuvių kalbotyros įvadas, Old Prussian: History, Culture, Written Monuments, Language; Baltic Culture through Language.

„Vėdu seminarus iš baltų kalbų morfonologijos. Vadovauju bakalaurų ir magistrų darbams, esu vieno doktoranto ir dviejų podoktorantų mokslinis vadovas, taip pat daug dirbu su studentais, kurie yra laimėję Lietuvos mokslų akademijos diplomų, o M. Strockio ir V. Rinkevičiaus, kuriuos konsultavau ir jiems vadovavau, tyrimai pripažinti geriausiomis HSM 2007 m. ir 2009 m. disertacijomis“, – vieną savo darbo kryptį atskleidė akademikas.

Darbas užsienyje

Būtų netikslu, jei akademiko biografoje nebūtų paminėti labai ryškūs jo gyvenimo etapai užsienio universitetuose. Jis skaitė paskaitas arba dalyvavo mokslinėse konferencijose šiuose universitetuose: Krokuvos Jogailaičių (1993, 1994, 1996, 1998, 1999 m.), Varšuvos (1999 m.), Poznanės A. Mickevičiaus (1998, 2001 m.), Gdanskio (1996 m.), Lundo (1992, 1993, 1999 m.), Oslo (1995 m.), Štutgarto (1994 m.), Frankfurto (1999, 2010 m.), Miunsterio (2000, 2001 m.), Berlyno (2001, 2006, 2022 m.), Greifsveldo (2005, 2008 m.), Erlangenio (2006 m.), Miuncheno (2004 m.), Leipzigo (2006 m.), Sankt Peterburgo (1995, 1998, 2004, 2008 m.), Maskvos

Lomonosovo (2000, 2005, 2008 m.), Latvijos (1996, 1998, 2000, 2001, 2009, 2018, 2019 m.), Budapešto (1997 m.), Novi Sado (1998 m.), Pizos (1999, 2001, 2003, 2004, 2005, 2007, 2009 m.), Italijos Bazilikatos (1989, 1991 m.), Milano katalikų (1989 m.), Florencijos (1989 m.), Parmos (1992 m.), Sorbonos (2002, 2012 m.), Antverpeno (2000 m.), Prahos Karolio (2006, 2022 m.), Brno Masaryko (2006 m.), Liublianos (2014 m.).

Latvijos aukštųjų studijų kokybės vertinimo centro kvietimu jis ekspertavo studijų programas Rygos, Liepojos, Daugpilio ir Rėzeknės aukštosiose mokyklose, tris kartus buvo paskirtas ekspertų komisijos pirmininku, 2012 m. sausį dalyvavo Latvijos aukštųjų mokyklų humanitarinių fakultetų filologijos krypties studijų programų ekspertizėje.

B. Stundžia vadovavo keliolikai mokslo tiriamųjų ir sklaidos projektų, kuriuos finansavo Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Į projektus buvo įtraukti Italijos ir Prancūzijos baltistai profesoriai Pietro U. Dini ir Daniel Petit. Projektų rezultatai – nemaža dalis toliau minimų knygų.

Veikalai

B. Stundžia parašė monografiją Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema (1995 m.), studiją Lietuvių kalba: praeitis ir dabartis (The Lithuanian Language: Distinctive Features, Past and Present 2014 m.), knygas Lietuvių kalbos kirčiavimas. Mokytojo knyga (1996 m.), Bendrinės lietuvių kalbos akcentologija (2009 m., pataisytas ir atnaujintas leidimas 2014 m.). Parengė 1545 katekizmą prūsų kalba Pirmoji prūsų knyga (su M. Klusiu, 1995 m.), M. Mažvydo Katekizmą (su R. Šepetyte, 1997 m.), T. G. Šulco ir K. Sapūno lietuvių kalbos gramatiką ir jos lietuvišką vertimą Sapūno ir Šulco gramatika = Compendium Grammaticae Lithvanicae (1997 m.), G. Devoto Baltistikos raštus = Scritti baltistici (su P. U. Dini, 2004), G. Bonfantės Baltistikos raštus = Scritti baltistici (su P. U. Dini, 2008 m.) ir F. de Saussure'o Baltistikos raštus = Travaux baltistiques (su D. Petit'u, 2012 m.) ir paskaitų pagrindu sudarytą knygą Bendrosios kalbotyros kursas (2014 m.). Lietuvių kalbos žinyno (1998 m.), Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo žinyno (2007–2008 m.) vienas autorių.

Kartu su Daliumi Jarmalavičiumi B. Stundžia 2019 metais išleido monografiją „Daiktavardžių dūryba vokiškuose XVII–XVIII a. baltų kalbų žodynuose“.

Vilniaus universiteto leidykloje iš-

leistos knygos anotacijoje rašoma: „Monografijoje ištirta daiktavardžių dūrybos sistema, paliudyta XVII-XVIII a. vokiečių-lietuvių ir vokiškuose latvių kalbos žodynuose. Darybinės sandaros ir semantikos požiūriu išanalizuoti Mažosios Lietuvos lietuvių kalbos sudurtiniai daiktavardžiai ir jų atitikmenys vokiškojoje žodynų dalyje ir Pabaltijo vokiečių kalbos sudurtiniai daiktavardžiai ir jų atitikmenys lietuviškojoje bei latviškojoje žodynų dalyse. Pirmą kartą sistemiskai ištirta Mažosios Lietuvos lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių kilmė. Skiriami originalūs dariniai ir kalkės, arba vertiniai, iš vokiečių kalbos. Preliminariai paliesta ir slavų kalbų įtaka, verta atskiroms tyrimo. Knyga skiriama tiems, kurie domisi žodžių daryba ir ypač dūryba, baltų kalbų ir Pabaltijo vokiečių kalbos kontaktais.“

Iš ukrainiečių kalbos išvertė A. Ne-

pokupno knygą „Baltai slavų giminaičiai“ (1983 m.).

Lietuvos ir kitų šalių lingvistinėje spaudoje paskelbė daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių, recenzijų, tezių, informacijų įvairiais baltų ir lietuvių kalbotyros bei jos istorijos klausimais, ypač akcentologijos, morfologijos, fonetikos ir dialektologijos. Taip pat B. Stundžia paskelbė daugiau kaip 70 populiarių kalbinių straipsnių Lietuvos periodikoje.

B. Stundžia savo autobiografijoje rašė: „Gera moku šias užsienio kalbas: rusų, anglų, latvių. Skaitau vokiečių, prancūzų, lenkų, italų, baltarusių, ukrainiečių, čekų, slovākų kalbomis.“

Kuklūs įvertinimai

B. Stundžia 2008 metais buvo apdovanotas Jono Kazlauskio premija, kuri nuo 1990 m. skiriama Lietuvos bei užsienio li-tuanistams ir (arba) baltistams. Tai – Birš-

tono savivaldybės įsteigta premija, pavadin-ta žymaus lietuvių kalbininko Jono Kazlauskio vardu. Kandidatus Jono Kazlauskio premijai gauti siūlo Vilniaus uni-versiteto Filologijos fakulteto Baltistikos katedra. Premijos dydį ir įteikimo datą nustato Birštono savivaldybės taryba.

2021 m. apdovanotas vardine Kazimie-ro Būgos premija už fundamentalius baltistikos tyrimus ir K. Būgos tradicijų nuo-seklią tąsą. Šią premiją kas ketveri metai skiria Lietuvos mokslų akademija.

2011 m. jis buvo apdovanotas Baltijos Asamblėjos medaliu, o 2013 metais B. Stundžiai buvo suteiktas Tauragnų krašto garbės piliečio vardas.

Kraštietis B. Stundžia 1976 metais ve-dęs tautosakininkę Bronę Katilevičiūtę-Stundžienę (gim. 1952 m.), išaugino du sūnus – Mažvydą (gim. 1977 m.) ir Gedi-miną (gim. 1983 m.). Turi penkis anūkus.

Bonifacas Stundžia (*kairėje*) – su savo plačiąja gimine gimtajame kaime

Išpažintis bičiuliui ir tyras žodis, nukritęs ties Kauprinių akmeniu

Romualdas ŠIMKŪNAS

Esu įsitikinęs, kad tikri bičiuliai sutinkami darbuose. Džiaugiuosi turininga pažintimi su žemiečiu, kilusiu iš gretimo Daunorių kaimo, Tauragnų seniūnijoje, Utenos rajone, kuri nuo mūsų Vyžių skiria trys kilometrai brandaus miško su dviem „bedugniais“ ežerėliais Krakaežerio raiste, Šaltoji versmė ir Kauprinių akmuo.

Būdamas velnio tuzino metais vyresnis, rimtą paauglį, būsimą profesorių Bonifacą Stundžią matydavau Daunorių bažnyčioje, sėdintį ar stovintį, kaip man atrodė, prie išvaizdaus tėvo. Vėliau, bręsdami, mokėmės skirtingose vidurinėse ir aukštosiose mokyklose, ėjome, ieškodami savųjų kelių.

Likimo pirštas mus suvedė prieš penkiasdešimt metų Vilniaus universiteto Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus kieme, kuriame, už storų sienų, buvo mūsų darbovietės.

Susitikę džiaugėmės, kad esame tėviškėnai, galime pasiūti savo tarmę. Papirko jo jaunatviškas idealizmas, meilė pasirinktai profesijai, nuoširdumas, linksmas būdas, tolerancija, aistra – tikintis, kad studentai siekia gero išsilavinimo, meilė gimtajai kalbai ir mūsiškei tarmei, nesavanaudiška pagalba patarimais kitiems, siekiantiems spręsti gyvenimiškus klausimus. Žavėjo Bonifaco pasidžiaugimas, jog dirba garsiausioje Lietuvos aukštojoje mokykloje.

Mūsų bičiulystė nenutrūko ir kai išėjau į užtarnautas atostogas, per kurias laikas šuoliavo it pegasas. Užsiminę, kad norėčiau pagalbos išleidžiant leidinius apie gimtinę ir ją supančią aplinką, Bonifacas mielai sutiko, ėmėsi nelengvo redaktoriaus darbo, parašė atsiliepimus. Šiais metais, palydėdamas ketvirtąjį leidinį „Po Tėviškės Dangum“, jis teigė esąs laimingas, kad aš, išėjęs į pensiją, nenuobodžiauju, vis skrebinu plunksna ir drožinėju. Sutiktas ar paskambinęs klausia, apie ką sukasi mintys, tarsi vėl laukia mano paprašymo pagalbėti. Savo sielą papuošiu jo pasakytais ar nutylėtais žodžiais, nes jų atspindys atrandu šviesų jausmą, kuris vadinamas tikrumu. Gerbiu jį už suteiktą pagalbą, gautas žinias, paprastumą, nuoširdumą, empatiją, dėkoju likimui, kad gyvenime sutikau tokį žmogų.

Menu malonų pakvietimą į Utenos kultūros centrą, kur meras Alvydas Katinas Utenos 755-čio proga būriui žemiečių, tarp jų prof. B. Stundžiai ir man, įteikė

gintarines pasagas.

Prieš keletą metų prof. Bonifacas su žmona viešėjo mano tėviškėje, „Baubelyje“ – svirne, tapusiame šeimos muziejumi, dalinomės nuvilnijusios vaikystės, jaunystės prisiminimais, vertinome tėvų pastangas dėl vaikų ateities, pasidžiaugėme, kad gyvenimas mums buvo palankus, dabartimi – auksiniu laiku, kai galime keliauti po svečias šalis. Širdis paglostė laimė, kad gimėme, stiebėmės aukštyne nuostabiuose kampeliuose, įsiterpusiuose tarp Aukštaitijos nacionalinio parko miškingų kalvų karalystės, netoli „slibino guolio“ – Tauragno ežero. Beje, 2021 metų įsikūrusios bendruomenės „Ažu Tauragną“ prezidentės Editos Danilevičienės pakviesti, tapome jos garbės nariais. Pajuokaujant, galėčiau teigti, kad ateitis nusimato, kaip sakoma: viskas gerai, bet vargas priekyje.

Prie žolelių arbatos mūsų pokalbis pakrypo gilyn į nutikėjusį laiką, aplinkiniuo-

se kaimuose skaičiuojant žuvusiuosius miškuose, išaldytus Sibire. Apgailėstavo, kad per anksti mūsų apylinkėse užgeso kilusios talentingos asmenybės, kurių veikla daugelis žavėjosi: farmacininkė dr. Eugenija Šimkūnaitė, chirurgas Antanas Sviklius, aktorius Algirdas Grašys, kalbininkas Kazimieras Gaivenis.

Išėję į kiemą, įdėmiai klausėmės išlaikaus pušyno bylos, kur genys ilgai parpė į sausą medžio šaką, būrė lietu, o gal liudijo žmogiškąją patarę: verkia duonelė tininio valgoma.

Kai verpetais sukantis gyvenimo laikui darbščiajam Bonifacui atėjo jubiliejus, linkiu jam tvirtos sveikatos, likti darbingam, gyventi prasmingai, gražiai, santarvėje su savimi, kitais, su visu pasauliu. Juk žodis jubiliejus – labai reikšmingas. Jis kaip mielas takelis į šviesius prisiminimus, laisvę, naują gyvenimo rytą, poilsio nežinančią mylinčią širdį, laimę.

Gyvoji Tauragnų krašto legenda

Bonifacas STUNDŽIA

Eugeniją Šimkūnaite, daktarę ar žiniuonę, kaip ją vadindavo žmonės, pažinojo visi tauragniškiečiai, kuriems, tarp jų – ir man, ji tebėra gyva legenda. Nors esu kitos kartos žmogus, gimęs tais metais, kai garsioji tauragniškę jau buvo apgynusi daktaro disertaciją, tuomet vadintą kandidatine, įvairiausių pasakojimų apie šią išskirtinę asmenybę nešiojuosi nuo vaikystės. Mano tėvas Petras, E. Šimkūnaitės vienmetis, yra pasakojęs apie jos tėvą Praną, gerbiamą Tauragnų vaistininką ir žolininką, žuvusį Antrojo pasaulinio karo pradžioje bene vokiečių bombų pataikius į vaistinę, apie iš tolimosios Rusijos parsivežtą žmoną Olgą, medicinos seserį, ir apie nepaprastą jų dukrą Gesią, tapusią Lietuvoje garsia botanike, žolininke, bet prieinamą ir kaimo žmogui.

Parvykusi į Tauragnus, ji visada susitikdavo su senosiomis miestelio gyventojomis, tarp jų – Adele (Adalia) Bikuvienė, tolima mano tėvo giminaite.

Tiesiogiai susidurti su E. Šimkūnaite teko vėlokai, pirmą kartą – gal praeito amžiaus aštuntajame dešimtmetyje. Kilo mintis pakviesti ją į Vilniaus universiteto Ramuvos klubą. Pilnutėlėje didžiojoje Filologijos fakulteto auditorijoje daktarė pasakojo, kaip reikia gyventi, maitintis savo žemės vaisiais, uogomis, nekvailioti su visokiomis dietomis, ne tik gydytis ir stiprintis savomis žolelėmis, bet ir tausoti jas: „Nerauk, neskink, neplėšk, žmogau, esi tos pačios gamtos dalis“. Daugeliui klausytojų tai buvo tikra ekologinės elgsenos pamoka. Po paskaitos jaunimas apipylė daktarę klausimais. Atmintyje labai gerai išliko vienas jų: ar žmonijos nepražudys tarša? Atsakymas turbūt ne vienam buvo netikėtas: žmonės prisitaikys prie didėjančios taršos, žinoma, tai nereiškia, kad jos nereikia mažinti. E. Šimkūnaitė pasirodė esanti didelė optimistė.

Antrą kartą itin artimai susidurti su daktare pasitaikė pačioje atgautos nepriklausomybės pradžioje, bene 1991 metais. Rodos, botanikų ar farmacininkų prašymu sutikau parduoti E. Šimkūnaitės parengtą pasakų apie medžius knygėlę, kažkurios leidyklos tarsi atmestą dėl kritiškos tautosakos specialisto recenzijos. Gavau rašomąją mašinėlę surinktą tekstą, kurio pratarmėje autorė teigė pasakas užrašiusi iš senųjų tauragniškių. Atidžiai perskaičius knygėlę, neliko abejonių, kad tai – daktarės kūriniai, meistriškai perteikiantys pasakoms būdingą stilių, panaudojantys vieną kitą jų motyvą, prisodrinti aukštaičių vartojamą leksiką ir žodžių formų bei junginių, pvz.: *stalas dar nuo vakarienės nenuardytas*, t. y. nenuvalytas; *sudaryti* „sutvarkyti“, *ras-tum* „gal, tikriausiai“, *ankslis* „alksnis“, *testa* „tegu“, *rodžias* „rodosi“, *insiprašė* „įsiprašė“, *nepagalus* „silpnas“, *čulmyti* „čiulpti, žįsti“. Pasitaiko ir tokių žodžių, niekur neužfiksuo-

tų, tad greičiausiai sukurtų knygėlės autorės, pvz.: *ankstyvė* „trešnė“, *kadaujoj* „senų senovėje“, *loženos* „vėjavarčiai“, *opšti* „ošti“, *šiuoriai* „švyliai“, *žygas* „pasiumtinys“. E. Šimkūnaitė neieškojo žodžio kišenėje, puikiai mokėjo tauragniškių šnektą, buvo puiki pasakotoja ir klausytojus sugebėdavo įtikinti net ir tokiais dalykais, kurių tikrovėje nebuvo. Tai yra liudijusi ne viena jos bendrklasė iš Utenos gimnazijos. Įgimtas Eugenijos kūrybiškumas, ko gero, ištirpdė ribas tarp realybės ir fantazijos. Gali būti, kad dalis Tauragnų apylinkės žodžių, ypač augalų pavadinimų, E. Šimkūnaitės siųstų Lietuvių kalbos žodyno redakcijai, yra jos kūriniai.

Pasakų apie medžius ir medelius tekstai ir gyvas autorės pasakojimas mane taip pagavo, įtraukė, kad nemačiau prasmės kišti nosį į originalų daktarės diskursą. Pataisiau tik korektūros, skyrybos klaidas, vieną kitą pasikartojimą. Gana greitai susidorojęs su redaktorium, tiksliau – korektoriaus darbu, sukau galvą, kaip įtikinti E. Šimkūnaite, kad ji pratarmėje neužsimintų pasakas užrašiusi iš senųjų tauragniškių (tai greičiausiai ir lėmė minėtą kritišką atsiliepimą apie knygėlę).

Kai telefonu raportavau atlikęs užduotį, E. Šimkūnaitė mane pakvietė į savo butą Lazdynuose. Važiavau iš Justiniškių, kur gyvenau, kupinas nerimo: kaip man seksis su tokia nestandartine įžymybe bendrauti, ar nepasiųs redaktoriaus, kur vėžiai žiemoja. Pravėręs buto duris ir sutiktas skvarbiu šeimininkės žvilgsniu išvydau gausybę įvairiai supakuotų ir pakabintų vaistažolių – tiek koridoriuje, tiek daktarės darbo kambaryje, kurio svarbiausias baldas – nemažas stalas su rašomąja mašinėle – irgi skendo tarp vaistažolių pakų. Prie to stalo ir susėdome. Ėmiau girti pasakas bei jas lydinčius patarimus, kaip naudotis gydomosiomis medžių lapų, žiedų, pumpurų, žievės, sulos savybėmis, ir originalias mįsles, sukurtas liaudies mįslių pavyzdžiu.

Knygelė tikrai sudomins ir jaunimą, ir su-

augusius. Nebeatsimenu, ar aš autorei įpiršau sudaryti retesnių žodžių žodynelį, ar ji pati jau buvo sumaniusi. Peržvelgėme ne-gausias teksto korekcijas, paaiškinau korektūros, skyrybos taisymsus. Pajutęs užsi-mezgusį ryšį, pagaliau išdrįsau žengti prie knygėlės pratarmės. Sakau, gal nebūtina nu-rodyti, kad pasakos užrašytos iš senųjų tau-ragniškių, juk nuo to jų vertė nė kiek nesu-mažės. Daktarė sukluso, nebeatsimenu, ką atsakė, tačiau kategoriško mano siūlymo at-metimo nejutau.

Ir štai 1991-ųjų metų rudenį E. Šimkūnaitės pasakų knygėlė išvydo dienos švie-są. Knygelę, išspausdintą didelėmis raidė-mis, papuoštą patraukliomis dailininkės Ilonos Norkūnaitės iliustracijomis, už-sklandomis ir padovanotą pačios autorės su nelengvai įskaitomu, bet labai mielu įrašu „Su padėka už talką“, neramiai imu į ran-kas. Pirmiausia rūpi pratarmė, pavadin-ta „Kaip sumaniau knygėlę parašyti, arba įžanga mažajam skaitytojui“. Perskaičius nerimas ištirpsta. Autorė pasakoja apie vai-kystėje į tėvo vaistinę atvykusį žmogų, pri-sistačiusį kaip senis Pranys. Iš Pranio ji iš-girdusi daugybę pasakų su priesaku „kai sena būsi, mažiems persakysi“.

Kai atėjęs laikas Pranio priesaką vykdy-ti, paaiškėjo, kad jis, t. y. Pranas Mašiotas, pasakas į knygutes surašęs. Nieko kito neli-kę, kaip pradėti „senų senovėje sektas, dar į knygas nesurašytas, pasakas sekti mažiems smalsiems“. Pasirinkusi pasakas apie me-džius: „ši sritis man žinomiausia, kol kas liaudies medicinos folkloras daugiausiai nus-kriaustas, be to, mažiems medžiai ryš-kiau įsimena negu smulkios žuvytės“. Toles-nė pastraipa vingriai šimkūnaitiškai įvardija kūrinį autorystę: „Įžangai <...> panaudojau tikrą pasaką, tačiau jungdama atskirus sky-relius turėjau šį tą ir pati parašyti. Vartoju pasakų fragmentus, gyvosios kalbos <...> žodžius, pasakymus. Kiek galėjau, stengiau-si laikytis pasakų stiliaus“.

Kai atgavus nepriklausomybę, kažkuriuo metu miesteliams ir kaimams imta „tiesti“ gatves, kurti jų pavadinimus, išdrišau kreiptis į garsiąją moterį, ką ji galėtų pasiūlyti Tauragnams šiuo klausimu. Doktorė man atsiuntė šešių puslapių rašomąją mašinėlę per kalkę atspausdintą tekstą, kurio ištraukomis norėčiau čia pasidalyti (*tai, kas laužtiniuose skliaustuose pridėta mano*).

Iš jų galima susidaryti išpūdį, kaip gerai E. Šimkūnaitė pažinojo įvairiaučius mylimo miestelio žmones, jų pavardes ir pravarde, kilmę.

„Gatvių lyg ir nebuvo, buvo keliai, keliukai <...> Manyčiau, geriau prisiminti senus, buvusius ligi išsikeliant daugeliui į vienkiemius <...>“

Iš miestelio aikštės, šiauriniu šventoriaus pakraščiu ėjo klebonijos keliukas, kaip suprantama, į kleboniją ir maždaug puskelėje į šiaurę – į poros davatkų namelius, vienas buvo Tartilaitės, kitas, rodos, Jakštonytės.

Šiauriau buvo Utenos kelias, iš vienos jo pusės buvo vargoni[ni]nkui skirtas namas, iš kitos – Laurinavičiaus Raupio, kiek toliau Utenos link – kito Laurinavičiaus ir priešais Ūdro. Už Ūdro namo buvo Baužių keliukas į šiaurę, ten buvo pora Baužių namų, Šimkūnų namas ir vienas ar du Baužių namai pagal Utenos kelią. Visai prie galo buvo Lukštų kiemelis – nuo gatvės platus atslaimas be aptvėrimo, iš dviejų šonų ir skersai gale po namą, viename jų gyveno Kurlavičienė, kitame Lukštienė Aleksandra, našlė, vėliau išvažiavusi į Kauną; duktė baigė dailės institutą, pokaryje išvyko į Vakarus.

Maždaug ties Lukštų kiemo galu, priešingoje pusėje į vakarus, ėjo Paakmenio keliukas (tada ežerą vadino Akmeniu, dabar – Bliūdėliu). Šiaurinėje Paakmenio keliuko pusėje buvo du namai – našlės ar gyvanašlės Kelbauskienės (Kunigėlytės) ir kalvio, o pietinėje – gal trys, iš jų du Vaišnorų (berods pusbrolių), vienas medinis – Bačkinink[o], kitas – Vėdar[o]. Paakmenio keliukas gana greit šakojosi į du kelius: Paežerės ir Paakmenio arba dar ir Priepalos keliuku vadinamo.

Utenos kelias suko į šiaurę. Už Lukštų kiemo namų nebebuvo. Maždaug ties kapiėmis į Utenos kelią ėjo Aplinkinis keliukas, einantis į rytus, pro Vopnyčią (tada jau retai kada bedegdavo [kalkes]) ligi Pilkenių kelio – į rytus už Tauragnų <...>.

Šiaurinėje Tauragnų dalyje, prie aikštės, buvo žydų namai: dviejų aukštų, gan didelis Hamburgo–Lifšico, už jo Žydų kišenėlė su keliais namais gale ir šone ir gan plačia stačiakampe aikšte iš aikštės pusės. Už kišenėlės kampinio namo buvo Kahalo namas, pasak žydų, pirmasis žydų namas Tauragnuose ir visoje Lietuvoje <...>. Žydai šnekėję, kad Kahalo namas einąs aštuntą šimtą metų. <...>

Nors žydai gerokai protestavo, bene [19]32 ar [19]33 kaip nusenusį jį nugriovė. Tai būta didelio aukšto stogu namo <...>.

Kahalo (žyd. bendruomenė) namo rytiniu pakraščiu ėjo Škalos (tarmiškai škala – „sinagoga“) kelias, einantis pro senąją ir naująją sinagogas (beje, jų abiejų lankytojai dažnai nuožmiai susimušdavo, tvarstyti tekdavo vienus vaistinėje, kitus – pas felčerį). Kai miestelį ėmėsi kiek tvarkyti, Škalos kelią vadino Mokymų keliu. <...>.

Bene ties antru namu nuo Kahalo buvo Žydų ulytėlė – siaura gatvelė, abipus užstatyta nedideliais namukais, kai kurių jų vakariniai galai vos vos nesilietė su Škalos namų rytiniais galais. <...>.

Tauragniškiam miestui – tik Tauragnai. Kaunas, Vilnius, Utena – tik miesteliai, taip ir sėliečiams – pasaulio centras tik Sėlė. Kaimas didelis ir gan turtingas, tačiau panašių apylinkėse buvo. Ar nebuvo Tauragnai kokios aukštaitiškos genties, o Sėlė – sėlių sostinės? Išdumamas ir priešiškas ne šiaip sau, o iš šaknų ir ligi grabų. Beje, ir galiūnės Indrāja (lyg ir saulės duktė) ir Salija (vandens galybės valdovė) amžinai nesutaria, nors pagal kai kurias pasakas ir esančios seserys“.

Tauragnai E. Šimkūnaitėi buvo pasaulio centras, dvasinė tėvynė. Čia ji mėgdavo sugrįžti, pabendrauti su jaunystės draugėmis. Tauragnų kultūros centre buvo iškilmingai švenčiamos garsiosios moters sukaktys. Teko dalyvauti paskutiniame, 75-erių metų, jubiliejuje. Perpildyta salė, kalbos, dainos, suaugusių ir vaikų klegesys, gausybė gėlių, o tarp jų sėdi tarsi kokia karalienė, kaip visada, šmaikštaus žodžio nestokojanti žiniuonė. Tokia ir išliks daugelio sukakties dalyvių atmintyje, nes netrukus atgulė amžino poilsio šalia tėvų Tauragnų kapinėse. Tačiau net ir palikusi žemiškojo pasaulio džiaugsmus ir rūpesčius doktorė toliau padeda žmonėms, dalija dovanas. Antai interneto paieškos juostoje surinkus „Šimkū-

naitės“ iškart iššoka nuoroda „Šimkūnaitės arbata nuo nervų“. Ji yra sudariusi gausybę receptų, pagal kuriuos gaminamos arbatos, padedančios įveikti įvairius negalavimus. Ir ne tik arbatos garsina E. Šimkūnaitę, bet ir kitokie sveiko gyvenimo patarimai, kuriuos vien „Žuvėdros“ leidykla paskleidė penkiose ar šešiose knygose, o naujausią – „Sveiko gyvenimo paslaptys“ – 2018 m. išleido leidykla „Obuolys“. Tauragniškiam ir jų kaimynams žiniuonė padovanojo saulės dukters Indrajos mitologines sakmes, savitą epą, pakylėjusį mylimą kraštą į senų garbingų genčių gretas.

Tauragnai nepamiršo savo žiniuonės, čia pasitinka ją primenantys ženklai: auga, žydi ir uogas nokina žmonių pasodintas Gesios vyšnių sodas, ošia jos vardu pavadintai mokyklai (dabar tai Utenos Kraštonos progimnazijos Tauragnų Eugenijos Šimkūnaitės mokykla) padovanotas miškas, gražiai sutvarkyta jos ir tėvų kapavietė. Doktorė pagerbta vietos muziejuose – Tauragnų krašto (Kultūros centre) ir mokykloje įsikūrusiame. Prisimena E. Šimkūnaitę ir visa Lietuva. Vilniuje, Lazdynų mikrorajone, jos vardu pavadinta gatvė, Eugenijos Šimkūnaitės labdaros ir paramos fondas kviečia į memorialinę ekspoziciją, įrengtą doktorės bute Erfurto g. 4–42, o greta esančiame parkelyje pastatytas atminimo akmuo su prasmingais doktorės žodžiais „Saulėle, Motule, dangun eidama, neaplenk Žemės mūsų“ (skulptorius Jonas Gencevičius).

Kaune įsikūrusio Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejaus pasididžiavimas – Žiniuonės skulptūra, sukurta ukrainiečių skulptoriaus Spartako Britano. Lietuvos Respublikos Seimas 2020-uosius paskelbė Eugenijos Šimkūnaitės metais, o Utenos apskritys Tauragnus – Mažąją kultūros sostinę. Doktorės šimtmečiui skirti renginiai pasisklido po visą šalį.

Parengė Vytautas Ridikas

KRYŽIAŽODŽIO „DR. EUGENIJA ŠIMKŪNAITĖ. GESĖ“ ATSAKYMAI

46. Arnika. 47. Bitkrėslė. 48. Veronika.
49. Ungurys. 41. Beržo. 42. Kamickienė. 43. Griciūtė. 44. Vaidadienė. 45. Diligėlė.
46. Jazolė. 34. Liepa. 35. Mėska. 36. Zimkevičius. 37. Labokas. 38. Levos. 39. Rungiaigė.
27. Bruknė. 28. Pušies. 29. Serbentas. 30. Pupa. 31. Spanguolė. 32. Pakalnis. 33. Krau-

VERTIKALIAI:

nakas. 22. Krėtenas. 23. Tauragnuose. 24. Šimkūnas. 25. Pipirmėtė. 26. Lazdauskaitė.
nas. 15. Olga. 16. Rylisškis. 17. Sartai. 18. Kadžytė. 19. Bulvė. 20. Kiaulpienė. 21. Čes-
8. Kadagys. 9. Eglės. 10. Labokienė. 11. Barsukas. 12. Velniamušio. 13. Kiškis. 14. Ly-
1. Putnas. 2. Šermukšnis. 3. Erfurto. 4. Pranas. 5. Kirilas. 6. Šimkūnas. 7. Ramunėlė.

HORIZONTALIAI:

Apie kraštietį Česlovą Kudabą

Petras PANAVALAS

Atsiminimų fragmentai

Česlovas Kudaba – žymus Lietuvos geografas, gamtininkas, politinis veikėjas, signataras, mano kraštietis. Tiesa, gimė Baltarusijoje, Kobylnikuose (dabar – Naroč), vakarinėje Naručio ežero pakrantėje. 1940 m. šeima persikėlė į Vaiciekavą (Tverečiaus sen., Ignalinos r.). Šio garsaus kraštiečio pavardę išgirdau vėlokai, nes jis mokėsi ne Ignalinoje, o Tverečiuje, vėliau Švenčionyse ir Švenčionėliuose (Švenčionių r.).

Švenčionėlių mokytojų seminariją baigė 1954 metais (tais metais aš baigiau Ignalinos vidurinę, taigi buvome beveik bendraamžiai) ir pradėjo geografijos studijas Vilniaus universitete. Vėliau šiame universitete skaitė paskaitas, apgynė mokslų kandidato ir mokslų daktaro disertacijas, 1974 metais jam buvo suteiktas profesoriaus vardas. Taigi, tapo plačiai žinomas visoje Lietuvoje, jau nekalbant apie Vilnios kraštą. Daugelis švenčioniškių ir ignaliniečių asmeniškai pažinojo Č. Kudabą ir tuo didžiavosi.

Prisimenu, kartą su Cirkliškio (Švenčionių r.) žemės ūkio technikumui turistų grupę klaidžiojome pažemieniais, visai nusivare ir ištroškę. Pagaliau pamatėme sodybą. Mus svetingai pasitiko simpatiškas, jau pagyvenęs šeimininkas, kalbantis rusiškai, nors pasisakė lenkas esąs. Pavardė – Šilkinis. Sunku lietuviškesnę pavardę ir sugalvoti. Tokių „lenkų“ Lietuvoje galima rasti ne vieną šimtinę, bet tai jau jų ar jų tėvų apsisprendimo reikalas. Pasigyrė, kad daug kur buvęs, nuo jaunystės fotografuoja, domisi numizmatika, parodė kolekciją, o vieną pinigėlį nelygiais kraštais ir apdilusia vytimi man, kaip vadovui, net padovanojo. Dar pasigyrė, kad prieš kelias dienas pas jį buvo užsukęs Č. Kudaba, ir paklausė, ar gerai jį pažįstu. Kai pasakiau, kad asmeniškai nepažįstu, pajutau, jog šeimininko akyse mano autoritetas smarkiai nukrito. Negalėjo žmogus patikėti – technikumui dėstytojas ir nepažįsta Č. Kudabos! Vėliau poetas Albinas Bernotas Vilniuje mane supažindino ir su kuo tik minėto Šilkinio sūnumi, poetu, Lenkijoje vidurinėje mokykloje dėstančiu lenkų kalbą ir literatūrą. Irgi, atrodo, nelabai moka lenkų lietuviškai, nors pavardė – kaip ir tėvo, Šilkinis.

O štai su Č. Kudaba asmeniškai susipažinau jau prasidėjus Atgimimui, 1989 metais, lyg birželio mėnesį, Ignalinos kraštiečių sąskrydyje. Po gražių ir patriotiškų

kalbų po pušimis nemažas būrys sugužėjo me į kultūros namus. Ten buvo paroda, jei neklystu, skirta Vinco Kudirkos „Varpo“ 100-osioms metinėms paminėti. Č. Kudaba, sustojęs prie V. Kudirkos portreto, pusbalsiu pasakė: „Šiandien jis tikrai būtų su mumis. O Basanavičius dar pamąstytų...“ Aš nustebež kilstelėjau antakius, bet profesorius daugiau nekommentavo.

Po to vyko diskusijos apie Lietuvos gamtovaizdžio išsaugojimą, Nacionalinio parko problemas. Vienas kalbėtojų su didžiuliu užsidegimu ir gana logiškai ėmė įrodinėti, kad nemokame savo gamtos grožio panaudoti pritraukiant turistus. Čia profesorius, daug kam visai nelauktai, suabejojo, ar labai gerai būtų tam pačiam gamtovaizdžiui ir mūsų gamtai apskritai – kai kur Europoje gražiausi gamtos kampeliai jau negrįžtamai prarado buvusį savo grožį būtent dėl masinio turizmo.

Po visų diskusijų išvykome į Palūšę (Ignalinos sen.). Pirmiausia, žinoma, visi užlipome ant Ladakalnio. Ką ir apie ką kalbėjo profesorius, jau neprisimenu, bet gerai meniu, kad daugumai jau leidžiantis žemyn, Č. Kudaba pasilenkęs kažką vis fotografavo – ar kokias retas žolytes, ar jį sudominusį vabalėlį. Dabar nežinau, kuris iš kraštiečių, irgi pasilikęs ant Ladakalnio, ėmė ir įamžino mudu su profesoriumi – mane, bandantį nutaisyti natūraliai orią pozą, ir besikrapštantį su fotoobjektivu profesorių. Ko gero, tai vienintelė mano nuotrauka su Č. Kudaba.

Po šio susitikimo ryšiai su profesoriumi nenutrūko, nors ir netapo išskirtinai artimi. Mano paprašytas, nors ir labai užimtas, Č. Kudaba kraštiečių kultūriniam žurnalui „Indraja“ atsiuntė straipsnį, savo pamąstymų žiupsnelį, kartu leisdamas kai ką ir pataisyti, jeigu būtų reikalas. Vieną sakinių iš tiesų reikėjo taisyti, ir korektorė rekomendavo, bet aš, norėdamas išsaugoti originalų skambėjimą šimtu procentų, palikau iš tiesų nepriimtina vartalą iš rusų

kalbos – „motininė žemė“. Bet, išskyrus šį atvejį, niekur daugiau profesorius straipsniuose neaptikau nei prasilenkimų su kalbos normomis, nei nuvalkiotų šampų, kurių mūsų žurnalistikoje pilna. Nedažnas literatas taip valdė sakinių, kaip geografijos profesorius. Ir mėgo rašyti. Ir toli gražu ne tik mokslinėmis temomis. Jo pamąstymai – originalūs, nekartojantys jau girdėtų kalbėjimų – buvo dažnai aptinkami Atgimimo metais ir vėliau laikraščiuose bei žurnaluose. Išspausdinus straipsnį „Indrajoje“ pasiteiravo, ar negalėtų atsiųsti dar ką nors. Deja, tuo metu „Indraja“ dėl lėšų stygiaus per metus pasirodydavo vos vieną ar du kartus, tai taip ir nepasinaudojau pasiūlymu.

Profesorius, be abejo, buvo patriotas, bet negalėjo ramiai žiūrėti į „urapatriotų“ kvailiojimą, keisto bolševikinio neklaidingumo ir patriotinio davatkiškumo lydinį. Dauguma vyresnės kartos žmonių dar turbūt prisimena istoriją su Juozu Baltušiu. Rašytojas, pasimetęs įvykių raidoje, o gal norėdamas išlikti originalus, Atgimimo metais padarė porą tikrai nepriimtinių pareiškimų. Prisimenu, nelinksma buvo klausytis tų pareiškimų, gaila buvo, kad toks rašytojas ir taip ožiuojasi, bet dar liūdniau buvo girdėti, kaip kokia nors cypianti moterėlė plūstasi, draskydama „Parduotų vasarų“ ar „Sakmės apie Juzą“ lapus. Paskambinau kartą kažkokiu reikalu profesoriui. Atsiliepęs liūdnu balsu pasisakė ką tik grįžęs iš J. Baltušio laidotuvių. Sukrėtusios ne tiek pačios laidotuvės, kiek negraži politizuota erzelynė, net ir po rašytojo mirties nesibaigianti. „Kaip mes elgiamės su žymiausiais savo žmonėmis! Kur mes einame ir kur nueisime taip eidami?“ – atsiduso profesorius.

Pats Č. Kudaba į amžinybę išėjo pačiame kūrybinių jėgų žydėjime – 1993 metų vasario 19 d., nesulaukęs nė šešiasdešimties. Bet žmogaus gyvenimas matuojamas ne tiek nugyventais metais, kiek darbais.

Laimingi, apdovanoti metais: knyga „Kunigas – žmogus“

Vilija VISOCKIENĖ

„Mielieji, šią popietę suskrido visos dienos, mėnesiai, metai ir dešimtmečiai iš tolimiausių atminties kertelių, suklupo pasimelst dar kartą už tuos prabėgusius metus, už galimybę savo rankose laikyti solidžią Giedrės Mičiūnienės parašytą knygą „Kunigas – žmogus“. Už knygą, kuri padės geriau pažinti Dusetų bei Antalieptės kleboną kanauninką Stanislovą Krumpliauską, jau dešimtus metus esantį šalia mūsų, dovanojantį nesuskaičiuojamą gausybę šiltų akimirkų parapijiečiams, besiglaudžiantiems prie tikėjimo tiesų, ieškantiems didžiosios gyvenimo prasmės – Dievo. Noriu visus pakviesti susipažinti su prasmingai vingiuojančiu gerbiamo klebono kanauninko S. Krumpliausko gyvenimo keliu, pasiklausyti ištraukų iš šios knygos, pasimėgauti skambančiais muzikos akordais. Trumpam pamirškime rūpesčius, pasinerkim į prisiminimus ir kartu praleiskime šią popietę“, – tokiais žodžiais Kultūros centro Dusetų dailės galerijos renginio režisierė, vedėja Margarita Simokaitytė spalio 8 dieną sveikino visus, gausiai suvažiavusius iš įvairiausių Lietuvos miestų pasveikinti kunigo, kolegos, bičiulio, mokytojo ir buvusio mokinio, sielovadininko, klebono kanauninko S. Krumpliausko ir zarasiškės poetės, rašytojos G. Mičiūnienės.

Knyga džiaugėsi jos bendraautorai – zarasietė rašytoja Giedrė Mičiūnienė ir kanauninkas Stanislovas Krumpliauskas

Renginio, kuriame skambėjo gražiausi muzikiniai kūriniai, šviesūs poezijos posmai, metu buvo rodomas filmas apie klebono gyvenimo ir veiklos kelią. Iškilmingai perskaityti ir įteikti LR Seimo nario Andriaus Navicko padėkos raštai kanauninkui S. Krumpliauskiui ir rašytojai G. Mičiūnienei. Renginyje jaunystės dienų prisiminimais pasidalino kanauninko kurso draugas kunigas Petras Kražauskas, Joniškėlio klebonas Virgilijus Liuima, dr. Aldona Vasiliauskienė. Neišdildomą įspūdį visiems paliko labai garbaus amžiaus, tačiau žvali, puikią atmintį turinti kunigo S. Krumpliausko mokytoja Ona Makoveckienė, kuri renginyje pasakė jautrią kalbą apie savo buvusį mokinį.

Iškilmingą renginio dalį baigė dvasingai M. Simokaitytės sudainuota „Aleliuja“.

O tada prie kunigo nusidriekė eilės žmonių su gėlėmis, dovanomis. Visi norėjo pasakyti jam nors keletą sveikinimo ir padėkos žodžių, paspausti ranką. Klebonas kiekvieną apkabino, dovanojo tik tam žmogui skirtą ypatingą žodį. Tarp sveikintojų buvo knygos pagrindiniai rėmėjai – Žaneta ir Antanas Kibickai bei Marijuš Koženevskij, Biržų rajono savivaldybės administracijos direktorė Irena Varzienė, Zarasų rajono savivaldybės tarybos nariai Violeta Barisevičienė, Nijolė Guobienė, Domijanas Popovas, žurnalistė Olga Raugienė, Zarasų pirminio sveiktos prie-

žiūros centro direktorius Audronis Bari-sevičius, verslininkės Stasė Goštautienė ir Vaida Lazdauskienė, rašytojas, istorikas Vytautas Indrašius, kraštotyrininkė Regina Abukauskienė, dailininkė, pedagogė, Ignalinos rajono savivaldybės tarybos narė Nijolė Trinkūnienė. Tarp svečių regėjome judėjimo negalią turinčią moterį, kuriai tai nesutrukdė įveikti tolimą kelią. Gausybė Kvetkų, Papilio, Kupiškio parapijiečių atvyko pagerbti savo mylimo ir išsilgto klebono S. Krumpliausko. Atvyko ir papilietė Danutė Užkuraitienė – tai ji prieš daug metų išgelbėjo kunigo gyvybę, kai jį buvo pasikėsinta. Kleboną sveikino gausus būrys Dusetų ir Antalieptės parapijiečių, džiaugdamiesi, kad turi galimybę būti šalia šio šviesaus, daug gero krašto labui nuveikusio Kunigo – Žmogaus.

* * *

Knygos „Kunigas – žmogus“ bendraautorė G. Mičiūnienė atsakė į keletą klausimų.

Kaip atsirado ši reikšminga knyga?

Ši knyga – pats didžiausias mano interviu. Ir, žinoma, prasmingiausias. Tai ilgiausiai užtrukusi pamoka, atskleidusi ne tik išmintį, begalę faktų ir įdomių detalių. Tai išraiškingiausias žodžiais nupieštas paveikslas, išskleidęs žmogaus pasaulimo savitumą ir spalvas.

Kanauninko gyvenimas man suspindo septynių dorybių šviesa:

Pirma – Teisingumas – vaikystė ir kariuomenė. Laikas, kai mokomės pažinti ir vertinti pasaulį, dėliodami begalę atsakymų į kylančius klausimus.

Antra – Saikas – seminarija. Į pasaulimą žengtas žingsnis – naujo laiko pradžia. Širdis, pripildyta įvairiausių Dievo meilės dovanų, kitaip supranta malonę.

Trečia – Drąsa – tai jaunystė. Pirmoji kunigystės vieta – Biržai.

Ketvirta – Tikėjimas – Kupiškyje klebonas Klemensas Gutauskas, skatindamas pasitikėjimą, iniciatyvas ir suteikęs galimybę netrukdomai veikti, brandino jauną kunigą – asmenybę.

Penkta – Viltis – Papilyje gražūs bendrystės darbai, Sąjūdžio šviesa ir... pasikėsinimas – puikus įrodymas, kad Viltis – tai saugančios Dievo rankos... Atminty visada skambės auksiniai a. a. Mamos žodžiai: „Nesinervink. Ateis laikas – Dievas patvarkys.“

Šešta – Dosnumas – Anykščiuose atlikti Dievui, žmogui ir miestui reikšmingiausi darbai: apžvalgos aikštelė Šv. Mato bažnyčios bokšte, sumontuoti galingi var-

Kanauninką Stanislovą Krumpliauską sveikino ir artimieji, ir seni jo pažįstami, ir dusetiščiai, ir iš toli atvykę svečiai

gonai, išsaugota visuomenei monsinjoro A. Talačkos sukaupta vertinga dailės kūrinių kolekcija, tradicija tapęs Tarptautinis jaunųjų vargonininkų festivalis. „Kas dosniai sėja, dosniai ir pjaus“.

Septinta – Išmintis – neišdalijami sielos turtai, įprasminanti gražia veikla, o kasdien didėjantis lobis išryškina pašaukimo klotus: gyvosios bažnyčios šviesą ir bendrystę, nesibaigiančią Dievo Meilę ir didžiausią Jo stebuklą – gyvenimą. Tai – kunigavimas Dusetose.

Kaip užgimė mintis rašyti šią knygą?

Apie kun. S. Krumpliauską esu girdėjusi nuo vaikystės. Jis – baigęs Lupenkos mokyklą, kurioje visą gyvenimą mokytojavo mano teta ir dėdė.

Rinkdama medžiagą apie Turmanto

bažnyčios kun. Alfonsą Merkį, bendravau su kan. S. Krumpliausku. Supratusi, jog šalia manęs neeilinė asmenybė, pasakiau, kad jo gyvenimas vertas knygos. Jis tik nusijuokė. Buvo miela, kad švęsdamas jubiliejinę sukaktį, sutiko duoti interviu, atvėrusį dar daugiau įdomių faktų. Tada pakartojau savo žodžius apie knygą, bet tikrai negalvojau, kad ją pati ir rašysiu.

Atsitiktinai su kan. S. Krumpliausku susitikau Baltriškėse, kai rašiau knygėlę apie tą bažnyčią (jo turimos nuotraukos papildė leidinį). Vos atidavus ją į spaustuvę, buvo pradėta knyga „Dusetų Švč. Trejybės parapijos šimtmečiai“. Klebonas buvo iniciatorius ir pagrindinis rėmėjas, kad penki Dusetų Švč. Trejybės parapijos istorijos šimtmečiai lyg mozaika būtų sudėliota į leidinį. Pavarčiusi knygą, mokslininkė religijos istorikė gerb. dr. A. Vasiliauskienė

pasakė: „Kanauninke, Jūsų gyvenimas irgi vertas knygos“.

Ir štai mokslų daktarės žodžiai išsipildė: po metų – knyga „Kunigas – žmogus“ jau rankose. Kadangi klebono tekstai pasakoti, diktuoti – tapome bendraautoriais.

Kas buvo sunkiausia ją rašant? Turbūt neįmanoma suskaičiuoti, kiek valandų truko pokalbiai?..

Sunku nebuvo. Buvo smalsu. Visai atsitiktinai užsienio spaudoje radusi tai, ką pasakojo klebonas, sutrikau, nes suvokiau: tai – neeiliniai įvykiai ir faktai, užfiksuoti pasaulio spaudoje (JAV leidžiama spauda „Tėviškės žiburiai“, „Draugas“). Knygoje – 863 išnašos, kurių informacija papildė tekstą. Panaudota labai daug įvairių šaltinių ne vien lietuvių, bet ir ukrainiečių, baltarusių, lenkų, rusų kalbomis.

Neskaičiauvau, kiek valandų truko pokalbis. Nežinau, kiek laiko vyko jo papildymas.

Labai intensyviai dirbta daugiau nei pusę metų (nemažai buvo dienų, kai tam skyriau po 18 val. per parą).

Kas labiausiai džiugino, stebino rašant knygą?

Stebino klebono erudicija. Žavėjo atmintis: puikiausiai prisimena žmonių, su tikrų savo gyvenime, vardus ir pavardes.

Ši knyga labai praplėtė ir mano pačios akiratį. Buvo įdomu ne tik prisiliesti prie didelio žmogaus gyvenimo, pajaučiant skirtingų laikmečių tėkmę, bet ir susipažinti daugeliu žmonių, įvykių, daiktų, sužinoti net naujų žodžių reikšmių. Svarbiausia – suprasti, kokia svarbi išsavigota atmintis. Džiugu, kad klebonas išlaidė daug laiškų, straipsnių iškarpių. Iš tiesų į 544 puslapių knygą pateko tik dalis informacijos.

Bene pats mieliausias stebuklas: į rankas pakliuvo nuotrauka – prie Lupen-

kos mokyklos nusifotografavę mokiniai su mokytoja-auklėtoja O. Makoveckiene. Širdy džiugavau kaip vaikas, kad mokytoja, mokiusi kleboną prieš šešis dešimtmečius, ne tik atvyko į knygos pristatymą, bet ir pasidalijo labai šiltais prisiminimais.

Kokia klebono reakcija buvo, paėmus knygą į rankas?

Knygos formatą, viršelį deriname, nuotraukas rinkome abu. Todėl, manau, didelės staigmenos nebuvo.

Šventė praėjo, įtampa atslūgo... Ar jau dėliojasi mintys kitai knygai, o gal ji jau rašoma?..

Šventė praėjo. Esame labai dėkingi už puikų jos organizavimą Dusetų K. Būgos gimnazijos mokytojoms Vandai Normančienei ir Dainorai Biliūnaitei, renginio vedėjai M. Simokaitytei, už visokeriopą pagalbą kultūrinės veiklos vadybininkei

Į knygos „Kunigas – žmogus“ pristatymą susirinko didelis būrys kanauninko Stanislovo Krumpiausko gerbėjų

Rimai Simanavičienei, įgarsinusiame renginį Ramūnui Lisinskui, šviesos inžinieriui Olivijui Čypui, Dusetų meno mokyklos mokinėms Uršulei Krikščionaitytei ir Vakarei Sinkevičiūtei, skambinusioms fortepijonu, fleita grojusiai Rokiškio Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos Romuvos padalinio moksleivei Auksei Krumpļiauskaitei, Kultūros centro Dusetų dailės galerijos moterų ansamblui „Svaja“, akordeonistams Eitvydui ir Mantvydui Merkiams, Eglės Kuzmienės ir M. Simokaitytės duetui. Nuoširdus ačiū Kultūros centro Dusetų dailės galerijos direktoriui Alvydui Stauskui už suteiktas renginiui patalpas bei nuotraukas iš asmeninio archyvo, kurios papildė filmą, atspindintį klebono gyvenimo ir veiklos kelią.

Man buvo labai gražu, kad žmonės iš įvairių miestų – Kupiškio, Biržų, Vilniaus, Utenos, Ignalinos, Kauno, Zarasų, Rokiškio – atvyko į Dusetas, kad galėtų gyvai nusilenkti žmogui, daug metų gyvenan-

čiam jų širdyse, laiko tolinamuose prisiminimuose, kad galėtų padėkoti už laiku ištartą žodį padrašinantį, pamokantį, gal ir griežtesnį, kad galėtų pristabdyti besirytančią galingą laiko laviną ir paspausti ranką... Į istoriją įeina mūsų atlikti darbai, ypač tie, kurie padaromi iš širdies...

Todėl visada sakiau, sakau ir sakysiu, kad apie gerumą reikia kalbėti garsiai, o apie žmones, darančius gerus darbus – dvigubai garsiau. Ir padėkoti jiems reikia dar gyviems esant. Nereikia atidėlioti rytojui, kitai progai, kitiems metams. Gyvenimas – didžiausia Dievo dovana, nuostabiausia šventė, kurią reikia švęsti kasdien – nuo ryto iki vakaro. Aš taip ir darau, todėl ne žmogus turi kalbėti apie būsimus darbus, bet atlikti darbai.

Neplanuoju nieko. Ne viskas nuo mūsų norų priklauso. Į amžinybę jau išskubėjo keli žmonės, minimi knygoje. Tikiu, ši aštuonioliktoji knygelė nebus paskutinė, nes aplinkui tiek daug gėrio, grožio ir šviesos.

„Esame laimingi, apdovanojami metais, nors jie taip greitai nuskuba pas Viešpatį. Nepastebėjau, kaip Dusetų Švč. Trejybės ir Antalieptės Šv. Kryžiaus atradimo parapijoje prabėgo ir mano dešimtmetis. Jūsų rūpestis, pastangos ir darbas kuria mūsų gražią bendrystę. Tad, kol turime laiko, darykime gera visiems, o ypač tikėjimo namiškiams“.

*Dusetų Švč. Trejybės
parapijos klebonas kanauninkas
S. Krumpļiauskas*

Parengė Deimantė Zarankienė

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

Gerbiamas Stanislovai Krumpliauskai!

Didelė garbė kreiptis į Jus - LDK istorinės atminties organizacijų vyriausiąjį kapelioną, Laisvės kovų dalyvį, Anykščių rajono Garbės pilietį! Begalinės padėkos verti Jūsų darbai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atminimui išsaugoti, Jūsų nuopelnai Lenkijos kultūrai puoselėti.

Jūsų dėka vėl galime grožėtis Dusetų Švč. Trejybės bažnyčios varpine, šlovinti Viešpatį atnaujintoje Antalieptės bažnyčioje, Papilyje pagerbti partizanų atminimą. Taip pat neabejoju, kad Dusetų gyventojai džiaugiasi galintys pasisemti išminties iš Jūsų dovanotų knygų Kazimiero Būgos bibliotekai.

Linkiu Jums Dievo palaimos ir pagalbos kiekvienam Jūsų gyvenimo žingsniui, ištikimų, pasiaukojančių, uolių tikinčiųjų Dusetų ir Antalieptės parapijose, kurie padėtų įgyvendinti visus gerus Jūsų sumanymus!

Nuoširdžiai ir pagarbiai

*Andrius Navickas
LRS narys
TS-LKD pirmininko pavaduotojas*

2022 m. spalio 7 d.

Mindaugas STUNDŽIA

SILGIŠKIO KONTRASTAI*(kaimo, kuriame autorius gimė ir augo. Ciklo „Buvo toks senis“ tęsinys)*

* * *

*Už aštuonis medžioklinius kurtus
Mano sodžių ponas išmainė
Mano žmonės turėjo žodžius užburtus:
Mylėti žemę ir savo namus.*

* * *

*Dažnai išgirstu: „Išėjo, užjaučiam...“
O aš pasakyčiau kitaip: „Išskrido lyg paukščiai negrįžti.“
Bet liko paukšteliai plunksnuotis ir augti.
Ar jie kada sučiulbės?*

TAIS METAIS ŽMONĖS ŠAUDĖSI, NEMIGO PER NAKTIS
1945 05 05, gimnazistui Algirdui atminti

*Tą dieną mūsų kaime
Partizanai vaikės skrebus,
Tuėjai sunerimęs lanka
Ir staiga ta atklydus kulka –
Kitam Lietuvos pakrašty
Taip ir Mačernis užgeso.
Medžio kryžius sutrešo seniai,
Kur žemę apglėbęs likai
Tik paukščių sėti lubinai
Tau žaliuos amžinai, amžinai...*

* * *

*Mūsų trobos šelmuo
Įdubęs kaip seno ašvienio kupra
Žvalgos suglumę kregždutės
Jau balno šitam ašvienui neuždės.*

* * *

*Paklydusi kamanė
Netyčia užbarstė žiedų dulkeles
Ant išdaužto lango palangės
Dega dobilas, mano kaimo vakarė žvaigždė...*

Lietuvoje neregėtas reiškiny – monografija dvejomis kalbomis

Vytautas RIDIKAS

Naujoji dr. Aldonos Vasiliauskienės monografija pavadinta „Lietuva – Ukraina: religija, mokslas, kultūra“ lapkričio mėnesio pradžioje buvo pristatyta ir uteniškiams. Dr. A. Vasiliauskienė, gimusi Anykščių rajone, ne savo noru turėjo palikti šį kraštą ir savo vaikystės bei jaunystės dienas leisti pas tetą Kupiškio rajone, Skapiškio miestelyje. Ji iki šiol religine tema nenuilstamai rašo ne tik įvairius straipsnius – neseniai Ukrainoje lietuvių ir ukrainiečių kalbomis buvo išleista jos plati monografija apie vienuolius bazilijonus, kurią sudaro per 1100 psl. Monografija pasiekė ir Uteną bei gausiai į pristatymą susirinkusius trečiojo amžiaus universiteto klausytojus. Dr. A. Vasiliauskienė yra parašiusi per 20 knygų, periodikoje publikavo per 1 tūkst. straipsnių.

Šiame pristatyme, kurį vedė Zita Mackevičienė, tapo aišku, jog Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino nariai praktiniais darbais rašė savo vienuolijos istoriją ne tik XVI–XIX a., bet ją rezultatyviai teberašo ir iki šiol. Kaip sakė monografijos autorė dr. A. Vasiliauskienė, šioje storoje knygoje, sveriančioje bene du kilogramus (be vieno gramo) pilna įvairių lentelių, daug teksto ir nėra iliustracijų. Tai, anot jos, mokslinis darbas, kuriame atsispindi nemažai svarbių momentų iš 15 bendradarbiavimo metų su ukrainiečiais ir ne tik.

O visas šis bendradarbiavimas prasidėjo dar dr. A. Vasiliauskienei dirbant Šiaulių universitete, kai jos nuolatinių vizitų į Ukrainą metu, ukrainiečių mokslininkų

kvietimu į Lietuvą dalyvauti konferencijose ir ukrainotyros suvažiavimuose bei ukrainistų kongresuose buvo mezgami asmeniniai ir instituciniai ryšiai su Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos Istorijos ir filosofijos, Etnografijos, Etnologijos, Šaltotyros institutais, Kijevo ir Lvovo nacionaliniais universitetais, Lvovo religijų istorijos muziejumi ir daugeliu kitų įstaigų.

Pirmosios mokslinės-praktinės konferencijos padėjo tvirtus pagrindus dalykiniais Šiaulių universiteto ryšiams su vienuoliais bazilijonais puoselėti. Tada užmezgti ryšiai greitai peraugo į Šiaulių universiteto ir Metropolito Josyfo Veljamo Rutsio filosofijos-teologijos studijų bazilijonų instituto ilgalaikio bendradarbiavimo sutartį, kuri buvo pasirašyta 2004 m. rugsėjo 30 d.

Kaip sakė monografijos autorė, tai – didelės jos gyvenimo dalies darbas, kuris labai reikalingas ateities kartoms, nes apima bene 400 straipsnių, nušviečiančių vienuolių bazilijonų susitikimus su eiliniaisiais žmonėmis, mokiniais ir mokslininkais.

Ši knyga ypač vertinga tuo, kad iš kasdienio gyvenimo surinkta, susisteminta ir apibendrinta gausi faktinė medžiaga, liudijanti Vilniaus vienuolių bazilijonų 2001–2016 m. veiklą, likviduojant bolševikinio ateizmo padarytą žalą bažnyčiai ir pačiam Ordinui, puoselėjant dviejų tautų – graikų ir lotynų – apeigų, katalikų bendradarbiavimo tradicijas.

Ne mažiau svarbi ir praktinė tokios knygos reikšmė. Joje identifikuotas Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios vienuolių, vadovaujamų tėvo Pavlo (Petro Jachimec) OSBM, indėlis, populiarinant Ordiną ir jo

veiklą. Taip pat atskleista lotynų ir graikų apeigų, katalikų bendravimo specifika lietuvių ir ukrainiečių bendradarbiavimo kontekste bei nustatytas poreikis fiksuoti ir kaupti informaciją Ukrainos graikų apeigų, katalikų bažnyčios istorijai rašyti ateityje. Monografijoje, kaip tvirtino autorė, atkurtas istorinis teisingumas – į tikinčiųjų atmintį sugrąžintas pamirštas Bazilijonų ordinas bei reabilituoti įvairių valdžių represuoti Ordino veikėjai, iš užmaršties prikelti liaudies dvasinio tobulinimo vadovai. Šiaulių rajone, Bazilijonuose besidarbuojantiems Šv. Bazilijaus Didžiojo parapijos dvasininkams (lotynų apeigų kunigams) pateikta išsami graikų apeigų, katalikų vienuolių pradėtų sielovados darbų istorija.

Kaip paaiškėjo susitikime, kuriame dalyvavo nemažai dvasininkų, dr. A. Vasiliauskienės parengta monografija turėtų svariai prisidėti, atliekant gilesnius Bazilijonų ordino veiklos tyrimus ateityje. Kaip sakė pati autorė, knyga dienos šviesą išvydo ne taip ir paprastai. Leidinio redagavimo ir vertimo išlaidas padengė pati autorė (net prisipažino, kiek sumokėjo už vertimus į ukrainiečių kalbą), taip pat šiame darbe talkino ir kunigai (vienas jų kun. Andrius Šukys).

Susitikime su uteniškiais buvo pristatytas dr. A. Vasiliauskienės svarbus ryšys ir su Skapiškio bendruomene, kurios išpūdžius pasakojo mokytoja Nijolė Bagdonavičienė. Taip pat apie glaudų mokslininkės ryšį su Skapiškio bendruomene pasakojo Skapiškio Šv. Hiacinto (Jackaus) parapiją administruojantis Pandėlio klebonas Albertas Kasperavičius.

ALDONA VLADISLAVA VASILIAUSKIENĖ

Istorikė, humanitarinių mokslų daktarė A. Vasiliauskienė gimė 1945 m. liepos 23 d. Galvydžių kaime (Anykščių r.). Šeimai dėl sovietinės valdžios persekiojimų išsiblaškius, nuo 1948 m. augo Skapiškyje (Kupiškio r.) pas tetą (motinos seserį) Viktoriją Žiogūnaitę. Mokėsi Vilniaus J. Tallat-Kelpšos muzikos technikume, įgijo kanklininkės specialybę. 1964–1975 m. dirbo įvairiose Vilniaus mokyklose. 1974 m. neakivaizdžiai baigė studijas Vilniaus universiteto (VU) Istorijos fakultete. 1975–2006 m. VU Istorijos fakulteto vyresnioji laborantė, vėliau – Religijos studijų ir tyrimų centro vyriausioji mokslo darbuotoja. 2004–2010 m. – Šiaulių universiteto vyresnioji mokslo darbuotoja, 2006–2008 m. – ir Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Katalikų tikybos katedros docentė. Tyrinėja Lietuvos katalikų intelektualinę sąjungą, Lietuvių katalikų mokslo akademijos ir jos narių veiklą. Nuo 2001 m. susidomėjo ukrainistikos tematika, tyrinėja lietuvių ir ukrainiečių istorinius ir kultūrinius ryšius, Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istoriją bei veiklą Lietuvoje ir Ukrainoje. Lietuvių ir ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentė (nuo 2000 m.), Lvovo (Ukraina) Ivano Franko universiteto vyriausioji mokslo darbuotoja.

Parašė arba sudarė dvi dešimtis knygų: „Kai akademikas kunigas Antanas Liuima SJ prabyla...“ (1995 m.), „Stasio Antano Bačkio gyvenimo ir veiklos bruožai“ (1996 m.), „Arkivyskupas Juozapas Jonas Skvireckas: gyvenimas ir veikla“ (1998 m.), „Monsinjoras Jonas Juodelis“ (2001 m.), „Arkivyskupo Mečislovo Reinio gyvenimo ir veiklos datos“ (2003), „Monsinjoras Klemensas Gutauskas: monografija“ (2004 m.), „Monsinjoras Petras Baltuška: monografija“ (2011 m.), Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: iš liaudies – liaudžiai“ (2017 m.), „Pranas Sližys: dirigentas, vargonininkas, kompozitorius“ ir kt. Periodikoje publikavo daugiau kaip 950 straipsnių. Straipsniai spausdinti knygose „Kupiškis: gamtos ir istorijos puslapiai“ (2009 m.) ir „Kupiškis: naujausi moksliniai lokaliniai tyrimai“ (2016 m.), „Skapiškis. Senovė ir dabartis“ (2019 m.).

A. Vasiliauskienė Skapiškyje turi sodybą, kurioje įkūrė arkivyskupo Mečislovo Reinio atminimo kambarį, organizuoja įvairias konferencijas, kitus renginius.

A. Vasiliauskienė gavo du popiežiaus Benedikto XVI Palaiminimo raštus (2005 m.). Apdovanota Ukrainos Respublikos Kunigaikštienės Olgos III laipsnio ordinu (2006 m.), organizacijos „Ukraina pasaulis“ Aukso žvaigždės ordinu (2006 m.) ir kitais šios šalies apdovanojimais, Lietuvos valstybės ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi (2016 m.), Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ (2018 m.), Kupiškio rajono savivaldybės mero garbės ženklu „Už nuopelnus“ (2009 m.), Kupiškio rajono savivaldybės prizų „Už nuopelnus kultūrai“ (2016 m.).

Dailininkas Mykolas Elvirijonas Andriolis, kurio motina – mūsų kraštiečių

Antanas GASPERAITIS

Mykolas Elvirijonas Andriolis buvo italo Pranciškaus Andriolio (1794–1861 m.), Napoleono armijos kario, patekusio į rusų nelaisvę, sūnus. Tėvas buvo amnestuotas, apsigyveno Vilniuje, Petrograde baigė skulptūros, tapybos mokslus, vedė Kuktiškių parapijos Vaclovynės dvarininkaitę Petronėlę Gosnevską, su kuria Vilniuje susilaukė sūnaus Mykolo Elvirijono Andriolio (1836–1893 m.), būsimo pasaulinio masto dailininko, 1863 m. sukilėlio.

Apie Elvyru vėliau vadinamą dailininką, jo kūrybą bei asmenį 1904 m. Varšuvoje buvo išleistas stambus albumas ANDRIOLLI su 303 jo kūrinių iliustracijomis. Du albumo autoriai smulkiai ištyrinėjo jo asmenį ir kūrybą. Ypatingai vertingi paskutiniai albumo skyriai, kuriuos pateikiame „Indrajos“ skaitytojams, atskleidžiantys dailininko humanisto pažiūras, meilę savo gimtajai Lietuvai, taip pat ir motinos gimtinei, kurioje jis lankydavosi daugiausia vienas ar su draugais. Yra rašytinių šaltinių, jog Andriolis, matyt, tėvas skulptorius, jaunystėje mokė garsųjį Lietuvos kryždirbį Vincą Svirskį.

Andriolio memuarai.

Rankraščiai. Mirties nuojauta

Kas iš tų, kurie artimiaus pažino Andriolį, galėtų numanyti, kad šis žmogus, kurio neramus, audringas, maištingas temperamentas, veikla mene ir pats jo gyvenimas prilygo nuolatiniam ugnikalnių išsiveržimams, sugebėjo rašyti memuarus?.. Skirtinga užduotis yra dienoraščius suprasti. Vieniems jie – asmeninių įspūdžių įamžinimas, kitiems – kronika, objektyviai aprašomi tam tikri įvykiai, kurie gali būti ir visuotini.

Jis aprašo trečiuosius asmenis arba įvykius, kuriuose pats dažnai aktyviai nedalyvavo, nuspalvina juos asmeniniais požiūriais, paprastai suteikia grynai subjektyvią spalvą, matuoja pagal savo įsivaizdavimą, pageidavimus ar net išankstines nuostatas. Memuarai gali turėti skirtingą reikšmę. Jų indėlis į žmogaus ar epochos istoriją gali būti labai reliatyvus, abejotinos vertės ar net gali turėti neigiamą poveikį tiesos atskleidimui ir būti visiškai nereikšmingas, bet taip pat tai gali būti ir naudinga medžiaga, nes ji neperžengia subjektyvumo ribų, dažnai kaip dieną užgoždama aiškius dalykus.

Ne tik literatūrinė forma ar individualus pagrindas leidžia matyti, kas paliktiems rankraščiams suteikia svarbos, kai jie atskleidžia kažką, ko užrašymui reikalinga tam tikra sistema, tam tikras susikaupimas ar bent noras mintyse fiksuoti įvykius ir patirtus įspūdžius, ypač, jei jie užrašo-

mi ne kasdien. Antrasis faktas, galbūt dar tikresnis, yra tai, kad atsiminimai mums piešia žmogų net tada, kai jis norėtų pasislėpti už sąvokų ir nuomonių, kurių nesiš laikė. Andriolis niekada neminėjo apie ketinimus užrašyti savo atsiminimus.

Aiškiau kalbant, tai – ne memuarai, o veikiau įspūdžiai, patirti daugybėje kelionių, ar gyvenimo akimirkos, besizavint gamtos grožybėmis ir apmąstant praeitį, arba skundžiantis likimu ir patirtais nusivylimais, arba, galiausiai, išryškinant grėsmingas nuojautas. Visi užrašai, pavadinkime juos dienoraščiais, buvo parašyti po 1887 metų, po kurių mūsų herojus, užuot nugrimzdęs į praeitį, turėjo pradėti mėgautis taip trokštama ramybe.

Tačiau ši nerami dvasia netoleravo nei vienodumo, nei pusiausvyros, nors dažnai būtent apie tai jis kalbėjo.

Atrodė, kad jam lemta blaškytis nuo vieno kraštutinumo prie kito ir nesugebėti sustoti ties ta riba, kuri paprastiems mirtingiesiems parodo, kaip blaiviai vertinti pasaulį ir jo reikalus. Man atrodo, kad jei Andriolis nebūtų turėjęs tikrų rūpesčių, jis būtų turėjęs juos susikurti, praplėsti savo įspūdžių skalę, stipriau pajusti laimės akimirkas, nepriklausomai nuo to, ar jos buvo tikros, ar paimtos iš fantazijų pasaulio. Visas jo veiklos paveikslas – tai kylantis ir atslūgstantis potvynis, siautėjanti audra arba ramybė, besiribojanti su inercija, stiprus tikėjimas arba abejonė, optimizmas, arba pesimizmas.

Dailininkas
Mykolas Elvirijonas Andriolis

Toks Andriolis buvo visur – ne tik savo požiūriu į pasaulį ar meninėje kūryboje, bet ir santykiuose su žmonėmis ir net jausmuose gamtai, kurios grožis jį veikė vis stipriau.

„Keista, kodėl mano senoms akims taip patinka gamta. Visi kiti jausmai nyksta, o vienas – visada ir nuolat stiprėja, kai žaviuos gamtos grožiu. Pagaliau turiu tikėti, nes kas kartą lyginant, laukinių išpūdžių ir kūrėjo individualybės bei kūrinio santykis yra labai įdomus.

Žmogus yra visuma. Jei teoriškai skirstome jį į menininką ir privatų asmenį, tai iš meno kūrinių sprendžiame apie tą, kuris juos sukūrė. Tačiau pradėdami domėtis ne tik menininko darbais, bet ir veiksniais, dėl kurių jie išvydo dienos šviesą būtent tokiu, o ne kitokiu pavidalu, turime žvelgti į žmogų kaip į visumą.

Kitą šio klausimo pusę gali nušviesti tik tai, ką žmogus, nevaržomas jokių sumetimų, rašo ar savaip apdoroja mintyse. Todėl tiksliai nukopijuodamas, net nedėdamas taškų ant i, jei jų trūksta, pateiksiu keletą pastraipų iš nežinomų Andriolio dienoraščių ir rankraščių, griežtai laikydamasis chronologinės tvarkos. Ir nors tai nėra labai gausi medžiaga, vis dėlto, ji leis mums susidaryti vaizdą apie žmogų, koks jis buvo namuose.“ (Iš albumo sudarytojo žodžių)

Pirmame dienoraštyje – 1887 m. gruodžio ir kitų metų sausio mėnesiai.

Štai jo dalis:

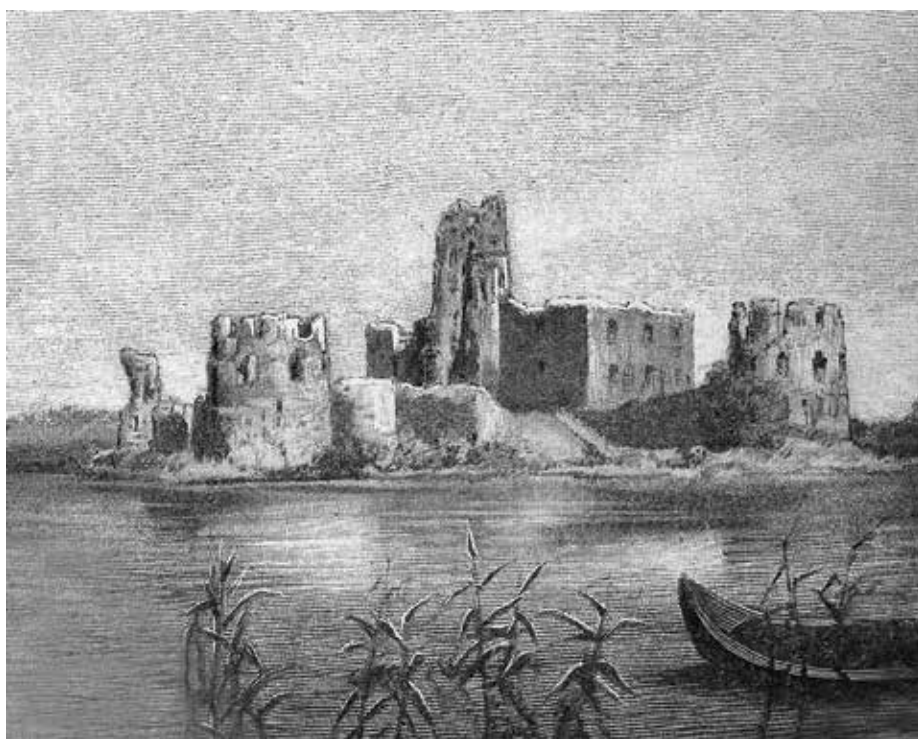
„Atsigauna likučiai neseniai įvykusios katastrofos, kuri man atėmė tiek daug metų. Priverstinai keliavau po šalį. Kur tik mane vedė šis veiklos įniršis? Arkliais, vežimu, pėsčiomis, vežimu, laivu. O gal tai būtinas jausmas, kad gyvenimas slenka? Akys stebi, sugeria, kad pasiliktų, nes netrukus vokų vokai nusileis!..

Ir čia gyvenimas man turi tiek daug žavesio! Atrodytų, kad pašėlusį, nuotykių kupiną praeitį turėtų aptemdyti visuma, užgožti ir palikti abejingu žiūrovu bendro judėjimo sūkuryje!

Netiesa: esu gyvas, užsidegu aistra, atsigręžiu į savo jėgas, vėl skubu į priekį, nors protas ir pasaulio pažinimas klausia: kam tai reikalinga, prie ko tai veda? Netrukus negyvą jus pamirš artimiausi žmonės...

Kodėl aš neturiu draugės? Tiksliau, kodėl aš neturiu draugės, kuri mane padrąsintų, nuramintų, kad jaustų kartu su manimi, kartu skaudėtų, kartu su manimi pakiltų, manimi džiaugtųsi, mano sėkme, padėtų šventai gydyti kankinamų žmonių neramios sielos žaizdas?

Malūne iš pradžių kietai užmigau. Tada

Dailininko Andriolio piešinys: Trakų pilis

nemalonus ir dažnai labai panašus sapnas mane pažadino visam laikui. Veltui stengiausi negalvoti, skaičiuoti iki tūkstančio, nejudėti. Mintys aiškėjo, į galvą ėmė veržtis ištisas prisiminimų pasaulis, Žmonės, su kuriais anksčiau buvau artimas, nenoriu atsigręžti atgal... Daugiau niekada, niekada jų nematysiu. Prie šios minties neįmanoma priprasti. Jis nurimo, ratai sulėtėjo... Man kažko trūksta, tai taip neįprasta. Kaimynė knarkia, bet juokiasi – vis dar nesėkmingas mano bandymas užmigti... Negaliu... Velnias žino, kas nutiko... Kažkoks ilgesys mane apėmė. Atėjo jaunystės metai ir seni žygiai su draugais. Stogas mane gniuždo. Tyliai apsirengiu ir išslenku į lauką.

Dieve! Kaip čia gražu. Malūnas stūkso, ties kuriuo, stačiame krante, buvo įrengtas dabar jau tuščio dvaro parkas. Didžiulis, kuris sustabdė upelį ir suformavo labai didelį, į ežerą panašų tvenkinį, kurio ratas apaugęs kalvomis.

Neprisimenu, kad mane būtų taip užbūręs ryto ir vakaro aušros grožis, miško šešėliai, vandens gelmė giliuose ežeruose tarp kalnų. Tačiau ruduo buvo išskirtinis! Jo netrikdė audros, vėjai ar debesys. Medžiai ramiai, be pykčio atsikratė lapų, jie beveik ištirpo. Paukščiai išskrido be klyksmo...

Keletas akimirų, įstrigusių atmintyje: rytas prie malūno, eglės, miškas netoli Učianos – Šveicarijos vertas Galvio ežeras, nakties kelias...

Už tvenkinio virš kalvos pilka niūruma praskaidrėja. Nei garso, nei judesio, net paukščiai miega. Ne. Po stogu užgiedojo gaidys, toli atsiliepė kiti. Dangus jau raudonuoja, o visas vandens paviršius nusidažo spalvomis. Garai ima svyruoti ir kristi, o iš už jų aiškiai išryškėja kalvos, prie kurių priglunda nameliai.

Neilgai trukus – vos akimirka – rudens saulės pliūpsnis pakilo, visur pasipylė gyvybė. Vežimas dardėjo, vartai girgždėjo. Iš visur mieguistos, išsitempusios figūros, apsivilkusios per pečius su permirkusiais paltais. Diena. Laikas eiti. Tačiau kaip gaila, kad šis saulės laukimas netrunka ilgai. Kiek kartų, kur ir kokiomis gyvenimo akimirkomis žiūrėjau į tą patį, ir visada naują, ir kas žino, ar ne visada gražesnę vaizdą.“ (Iš „Kelionių išpūdžių“)

„Saulė žemai. Jos spinduliai raudoni-na kukurūzų laukus, retas medžių krūvelės, mūrinius dvarus, esančius giliai tarpukliuose, o kalvos tampa vis mėlynesnės ir mėlynesnės.

Spalvų prieštaringumas, ilgi šešėliai, dideli karštos šviesos pliūpsniai sukuria neapsakomą žavesį. Vidurdienio saulė nepajėgi išgauti grožio lobių akims. Tik saulėtekis ir saulėlydis sugeba įprastus kasdienius dalykus paversti tokiais poetiškais, kad klausi savęs, ar jau esi juos matęs anksčiau ir kodėl neatkreipei dėmesio į tokį grožį?

Kaip gražu, kaip gražu! Argi galima

galvoti, kad ateis žiema su savo pilkais, miglotais, savaitę trunkančiais lietumis, be dugno purvo ir kailį kutenančiais vėjais juodomis naktimis, nors akys gali užsiliiepsnoti, koja gali paslysti, o marias lyja ir lyja ir šalta tau, alkanas tu ir toli nuo namų, esi vienas kažkokioje be dugno, be takų tuštumoje – o blogiausia, kai, be to, į tavo širdį įsisiurbia rūstybės ir kartėlio kirminas ir ima nuodyti tavo laimės akimirkas. Tai, ko baiminatės, ateis. Gyvenime jų, tų akimirkų, trūksta. Tokių akimirkų būna nedaug, tad gaudykime jas visa savo esybe. Tai suteiks jums stiprybės sunkiais laikais ir užtikrins, kad galbūt dar bus šviesių dienų, bus šviesu, nes dabar tik vakaras, o dēmėtoji saulė atrodo tik smulkmena.

Ir štai jo, to vakaro, nebėra, kai visa gamta buvo prisotinta spindesio, dar neužtemdyta.“ (Iš „Kelionių įspūdžių“)

„Čia tyla ir darbas. Lėtas grįžimas į pusiausvyrą. Varšuva stovi priešais mane kaip šmėkla, ir jei ne tas pragaro kasininkas majoras, kuris ten gyvena didžiąją laiko dalį, manęs greitai nepamatytumėte. Taip, tiesa, yra gerų ir gražių pusių, tačiau triukšmo, eismo, pinigų siekimo ir apskritai pilna visko. Ir nervingumas, sklindantis iš žmonių ir gatvių. Taip ir tos naujųjų laikų gatvės tapo nervų liga. Ar šiandien? Dabar visi puošiasi, puošiasi, puošiasi, puošiasi. Akys (langai ir durys) pilnos žvilgesio. Virš vartų, balkonuose po gembėmis iškyla reklamos, spalvingos vėliavos, kartais su muzika, ten – elektros lemputė čia – žmogus, kuris įbruka tau į ranką popieriaus lapą, ir visi šaukia, ragina pirkti, pigiai, neįkainojamai, neribotais kreditais vienintele galimybe... Ir jis įvilioja vargšą praeivį į tokius spąstus, kur mandagumas, o kartais ir gražios

akys, kurios užgniaužia paskutinį kvapą iš tavo kišenės. Būkite čia abejingi, išlaikykite pusiausvyrą arba būkite ramūs! Juokai!.. Reikia leisti sau būti nuneštam, prislėgtam, nervingam, neišsimiegojusiam, per daug susijaudinusiui, kol paskutinėmis pastangomis, kurios kartais išgelbsti skęstantįjį, kol ištrauksime save į gamtą.

Čia kitokie rūpesčiai, kitoks nerimas, bet ir kitokia aplinka. Naktis skirta miegui, o diena – darbui. Vakara galiu praleisti vienas. Turėti šilumą, tarną po ranka, arklį arklidėse, jokių kaimynysčių, išskyrus kunigą, kur medus geras bei geras pokalbis, ir kažkaip vis dar galima gyventi.

Vienam su centu gyventi kažkaip kitaip. Niekas jo nevilioja, o kreditai geresni nei mieste. Taigi jis sėdi, valgo, miega, skaito, dirba, vairuoja ir grįžta į pusiausvyrą, nes pusiausvyra jau baigėsi. Teisingai, tai

Dailininko Andriolio piešinys: Lietuvių kova su kryžiuočiais prie Vilniaus mūrų

Dailininko Andriolio pavaizduotas Vilniaus Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios ansamblis

didelis poreikis. Prie to prisidėjo tūkstančiai priežasčių mieste. Prakeikiu save, kad pastarąsias dvi dienas abejočiau savo galia ir atsparumu. Dabar matau, kad dar per anksti, nes egzaminus laikau prie molberto ir visai neblogai.“ (Iš laiško, rašyto 1892 m. lapkričio 21 d. Bžeguose).

„Aš kopiu į priekį link namelio. Kaip čia vieniša! Neseniai čia iškirtau kelią – buvo kitas, kaprizingas ir dvigubai ilgesnis. Štai jo pėdsakai – jis ėjo prie upės. Laimingais laikais ten vaikščiodavome. Dabar vienas ir vienas, visada vienas, rudas, be iliuzijų, užsidaręs savyje...

Nerandu jokio palengvėjimo, jokios užuojautos. Nuo pat vaikystės kažkaip pataikiau taip į visas pozicijas. Iš to išsiugdžiau išpažiūros lengvą ir bendraujančią charakterį, bet tik savo jėgomis ir neieškodavau pagalbos. Išgyvenau kiekvieną džiaugsmą ir skausmą savyje, duodamas artimiesiems tik tai, ko reikėjo. Dabar žinau, kad klydau, bet nematau keistis. Man neilgai liko klajoti po pasaulį, o ką patirs pasaulis? Praėjus kelioms dienoms po mirties gal jie sapnuos jus. Net artimiausius žmones iš atminties. Kartais noris gero humoro prieuolio, kai kas nors iškrečia anekdotą ar istoriją, kurioje žmogus figūruoja komiškai arba šiek tiek užri-

ša akis, kad galėtų puikiai ir nesuinteresuotai prisistatyti.

Tai matau ir girdžiu beveik kasdien. Pastaruoju metu mirė daug nusipelnusių ir nuoširdžių žmonių. Man buvo skaudu išgirsti, kas apie juos buvo pasakyta po dviejų dienų. O dar labiau nuodijo visiška tylą arba abejingumą tų, kurie klestėjimo akimirkomis švietė ir neseniai mirusių žmonių šluostė dulkes nuo jų kojų!“ (Iš rankraščio „Žiemą vasaros bute“, 1891 m.)

Tęsinys kitame žurnalo numeryje

Parengė Deimantė Zarankienė

Broliai Gipiškiai iš Užpalių miestelio

Vytautas INDRAŠIUS

Kada pirmieji Gipiškiai apsigyveno Užpalių miestelyje – tvirtų žinių nėra. Tačiau XVIII amžiaus antroje pusėje už aštuonių kilometrų esančiame Lėlių kaime jų jau būta. Būtent iš ten kilęs Martynas Gipiškis 1787 m. sausio 7 d. vedė Ceciliją Mikėnaitę iš Užpalių miestelio ir atėjo į jos namus. Jų sūnus Simonas Gipiškis jau buvo miestietis ir 1810 m. lapkričio 20 d. vedė užpalietę Viktoriją Tarvydaitę (Tarvydavičiūtę).

1830 m. Užpalių bažnyčios parapijiečių sąrašė įrašytas Simonas Gipiškis – 40 metų, žmona Viktorija Tarvydaitė – 40 metų, sūnūs: Ignas – 19 metų, Adomas – 15 metų, dukros: Ona – 10 metų, Judita – 8 metų ir šešiametė Agnieszka.

1866 m. Užpalių miestelyje gyveno 50-metis našlys Adomas Gipiškis Simono su vaikais: Tamošiumi – 14 metų, Juozapu – 6 metų, Veronika – 17 metų, Viktorija – 10 metų ir Rozalija – 8 metų. Kartu gyveno 35 metų našlė Ona Gipiškienė (tikriausiai mirusio brolio žmona).

Adomo Gipiškio sūnus Juozapas (1860–1939 m.) su žmona Karolina Vilutyte (1892–1943 m.) užaugino tris sūnus: Joną (1885–1976 m.), Praną (1893–1980 m.) ir Kazimierą (1898–1943 m.). Jonas ir Kazimieras buvo darbštūs, pavyzdingi ūkininkai, Pranas buvo plačiai žinomas pedagogas, keturių Lietuvos gimnazijų direktorius, tautininkų partijos veikėjas. Visų jų likimus žiauriai darkė sovietiniai okupantai.

Pasitelkę giminių prisiminimus, sudėliotus į šeimos knygą „Gipiškių familija“ (2006 m.), pateikiame skaitytojams rašinį apie tris brolius Gipiškius. Pradžioje – Jono Gipiškio, vyriausiojo brolio, ūkininkavusio Galinių vienkiemyje, istorija.

Užpalių Gipiškių giminė (iš kairės sėdi) Ona Stasiškienė iš Žaibiškių kaimo, Karolina ir Juozapas Gipiškiai, Juozapo sesuo Viktorija Gipiškytė, Teofilija Galvydytė-Vaškelienė su dukra Aldute, (antroje eilėje iš kairės) Domicelė ir Kazimieras Gipiškiai, Ona ir Jonas Gipiškiai, Pranciška ir Jonas Galvydžiai, (trečioje eilėje iš kairės) Angelė ir Pranas Gipiškiai, Leokadija ir Jurgis Garunkščiai, Antanas Vaškelis apie 1924–1925 m.

Ordinu apdovanotas ūkininkas

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą visi Gipiškiai gyveno Užpalių miestelyje, dabartinėje Basanavičiaus gatvėje. Lietuvos nepriklausomybės pradžioje išsikėlė į Galinių viensėdį, prie Užpalių miestelio ir pradėjo ūkininkauti. „Visi trys broliai buvo darbštūs, taupūs, neturėjo žalingų įpročių ir nevaikščiojo pas svetimas moteris, – prisiminė Jono Gipiškio duktė Ona. – Mano tėvas Jonas buvo santūrus, lėtesnis, *gaspadoriškas*. Jam, kaip vyriausiam sūnui, pagal tradiciją seneliai nutarė palikti ūkį. Gyvenant Galinių vienkiemyje nusipirko daugiau žemės ir turėjo 36 ha. Iš to ploto 5 ha užėmė miškas. Prie Bradesos upelio augo alksniai, drebulės, liepos, beržai, lazdynai.

Martyniškėje (ta vietovė praminta taip, nes buvo pirktą iš Martyno Masiulio) augo alksniai, epušės, Jauneliškėje – pirkoje smėlėtoje žemėje, tėvai pasodino pušes. Tėvai, gyvendami vienkiemyje, alksnius naudojo malkoms, iš epušės pjovė skiedras ir dengė klėtį.“

Jonas Gipiškis, apsigyvenęs Galiniuose, 1922 metais vedė Oną Zabulionytę (1890–1982 m.) iš gretimo Gaigalių kaimo ir sukūrė šeimą. Pasak vaikų, mama buvo gero būdo, nuolanki visiems ir taupi šeimininkė. Abu būdami darbštūs laikė keturis arklius ir dešimt karvių. „Kai pradėjo kurtis Galinių vienkiemyje, tėvas iškapojo krūmus, išrovė kelmus. Po tokio triūso net susirgo plaučių uždegimu, – prisiminė dukra Ona. – Vėliau, patys negalėdami įdirbti visos žemės, samdė darbininkus – vieną vyrą, vieną moterį ir piemenį. Jie melžė karves, šėrė kiaules, dirbo visus lauko darbus. O mama šeimininkavo namuose – gamindavo pusryčius ir pietus, ravėdavo daržus, likusiu laiku dirbo su tarnais. Tėvai gerai sutarė su samdiniais, valgydavo prie bendro stalo bei buvo dosnūs ilgai tarnavusiems samdiniais – Emilijai ir Pranui Matačiūnams 1942 m. net vestuves iškėlė.“

Smetonos laikais Jonas Gipiškis dirbo Užpalių valsčiuje, viršaičio Dominyko Vanago patarėju. Nors tebuvo baigęs du skyrius, bet buvo kruopštus, dailiai rašė. Jau nuo pirmojo posėdžio, įvykusio 1919 m. gruodžio 28 d., buvo išrinktas į valsčiaus tarybą, priklausė kelių taisymo komisijai, nuo 1921 m. – revizijos komisijai, 1929 m. gegužės 10 d. patvirtintas tarybos pirmininko D. Vanago pavaduotoju, o 1934 m. rugsėjo 17 d. išrinktas atstovu į Utenos apskrities tarybą.

Skirtingai nuo kitų valstiečių, Jonas Gipiškis ūkį tvarkė pažangiais metodais, pirkė žemės ūkio techniką, bet skolų neturėjo. Buvo apsišvietęs, skaitė „Ūkininko patarėją“, naudojosi leidinyje pateiktais patarimais. Prenumeruodamas „Ūkininko

patarėją“ gaudavo priedą – kalendorių. O senoji Gipiškienė kartu su Jono žmona užsisakydavo religinį žurnalą „Lurdas“.

Už pavyzdinę ir pažangų ūkininkavimą 1938 m. rugsėjo 8 d. Jonas Gipiškis Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos aktu buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo 5-tojo laipsnio ordinu. Tos dienos aktu prezidentas pagerbė 46 ūkininkus, tarp jų ir tris uteniškius: Joną Gipiškį, Praną Dičių bei Joną Jadzevičių. Pasak dukros Onos, tėvas labai brangino šį retą apdovanojimą, pats vyko į Kauno prezidentūrą atsiimti. Tada prezidentas sakęs, kad ūkininkas, dirbdamas įvairius ūkio darbus ir įsitvirtindamas laisvoje Lietuvoje, pagarbos vertas ne mažiau nei kitų profesijų darbininkai.

Sovietmečiu šeima, bijodama, kad ordino nerastų sribai, paslėpė jį klėties palėpės šiaudiniame stoge. Grįžę iš Sibiro tremties ordino neberado, spėja, kad prapuolė kolūkiui griauinant klėtį. Būta ir nuotraukos su ordinu, bet ir ji dingio, nes buvo slepiama.

Nesužlugdė Gipiškių ir 1930 m. vasarą į gyvenamąjį namą trenkęs žaibas. Sudegė visi ten buvę daiktai, rūbai, patalynė, laikyta ant aukšto rūkyta mėsa. Išgelbėtas tik sieninis laikrodis. Pasak giminių, kitus sodybos trobesius apsaugojo pasisukusi vėjo kryptis ir senelė su šventos Agotos duonos kriaukšlele pasileidusi bėgti į Bradesos upelės pusę.

Prasidėjo namo atstatymo darbai. Buvo nupirktą sena, gerai išsilaikiusi troba, pridėta naujos medienos ir iškilo erdvus, dviejų galų namas, išlikęs iki 1970 m. melioracijos. „Tėvas puikiai meistravo, savo rankomis pasidarydavo medinius baldus, ūkio darbams reikalingus padargus, turėjo daug staliaus įrankių. 1939 m. užbaigė statyti akmeninius tvartus, – rašė duktė Ona. – Turėjome puošnią *lineiką* su dviem sėdynėmis, pirmoji – didesnė – tėvams, mažesnė – vaikams. *Lineikoje* važiuodavome į atlaidus, į svečius. Tėvas pasipuošdavo, apvalų kišeninį laikrodį su grandinėle įsikišdavo ir viršutinę švarko kišenę, kad matytųsi grandinėlės lankas“.

Su antrąja sovietine okupacija prasidėjo baisiausias metas. Didžiažemiai žinojo, kas jų laukia. Dar 1941 metų birželį į Sibirą iš Žaibiškių kaimo buvo išvežtas brolis Kazimieras Gipiškis su šeima. Panašus likimas laukė ir kitų ūkininkų. Prasidėjo nepakeliamos pyliavos, po jų – masiniai tremimai į Sibirą. Slaptėsi ir Jono Gipiškio šeima – dukra pas pažįstamus, jiedu – pas patikimus kaimynus. Tačiau toks jau žmonių likimas – užbėgo paryčiais pašerti, pamelžti karvės, apsupo sribai su kareiviais ir 1949 m. kovo 26 d. išsivarė. Kaltė standartinė: priklausė tautininkų partijai, šeima

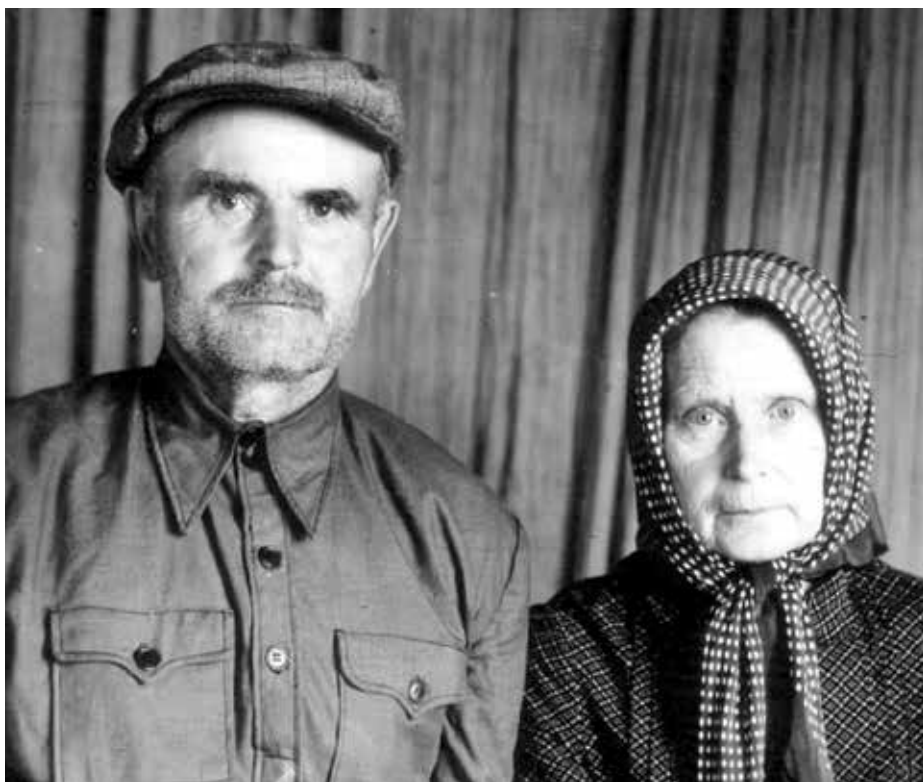

Ūkininkas Jonas Gipiškis apie 1920 m.

– buožinė, išnaudojo samdomą darbo jėgą.

Nuo Sibiro išsigelbėjo pas tėvo pažįstamą Bronių Bučelį nakvojusi jaunesnė dukra Ona (gim. 1930 m.) ir sužadėtinio Adolfo Sprindžio, talkinant Justui Paleckiui, iš vagono Švenčionėlių geležinkelio stotyje ištraukta vyresnė dukra Veronika (gim. 1925 m.), Vilniaus universiteto studentė, kuri 1949 m. balandžio 13 d. tapo jo žmona.

Visi gimtinėje likę giminės gelbėjo Irkuto srityje, Kuitūno rajone, Chariko kaime atsidūrusius Joną ir Oną Gipiškius – siuntė siuntinius, guodė laiškais. Jonas Gipiškis dirbo staliumi kolūkyje, žmona – laukininkystėje. 1956 m. vasarą Gipiškiai sugrįžo į Lietuvą. Namus vienkiemyje rado tvarkingus, nes ten gyveno jų buvę samdiniai Čizai ir Matačiūnai. Tvartuose kolūkis laikė gyvulius.

Ūkininkas iš Galinių vienkiemio Jonas Gipiškis su žmona Ona Sibiro tremtyje

Prasidėjo rūpesčiai. Grįžusiems tremtiniams savo namus reikėjo išsipirkti. Užpaliai tuomet priklausė Dusetų rajonui. Reikalus padėjo tvarkyti Veronikos vyro Adolfo Sprindžio brolio Stasio draugas, dirbęs viršininku Dusetose.

Gražiai ir ramiai tvarkėsi iki 1970 m. melioracijos. Tikėjosi baigti gyvenimą savo sodyboje. Kolūkio pirmininkas pradėjo gąsdinti, jeigu liks vienkiemyje, bus aptverti tvora, negaus žemės, negalės laikyti karvės. Vėl didelis sukrėtimas, nemiegojo naktimis, tarėsi, ką daryti. Teko išsikelti į Užpalius – miestelį, kuriame Jonas Gipiškis buvo gimęs ir 1974 m. rudėnį grįžo ten mirti. Mirė 1976 m. rugpjūčio 28 d. Likusi žmona nenorėjo keltis pas dukras į Vilnių, sakė, norinti numirti savo namuose. Pasak dukros Onos, mama labai krintosi dėl tėvo mirties, jie gražiai sutarė, labai rūpinosi vienas kitu. Netektis atsiliepė sveikatai: tapo nervinga, dažnai ašarodavo, nebevaikščiojo, bet galva liko šviesi. Mirė 1982 m. balandžio 20 d. Abu tėvai palaidoti Užpalių kapinėse.

Onos ir Jono Gipiškių dukros Veronika Sprindienė (1925–1998 m.) ir Ona Butkevičienė (1930–2012 m.), baigusios uni-

Karolina Gipiškienė, Juozapas Gipiškis, jo sesuo Viktorija Gipiškytė, už jų sūnūs Pranas ir Jonas, apie 1925 m.

versitetą, su šeimomis gyveno Vilniuje, tačiau amžinam poilsiui atgulė prie tėvų Užpalių kapinėse.

Kazimieras Gipiškis ūkininkavo Žaibiškių kaime

Už šešto kilometrų į šiaurę nuo Užpalių, Šventosios upės dešiniajame krante išsidėstęs Žaibiškių kaimas. Dvidešimto amžiaus pirmoje pusėje čia gyveno Ona ir Juozas Stasiškiai. Turėjo jiedu du sūnus ir keturias dukras. Sūnūs Anicetas ir Balys buvo ne tik darbštūs ūkininkai, bet ir nagingi meistrai. Tačiau Pirmojo pasaulinio karo metais užplūdusi šiltinės epidemija pakirto juos nė 30 metų nesulaukus. Abu buvo nevedę. Greitai mirė ir jų tėvas Juozas Stasiškis. Sodyboje liko tik moteriškoji šeimos pusė – motina su keturiomis dukromis: Domicile, Veronika, Anelija ir Ona.

Ūkiui reikėjo tvirto ir darbštaus šeimininko. 1924 m. Domicilei Stasiškytei pasipiršo Užpalių miestelėnas Kazimieras Gipiškis (1898–1943 m.). Tuo metu kaimas skirstėsi į viensėdžius, reikėjo statyti naują trobą, perkelti ūkinius pastatus, kasti šulinį ir kūdą. Tai užtruko ilgiau nei metus.

Užpalių sodyboje 1987 m. (iš kairės) Veronika Gipiškytė-Sprindienė, Jūratė Sprindytė ir Ona Gipiškytė-Butkevičienė su Laura Laurušaite

Grįžę iš tremties Galinių vienkiemyje (iš kairės) Veronika Gipiškytė-Sprindienė, jos tėvai Jonas ir Ona Gipiškiai, dukra Ona Gipiškytė-Butkevičienė, Veronikos vyras Adolfas Sprindis su dukrele Jūrate 1957 m.

Žaibiškių kaimo ūkininkai Veronika Stasiškytė su vyru Kazimieru Gipiškiu

Kazimieras ir Domicelė Gipiškiai 1926 m. susilaukė sūnaus Jono, kuris augo nematęs motinos, nes netrukus po gimdymo Domicelė mirė. Našliu likęs Kazimieras taip ir liko gyventi kartu su uošve ir velionės seserimis Veronika, Anelija, Ona. Po kažkurio laiko Kazimieras vedė mirusios žmonos seserį Veroniką (1900–1955 m.), šeimoje kryžtavo dar du sūnūs – Albinas (gim. 1928 m.) ir Antanas (gim. 1931 m.).

„Tėvai Žaibiškių kaime turėjo beveik 33 ha žemės, – savo prisiminimuose rašo sūnus Antanas. – Ji buvo prasta, todėl norint gauti geresnį derlių reikėjo gerai įdirbti. Buvo samdomi darbininkai. Daugelį metų pas mus dirbo samdinys vardu Povi-

las (pavardė atmintyje neišliko). Tai buvo darbštus ir sąžiningas žmogus. Paprastai darbininkai buvo samdomi tik vasarai, bet Povilas pas mus pasilikdavo ir žiemai. Jis sakydavo: „Ką aš veiksiu namie, o čia esu pavalgęs ir aprengtas. Darbo atsiras, galiu žiemą gyventi be atlyginimo“. Taip ir gyveno keletą metų, kol užsidirbęs pinigų, nusipirko ūkėlį ir vedė.

Bėgant metams – ūkis stiprėjo. Buvo įsigyta nauja arklinė kuliamaoji. Ji grūdų neišvalydavo, tik iškuldavo. Grūdų valymui nusipirkome arpą, lauko darbams, vietoje *drapoko* įsigijome kultivatorių. Darbai dar labiau palengvėjo įsigijus šienapjovę. Laikėme šešias karves, prie-

auglį, tris arklius ir keletą avių. Reikėjo daug grūdinių pašarų, nes laikėme nemažai kiaulių, kurias patys pasipjaudavome, o bekonus parduodavome.

Nuo 1937 m. kaimo ūkininkai kūlimui jau samdydavo motorines kuliamašias, kurios javus ne tik iškuldavo, bet ir grūdus surūšiuodavo. Kaimo žmonės susiburdavo į talkas, vieną dieną visi kuldavo pas vieną ūkininką, kitą dieną pas kitą ir taip toliau.

Pagrindinės pajamos buvo už parduotą pieną ir bekonus. Pajamų, matyt, buvo pakankamai, nes tėvai visus tris sūnus galėjo leisti į mokslus.

Sovietams okupavus Lietuvą, ūkininkų gyvenimas pablogėjo. Pirmiausia mums nurėžė dalį žemės, paliko tik 28 ha. Nurėžtąją žemę atidavė mažžemiams kaimo gyventojams. Uždėjo prievoles, žmonių vadinamas pyliavomis. Reikėjo atiduoti grūdais, mėsa, bulvėmis“.

Nors pajamos sumažėjo, bet Gipiškiai tris savo sūnus ir toliau leido mokytis. 1941 m. Jonas baigė dvi gimnazijos klases, Albinas – šešis skyrius, Antanas – tris. Tačiau atėjo lemtingoji 1941 m. birželio 14-oji. Ankstyvą rytmetį, kai visi ruošėsi eilinei darbo dienai, keliuku į Gipiškių vienkiemį įsuko vežimas, lydimas kareivių, kuriame sėdėjo Dapkuvienė su vaikais iš Vaiskūnų kaimo. Visus suvarė į gryčią. Prie vežimo pasiliko tik Ilčiukų seniūnas Remeikis. NKVD kariškis sėdo už stalo ir pradėjo kažką rašyti, o kiti darė kratą. Pasak Antano Gipiškio, ypač įžūlus buvo Užpalių komunistas Tranas. Landžiojo visur, išvertė *kuparus*, kur buvo sudėti audeklai ir rūbai, kapstė pastogėje spalius. Vis ieškojo ginklų, kurių nebuvo. Surado tik degtukų dėžutę su mažu kalibro šovinių tūtelėmis, kurias brolis Jonas atsivežė iš gimnazijos po šaudymo. Padėjo enkavėdistui ant stalo, matyt, kaip įrodymą, kad čia yra ir ginklas. Po visos kratos enkavėdistas skaitė rusiškai surašytą protokolą, o Tranas vertė į lietuvių kalbą. Protokolo pabaigoje buvo parašyta, kad Kazimieras Gipiškis, kaip aktyvus Tautininkų partijos apylinkės komiteto narys su šeima, kuri yra buožinė ir socialiai pavojinga sovietinei santvarkai, valstybės saugumo komisariato direktyvomis ištremiama už Lietuvos TSR ribų.

Taip ir išvažiavo į tolimą Sibirą be kaltės kalti darbštūs ūkininkai Gipiškiai ir trys jų sūnūs. Švenčionėlių geležinkelio stotyje šeimas ištiko dar vienas smūgis. Tėvus atskyrė nuo šeimų ir suvarė į atskirą ešeloną. K. Gipiškis pateko į Rešotų mirties lagerį Krasnojarsko krašte. Ten Ypatingasis teismas iš trijų čekistų (*troika*) 1943 m. sausio 2 d. K. Gipiškį nuteisė aštuoniems metams, o jo gyvybė, bado

Veronika Gipiškienė su sūnumis Sibiro tremtyje (iš kairės) Albinas, motina Veronika, Antanas ir Jonas

smaugiama, užgeso 1943 m. rugsėjo 13 dieną.

Žmoną Veroniką Gipiškienę su vaikais: Jonu (gim. 1926 m.), Albinu (gim. 1928 m.) ir Antanu (gim. 1931 m.) nutrėmė į Altajaus kraštą, Troickojės rajoną, Zapadnyj kaimą. Visi vergavo tarybiniame ūkyje „Proletarij“. Vergiško darbo ir alkio iškankintus tremtinius komendantas Kiseļiovas ir *lesopunkto* viršininkas Malcevas vadino gyvuliais, dvėselienomis, o Malcevo sūnus dar pridurdavo „fašistiniai gyvuliai“. Tame „Proletaro“ tarybiniame ūkyje susirgęs, nė 28 metų nesulaukęs, Barnaulo ligoninėje 1954 m. pavasarį mirė vyriausias sūnus Jonas. Po pusantrų metų, 1955 m. spalio 28 d. alkis ir sielvartas užmerkė akis ir motinai Veronikai.

1957 m. vasarą į Lietuvą sugrįžo tik Albinas ir Antanas Gipiškiai. Sugrįžo ne vieni – su šeimomis. Albinas buvo vedęs Zelmą Knol, vokiekaitę, ištremtą iš Pavolgio. Tremtyje jiems gimė dukros Verutė ir Onutė. Šeimai apsigyvenus tėvų namuose Žaibiškėse, 1958 m. gimė trečia dukra – Elvyra. Albino (mirė 2001 m.) ir Zelmos (mirė 1998 m.) Gipiškių nebėra gyvųjų tarpe – abu palaidoti Rokiškio rajone, Obelių kapinėse.

Antanas į Lietuvą grįžo su Altajaus krašto rusaite Jekaterina ir nesenai gimusia dukrele Elena. Mokytojaujant Rokiškyje, 1962 metais susilaukė antros dukros – Irenos. O 2005 m. mirus žmonai, Antanas liko gyventi Rokiškyje.

Baigdamas prisiminimus, Antanas apgailėstavo, kad Gipiškių giminės pavardė išnyko, nes nei jis, nei brolis Albinas neturėjo sūnų, o dukros išteklėjo ir pakeitė pavardes.

Keturių gimnazijų direktorius Pranas Gipiškis

Karolina Gipiškienė būdama labai pamaldi, mylimiausią savo sūnų Praną, gimusį 1893 m. rugpjūčio 25 d., norėjo matyti kunigu. Pradinės žinias gavęs iš Kaniūkų kaimo „daraktorkos“ (1903–1910 m.), jas sutvirtinęs Užpalių pradinėje mokykloje, mokslus tęsė Utenoje ir 1914 m. baigė septynias klases.

Paklausęs motinos prašymo, sūnus pradėjo mokytis Kauno kunigų seminarijoje, tačiau po pirmo kurso sugrįžo į Užpalius ir pradėjo mokytojauti. „Aš ir mano draugas Balys Tarvydas (vėliau Šiaulių mokytojų seminarijos dėstytojas) pradėjome mokytojauti rusų paliktoje Užpalių pradžios mokykloje. Radome keletą lietuviškų vadovėlių, kurie buvo atgabenti po 1904–1905 metų. Pradėjome darbą su dviem klasėmis. Į pirmą klasę, kurią mokė Tarvydas, buvo priimti naujokai, nebuvo

Broliai Gipiškiai Rokiškyje 1984 m.
(iš kairės) Albinas su žmona Zelma Knol, Jekaterina su vyru Antanu Gipiškiu

mokykloje. Į antrą klasę priėmėme visus mokinius, buvusius antrame, trečiame ir ketvirtame rusų mokyklos skyriuose. Pradžioje už mokslą mums niekas nemokėjo – mokėme veltui. Pirmais mokslo metais (1915–1916 m.) vokiečiai į mokyklos veiklą nesikišo. Tik vėliau, 1916–1917 mokslo metais, atvažiuodavo pas mus iš Utenos suvokietėjęs, bet mokąs lietuviškai inspektorius Rėžaitis. Jis buvo nepatenkinamas dviem dalykais: mokinių nedrausmin-

gumu ir kad mokinių nemokau vokiečių kalbos.

Aš ir mano draugas Tarvydas buvome naiviai įsitikinę, kad vokiečiai atneš mums laisvę ir nutarėme pradėti lietuvišką visuomeninį darbą. Tarvydas iš kažkur surado veikaliuką „Žydas ir dzūkas“. Nutarėm jį suvaidinti. Žydo vaidmenį paėmė mokytojas Tarvydas, o dzūką – vienas mūsų draugas, rodos, Povilas Kirvelis. Vaidinimas pavyko labai gerai, publika juokėsi iš

Antano ir Jekaterinos Gipiškių šeima su žentais ir anūkais, apie 2008 m.
(iš kairės) Milda, Elena, Irena, Antanas, Juozas, Jekaterina ir Kęstutis

Angelė ir Pranas Gipiškiai Zarasuose 1935 m. (kairėje) Angelė Gipiškienė su sūnumi Vytautu, (dešinėje) – Pranas Gipiškis su sūnaus Kastyčio (ant kelių) krikštamote Emilija Ušerauskaite ir krikštatėviu Jonu Valiukoniu

žydo net pilvus susiėmusi. Nors Užpaliuose buvo du vokiečių žandarai, bet jie į mūsų darbą nekreipė dėmesio. Po kiek laiko mes pastatėme kitą scenos veikaliuką „Byla dėl linamarkės“, kuriame pavaizduotas didelis lietuvių polinkis bylinėtis dėl mažmožių. Baigiantis vaidinimui, atėjo du žandarai ir žydas vertėjas Notkiažindys ir pradėjo publiką mušti rimbais. Žydas apskundė žandarams, kad aš ir mano draugas garbiname carą ir laukiame rusų. Tai buvo bjaurus me-

las, žydai mums keršijo už ankščiau vaidintą „Žydas ir dzūkas“.

1916 m. rudenį visi Utenos apskrities pradžios mokyklų mokytojai buvo pašaukti į Uteną laikyti egzaminų. Nuvažiauvau ir aš, – toliau rašo P. Gipiškis. – Laikant egzaminus, manęs vokiečiai paklausė: „Sprechen sie deutsch?“ (Ar moki kalbėti vokiškai?). Aš atsakiau „Deutsche sprechen ich verstehe nicht“ (Vokiečių kalbos aš nesuprantu). Iš tokio mano atsakymo eg-

zaminatorius padarė išvadą, kad aš esu didelis vokiečių priešinys, ir egzaminų neišlaikiau.

Nors egzaminų neišlaikiau, bet ir toliau mokytojavau. Vokiečiai man nieko neskakė, tik algos nemokėjo. Užpalių valsčiaus ūkininkai man prinešdavo dešrų, mėsos, sūrių, sviesto, kiaušinių, obuolių. Buvau sotus ir galėjau toliau dirbti. Kitais metais vėl buvo egzaminai. Inspektorius Rėžaitis, nors ir kritikavo mano mokytojo darbą, bet licenciją išdavė ir paskyrė etatiniu mokytoju su alga.

Netrukus mano draugas Baliukas (Tarvydas) išvažiavo į Kauno kunigų seminariją. Mokykloje aš likau vienas. Darbas buvo sunkus: programos neturėjome, vadovėlių trūko. Kai kuriuos dalykus, pavyzdžiui, aritmetiką, geografiją, gamtos mokslus, žmogaus kūno anatomiją reikėjo versti iš rusų kalbos. Tuomet aš išverčiau Trojanovskio „Negyvoji gamta“ ir Jaroševskio „Trumpi kūno anatomijos ir higienos nurodymai“.

1918 m. rudenį, pasitraukus vokiečiams, P. Gipiškis vėl atgaivino švietėjišką veiklą. Subūrė Užpaliuose pavasarininkus ir drauge su jais statė, režisavo ir suvaidino nemažai scenos veikalių: pjesių, dramų, komedijų. Sueidavo žmonės ne tik iš miestelio, bet ir iš plačios apylinkės. Iš surinktų pinigų įrengė sceną, dekoracijas, padirbo suolus. Iš besilankančio jaunimo mokytojui patiko graži, linksma Degesių kaimo ūkininkaitė Angelė Galvydytė (1895–1975 m.). Jiedu pamilo vienas kitą, ir 1921 m. spalio 21 d. Užpalių klebonas juos sutuokė.

Užpalių vidurinės mokyklos moksleiviai su mokytojais 1923–1924 m. (viduryje iš kairės) Petras Rapševičius-Rapšys, kun. Anupras Bardauskas, mokyklos vedėjas Pranas Gipiškis, Ona Tarvydaite ir Feliksas Balčiūnas

Po keleto metų Angelė Gipiškienė baigė Panevėžio mokytojų seminariją ir tapo pradinių klasių mokytoja. Tačiau dirbo neilgai, nes susirgo laringitu, po to prasidėjo sąnarių artritas, sukeldamas didelius kojų skausmus. Gydėsi Kemerio (Latvija), Birštono, Likėnų kurortuose purvo voniomis. Po karo gydymas baigėsi ir Angelė vaikščiojo šlubčiodama, kęsdama didelius skausmus. Turėjo sveiką širdį, tad išgyveno 80 metų ir mirė 1975 m. sausio 27 d.

Pasirinkęs pedagogo kelią, P. Gipiškis panoro jį įtvirtinti mokslo cenzu. 1919–1920 m. lankė mokytojų kursus. „Juos baigęs gavau teisę mokytojauti vidurinėje mokykloje. Besimokydamas sulaukiau pasiūlymo mokytojauti Šeduvos „Saulės“ progimnazijoje. Šeduva – alaus kraštas. Žmonės girtuokliavo, ir tai prieštaravo mano įsitikinimams. Po metų palikau Šeduvą ir 1921 m. grįžau į Užpalius“, – prisiminė P. Gipiškis.

Grįžęs diplomuotu specialistu, P. Gipiškis valsčiaus ūkininkų prašomas, gavęs Švietimo ministerijos sutikimą, įsteigė Užpaliuose mokyklą su platesnės apimties programa. Taip nuo 1921 m. rugsėjo 1 d. pradėjo veikti Užpalių vidurinė mokykla. Įskaitant vedėją P. Gipiškį, mokykloje dirbo šeši mokytojai. Pats vedėjas dėstė lietuvių kalbą ir gamtos mokslą, kun. Anupras Bardauskas – tikybą, Petras Rapševičius – matematiką ir fiziką, Ona Tarvydaitė – istoriją ir geografiją, Ona Zabielaite – vokiečių kalbą, Feliksas Balčiūnas – dainavimą.

Pirmaisiais mokslo metais mokytojų atlyginimu ir visais ūkiniais reikalais rūpinosi pats mokyklos vedėjas. Tik nuo 1922 m. rugsėjo 1 d. Užpalių mokyklą Švietimo ministerija perėmė savo žinion ir nuo to laiko ji mokėjo mokytojams atlyginimus ir sprendė visus ūkio bei švietimo reikalus. 1924 m. išleidęs I Užpalių vidurinės mokyklos mokinių laidą, P. Gipiškis išvažiavo į Kauną studijuoti fizikos, chemijos, geografijos ir biologijos mokslų Vytauto Didžiojo universitete.

Būdamas universiteto laisvu klausytoju, P. Gipiškis tuo pat metu lankė dr. Justino Tumėno brandos kursus, įgijo vidurinio mokslo pažymėjimą. 1929 m. gavęs aukštojo mokslo diplomą buvo paskirtas mokytoju į Telšių gimnaziją.

Telšiai – nemažas apskrities miestas. Čia buvo Žemaičių vyskupija, kurioje lankėsi daugybė aukšto rango dvasininkų, profesorų, prelatų, kanauninkų. Čia veikė didžiausia ir seniausia Lietuvoje kunigų seminarija, kurioje mokėsi apie pusantro šimto klierikų. 1930 metais Telšiuose ėjo net trys laikraščiai: katalikų leidžiamas savaitraštis „Žemaičių prietėlis“, tautininkų – „Telšių

Pranas Gipiškis su žmona Angele Galvydyte 1922 m. gegužės 29 d.

naujienos“ ir socialistų „Žemaitis“.

„Maniau, kad Telšiai – tai šventas miestas, – rašo P. Gipiškis. – O jo gyventojai religingi, pamaldūs, dori aukštos moralės žmonės. Bet vėliau, kai geriau pažinau Telšių miesto valdininkus, tarnautojus, mokytojų gyvenimą, pamačiau, kad čia, kaip ir visur, daug palaidavimo, biurokratizmo ir net ateizmo apraiškų“.

1931 m. vasario 1 d. gabus ir energingas

pedagogas P. Gipiškis skiriamas Raseinių gimnazijos direktoriumi. Šiame mieste mokėsi didysis Lietuvos dainius Jonas Mačiulis-Maironis, miesto burmistru dirbo aukštaitis iš Zarasų Adolfas Juodka, o apskrities viršininku – energingas ir iniciatyvus pulkininkas Balys Giedraitis.

„1933 m. gruodžio 28 d. Raseinių apskrities gydytojas, tautininkų komiteto pirmininkas Meškis buvo perkeltas į Šiaulių

miestą, – memuaruose rašo P. Gipiškis. – Į laisvą tautininkų sąjungos komiteto pirmininko vietą Tubelis paskyrė mane. Raseinių apskritis turėjo 12 valsčių ir kiekviename valsčiuje buvo tautininkų skyrius. Reikėjo kasmet aplankyti jų susirinkimus ir ką nors juose pakalbėti. Bet ką? Tuo laiku rašytos ideologijos tautininkai neturėjo. Teko skaityti, gilintis, studijuoti ideologinius straipsnius „Vairo“ žurnale. Po kiek laiko pasirodė prof. Tamošaičio brošiūrėlė. Viską išstudijavęs, pradėjau dirbti. Lankant tautininkų susirinkimus, teko pasakyti daug kalbų įvairiomis temomis, bet toks važinėjimas į tolimus miestelius, ruošimasis paskaitoms ir kalbėjimas liaudžiai atsibodusiomis temomis man taip įgriso, kad norėjau bėgti iš Raseinių. Man Kaune bebūnant teko užėti Švietimo ministerijon. Čia įvyko nelaukta ir netikėta, bet man maloni staigmena. Neprašant ir nedarant jokių užuominų, Švietimo ministro pavaduotojas Masiliūnas pasiūlė man važiuoti į Zarasų gimnaziją toms pačioms direktoriaus pareigoms. Aš tuo pasiūlymu buvau labai patenkintas, nes jau seniai galvojau, koks būčiau laimingas, jeigu galėčiau gyventi „Lietuvos Šveicarijoje“.

Bet Lietuvos Vyriausybė aukštai įvertino, jo žodžiais tariant „įgirusį darbą“ Raseiniuose. 1934 m. vasario 16 d. Respublikos prezidento aktu P. Gipiškis apdovanojamas LDK Gedimino 3-ojo laipsnio ordinu. Įdomus laikmečio sutapimas: po 62 metų LDK Gedimino 5-ojo laipsnio ordinas buvo įteiktas ir jo sūnui Vytautui Gipiškiui už mokslinę veiklą tyrinėjant Ne-

muno užliejamas pievas.

1934 m. rugpjūčio 1-os dienos paskyrimu P. Gipiškis su žmona ir dviem sūneliais atvažiavo į Zarasus. Tuo metu Zarasų gimnazijoje mokėsi apie 180 moksleivių, dirbo 19 mokytojų ir 5 ūkiniai darbuotojai, veikė skaitlinga skautų brolija su padaliniais Zarasų pradžios mokyklose, Dusetų ir Salako mokyklose – apie 150 narių. Lietuvos skautų sąjungos vadovybės nutarimu Zarasuose įsteigiamas apskrities skautų tuntas. Jo vadovu skiriamas naujai atvykęs gimnazijos direktorius P. Gipiškis. Vėlesnių pertvarkymų metu skautai prijungiami prie jaunalietuvių organizacijos. Stiprinant gimnazijoje auklėjamąjį darbą, 1935 m. lapkričio 16 d. įsteigiami literatūros, muzikos ir sporto būreliai, vėliau dar prisidėjo gamtininkų, kraštotyrininkų ir meno būreliai. Buvo rekomenduojama, kad kiekvienas mokinytis priklausytų bent vienam būreliui. 1937 m. gimnazijoje susibūrė instrumentinis ansamblis, vadovaujamas mokytojo M. Belžako, 1938 m. – baleto grupė, vadovaujama M. Grinkevičiūtės. Buvo rengiamos išvykos po gimtąjį kraštą, ekskursijos į kaimyninį Daugpilį, Klaipėdą, vainikų padėjimas ant Lietuvos savanorių kapų Červonkoje, nuo 1939 m. vykdavo į atgautą Vilnių.

P. Gipiškis, nuo 1921 m. lapkričio 29 d., priklausydamas Lietuvos šaulių sąjungai, iš karto įsijungė į aktyvią Zarasų šaulių skyriaus veiklą. 1936 m. birželio 20 d. išrinkamas miesto XXI šaulių rinktinės tarybos nariu ir šaulių Garbės teismo nariu. 1936 m. rugsėjo mėn., pradėjus statyti Zarasų

šaulių namus, buvo statybos komisijos nariu. Už aktyvią veiklą šaulių organizacijoje P. Gipiškis 1939 m. apdovanojamas garbinu „Šaulių žvaigždės“ ženklu.

1935 m. Lietuvos dr. Jono Basanavičiaus vardo mokytojų sąjunga įsteigė Zarasuose skyrių ir P. Gipiškį paskyrė pirmininku. Jis važinėjo į provincijos miestelių mokytojų susirinkimus, skaitė paskaitas pedagogikos temomis bei, kaip ugdyti moksleivių patriotizmą. Švietimo ministerija pavedė P. Gipiškiui organizuoti Zarasuose vilos – vasarnamio mokytojams – statybą. „Aš pasirinkau labai gražią vietą pušynėlyje, prie pat Baltos ežero, sudariau sutartį su vienu rangovu. Švietimo ministerijos generalinis sekretorius ir Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkas Masiliūnas parūpino statybinių miško medžiagą, darbus apsiėmė atlikti Zarasų apskrities valdyba. Kai vasarnamis buvo pastatytas, kambariai sutvarkyti ir įrengta valgykla, buvo organizuoti kursai Lietuvos mokytojams. Privažiavo daug mokytojų poilsiauti ir kursų lankyti iš visos Lietuvos. Kursų dėstytojais buvo pakviesti: Lietuvos valstybės teatro artistas Jurgis Petrauskas, buvęs „Vilkalokio“ artistas, rašytojas ir meno dalykų dėstytojas Vytautas Bičiūnas, Šiaulių gimnazijos muzikos ir dainavimo mokytojas Jonas Švedas (vėliau garsus kompozitorius, dirigentas ir pedagogas), Telšių gimnazijos dainavimo mokytojas, skudučių muzikos meistras Domas Andrulis (vėliau kompozitorius ir chorvedys), Klaipėdos pedagoginio instituto biologijos specialistas Jonas Alekna. Man, kaip kursų vadovui ir gamtininkui, teko mokytojus supažindinti su botanikos mokslu ir pamokyti juos apibūdinti augalus. Kad kursai mokytojų nevargintų, dėstytojai mažiau kreipė dėmesį į teoriją, bet daugiau į praktiką. Tokiais kursais poilsiaujantys mokytojai buvo patenkinti“, – rašo atsiminimuose P. Gipiškis.

Nuo 1932 m. rugpjūčio 15 d. Zarasuose buvo leidžiamas Tautininkų partijos savaitraštis „Zarasų kraštas“. Nuo 1936 m. sausio 1 d. jo redagavimą perėmė P. Gipiškis ir šią atsakingą našlą nešė iki 1937 m. sausio 1 d. Vieneri metai – trumpas laikotarpis, bet naujasis redaktorius atliko labai daug: laikraštis tapo gyvesnis, įdomesnis, taisyklingesnis kalba. Visų kartų istorikai buvo ir bus jam dėkingi už išleistą kraštotyrinę knygą „Zarasų kraštas“ (1937 m.), kuri ligi šiol yra pagrindinių žinių šaltiniu rašantiems apie Zarasus.

„1940 m. birželio 16 d. pro Zarasus praejo raudonoji armija ir nužygiavo į Daugpilį, – rašo memuaruose P. Gipiškis. – Viskas pradėjo keistis iš pagrindų. Tautininkų sąjungos vėliavininkas Antanas Kuzma tapo apskrities saugumo viršininku. Jo įsakymu

Gipiškių šeima Samališkėse apie 1955 m. Angelė ir Pranas Gipiškiai, už jų sūnūs (iš kairės) Vytautas ir Kastytis

buvo areštuotas mokyklų inspektorius Jonas Samas, vadovavęs tautininkams, mokytojai Jonas Triponis, Petras Kuznickas, buvęs burmistras Pranas Andrijauskas. Jie visi buvo išvežti į Utenos kalėjimą. Zarasų miesto burmistras Jonas Valiukonis buvo atleistas iš pareigų, jo vieton paskirtas Peleckis. Aš buvau atleistas iš gimnazijos direktoriaus pareigų nuo 1940 m. rugsėjo 1 d. Į mano vietą paskirtas Stasys Paliulis. Man prašant, Švietimo ministerija mane paskyrė mokytoju į Utenos gimnaziją.“

Pasiskubinęs išvykti iš Zarasų, P. Gipiškis išvengė išvardintų pedagogų likimo. Gyvenimas buvo įtemptas. Keletą kartų 1941 metais saugumiečių buvo kviestas į apklausas, priverstas už savo ūkį Antandrajės kaime atiduoti valstybei dideles pyliavas. Pergyveno skaudžią brolio Kazimiero (1898–1943 m.), paprasto Žaibiškių kaimo ūkininko, šeimos netektį Sibiro tremtyje.

Pedagoginis darbas, kurį P. Gipiškis dirbo Utenos gimnazijoje nuo 1940 m. rugsėjo 1 d. iki 1944 m. rugpjūčio mėn. buvo varginantis: dėstė chemiją, biologiją, gamtos mokslus ir TSRS geografiją, nuo 1942 m. rugsėjo 1 d. iki 1944 m. birželio mėn. buvo Utenos gimnazijos direktoriumi.

„Rusams grįžus, mano gyvenimas pasidarė labai nepavydėtinas. Paties prašymu buvau atleistas iš direktoriaus pareigų ir perkeltas į Užpalių progimnaziją (septynmetę) mokytoju. Fronto metu mokykla sudėgė, nebuvo suolų. Organizavau mokinių tėvus gaminti suolus vaikams. Mokiniai iš pelenų rinko mokyklinių suolų geležinius lankstus, vietos staliai kaip kas išmanė gamino suolus. Dauguma buvo dviviečiai, bet buvo ir triviečių, ir net keturviečių.

Pokario metais kvalifikuotų mokytojų trūko, ypač lietuvių kalbos, todėl aš ėmiausi šio darbo. Mokytojavau tik apie du ar tris mėnesius. Lietuvos mokytojų suvažiavimo metu švietimo ministras Juozas Žiugžda iš tribūnos pasakė: „Tokiam tipui kaip Gipiškis negali būti vietos ne tik mokykloje, bet ir Lietuvoje“. Greitai iš Utenos atėjo žinia, kad saugumas ieško Gipiškio ir nori jį areštuoti. Vietos mokykloje man nebebuvo. Kur dėtis?.. Laukti suėmimo – beprasmiška. Ką daryti?.. Žmona ragino slėptis ir bėgti iš namų. Jos raginamas išėjau pas žmonos seserį Teofilę Vaškelienę. Pas juos išbuvau pora savaitių. Po to persikėliau pas žmonos brolių Joną Galvydį, gyvenantį Degesių kaime. Basčiausi iš vienos vietos į kitą, vaikštinėjau iš vienos giminės pas kitą, trečią, ketvirtą, gyvenau nuolatiniame baimėje ir netikrume. Aš kaip raupsuotasis, švietimo ministro pasmerktasis, nedrįsau ieškoti tarnybos ir bijojau viešai rodytis. Mano šeima Užpaliuose, kol giminės buvo neiš-

Mokslininko Vytauto Gipiškio šeima:
Vytautas su žmona Onute ir sūnumi Vytautu, už jų – sūnus Linas

vežti į Rusiją, šiaip taip laikėsi, vegetavo. Bet netekus giminių, ekonominė jos padėtis labai pablogėjo. Ką ji būtų dariusi, jeigu vargų vargti nebūtų padėję tokie kilniaširdžiai, pasiaukojantys žmonės, kaip kun. Survila, kun. Kairys, vaistininkas Seibutis, gydytojo Vaičiulio žmona ir kiti.“

Nuo 1946 m. sausio mėn. iki 1952 m. balandžio mėn. P. Gipiškis gyveno Svėdasuose, klebono Antano Survilos slepiamas ir globojamas. „Nors man klebonas buvo visai svetimas, net ne giminė, bet jis mane priėmė kaip Evangelijos tėvas sūnų paklydėlį ir laikė net šešerius metus. Aš jame radau visas krikščioniškas dorybes: ramumą, nuolankumą, uolumą, kantrumą, gailestingumą, meilę artimui, atsidavimą Dievui. Mane jis priregistravo, įrašė į namų knygas. Pradžioje nieko kito nedirbau, kaip tik perrašinėju kelių metų bažnytines gimimų, vedybų ir mirimų knygas. Baigęs šį darbą, vėrciau iš vokiečių ir lenkų kalbų į lietuvių kalbą pamokslus kunigams ir įvairias religinio turinio knygas. Iš viso per tą laiką išverčiau per 20 knygų. Tai buvo ne gyvenimas, o kasdieninis laukimas, kada atvažiuos sribai ir išveš į Sibirą“.

Visur siautė vien nežabotas teroras. P. Gipiškis rašo, kad per didžiuosius 1948 m. gegužės 22 d. trėmimus iš Užpalių valsčiaus išvežė apie 80 šeimų, tarp jų jo brolių, Galinių kaimo pavyzdinę ūkininką Joną Gipiškį, 1939 m. vasario 16 d. aktu apdovanotą LDK Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu, žmonos seserį Teofilę Vaškelienę su šeima iš Užpalių, žmonos brolio Jono Galvydžio iš Degesių kaimo žmoną su sūnumi. Netektys, praradimų skausmas, bejėgiškumas.

Tik 1952 m. balandžio mėn. buvęs pedagogas P. Gipiškis gavo valdišką darbą. Dirbo techniku Žemaitijoje, Samališkių kaime. Nuo 1956 m. liepos 1 d. jis skiriamas vyr. moksliniu bendradarbiu ir dirbo iki 1959 m. lapkričio 1 d. „Mano kambariukas, kuriam gyvenau, buvo tik 8 kv. metrų, – rašo P. Gipiškis. – Jame tilpo tik viena lova, spinta, staliukas ir geležinė plytelė. Aš su žmona gulėjau lovoje, sūnus Vytautas – pastalyje, o sūnus Kastytis – pastogėje. Kai Samališkių bandymų stotis buvo perkelta į Vėžaičius, mano abu sūnus ten išvažiavo dirbti. Aš su žmona, likę vieni bute, jautėmės ponais“.

Vėliau P. Gipiškis su žmona gyveno Vėžaičiuose, Šilutės rajone, turėjo nedidelį ūkėlį, laikė karvutę ir paršiuką, mėgo ūkininko darbus, vertė religinio turinio knygas. 1975 m. sausio 27 d. mirė jo gyvenimo draugė A. Galvydytė-Gipiškienė, o 1980 m. vasario 2 d. ir jis, prie sūnų užmerkė akis. Palaidoti Vėžaičių kaimo kapinėse. Sūnus Kastytis Antanas, baigęs Smalinių kū žemės ūkio mechanizacijos technikumą, ilgą laiką dirbo mechaniku Vėžaičių bandymų stotyje. Mirė 2013 m. balandžio 26 d. Vėžaičiuose gyvena vyriausias P. Gipiškio sūnus Vytautas (gim. 1930 m.), Nemuno užliejamųjų pievų tyrinėtojas, ekonomikos mokslų daktaras, Lietuvos Vyriausybės 1996 m. aktu apdovanotas LDK Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu.

Su juo susirašinėjame, brandiname mintį apjungti į vieną knygą tėvo P. Gipiškio atsiminimus, paties Vytauto surinktą Gipiškių ir Galvydžių giminių istoriją, ir pateikti skaitytojams.

Parengė Vytautas Ridikas

Respublikinė jaunimo kūryba atsiskleidė Zarasuose

Inesa DUMBRAVIENĖ

Šių metų birželio-spalio mėnesiais organizuotą respublikinį eilėraščių ekranizacijų ir fotografijų konkursą „Kuriu – vaizdu, garsu, žodžiu“, talkinant Zarasų rajono savivaldybės viešajai bibliotekai, surengė Zarasų „Ąžuolo“ gimnazija. Pasak konkurso sumanytojos ir organizatorės mokytojos Gitanos Kavaliauskaitės, buvo siekiama sudominti jaunimą įvairiomis meno rūšimis: literatūra, muzika, kūrinio ekranizacija, fotografija, populiarinti naujų medijų meną, skatinti išmokti kūrybiškai panaudoti skaitmenines technologijas, ugdyti saviraišką, skatinti moksleivių ir mokyklų bendradarbiavimą.

Į kvietimą dalyvauti konkurse atsiliepė 120 mokinių iš įvairių Lietuvos mokyklų: Lazdijų, Kuršėnų, Vidiškių, Visagino, Didžiasalio, Zarasų, Dusetų gimnazijų bei Zarasų Fausto Latėno meno mokyklos.

Konkurse dalyvaujantys 7-12 klasių mokiniai darbus pateikti galėjo į dvi sekcijas – eilėraščių ekranizacijų ir fotografijos. Eilėraščių ekranizacijų sekcijoje jaunimo komandos interpretavo pasirinktų poetų eilė-

raščius, kūrė dainas arba kompozicijas ir pateikė kelių minučių trukmės vaizdo filmukus. Fotografijų sekcijai konkurso dalyviai atsiuntė po vieną fotografiją ar jų ciklą ir darbą apibūdinantį kūrybinį tekstą.

Respublikiniame eilėraščių ekranizacijų ir fotografijų konkurse „Kuriu – vaizdu, garsu, žodžiu“ buvo nemažai ir nugalėtojų bei prizininkų

Fotografijos ir meninio žodžio sekcijoje darbavosi fotografas, Zarasų fotografų klubo „Ežerų žemė“ pirmininkas Algimantas Navickas bei Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos direktorius, fotografas Rimantas Bikulčius. Koliažus vertino Zarasų švietimo pagalbos tarnybos direktorė, dailininkė Gintarė Laurikėnienė, Zarasų švietimo pagalbos tarnybos metodininkė Jolanta Lašaitė. Vaizdo klipų sekcijos vertinimo komisijoje darbus vertino poetas, publicistas Vytautas Kaziela, muzikantas, etnografas Gintaras Andrijauskas, Zarasų rajono jaunimo visuomeninių organizacijų sąjungos „Apskritas stalas“ prezidentas Erikas Černovas.

Šį respublikinį jaunimo kūrybos konkursą vainikavo spalio 14 dieną Zarasų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje vykusį laureatų apdovanojimo šventę. Erdvioje salėje vos tilpo šventės dalyviai – konkurse dalyvavę mokiniai, jų mokytojai, svečiai. Jaunimą sveikino Seimo narys Algimantas Dumbrava, Zarasų rajono savivaldybės mero pavaduotojas Rimantas Jurevičius, Zarasų rajono savivaldy-

bės viešosios bibliotekos direktorė Danutė Karlienė, Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos direktorius Rimantas Bikulčius. Svečiai konkurso dalyviams linkėjo kūrybinių išsikojimų ir netikėtų atradimų. Renginio sumanytoja G. Kavaliauskaitė džiaugėsi tokia konkurso dalyvių gausa, kad šitiek jaunų žmonių susirinko į kūrybos šventę – pabendrauti, pasidžiaugti geriausiais darbais, susitikti su meno žmonėmis, pasiklausyti jų paskaitų, patarimų, pasidalyti idėjomis.

Šventės metu kūrybos paslapčių atskleidė dailininkė Gintarė Laurikėnienė. Pranešėja papasakojo, kaip kuriami nuotainiai piešinukai, kurie sugula į atvirukų rinkinius, knygeles, o kartais atsiranda netikėčiausiose vietose. Autorės nuomone, „kūryba – tai didžiulė jėga, kuri keičia, augina, atveria žvilgsnį ir sielą.“ Fotografas A. Navickas dalijosi atsiminimais apie pirmuosius kadrus, demonstravo filmą, kaip gimsta fotografija iš paukščio skrydžio. Apie savo kaip poeto kelią kalbėjo V. Kaziela. Pranešėjas taip pat išsamiai aptarė konkurso darbus ir pasidžiaugė, kad

mokiniai interpretuoti rinkosi geriausių lietuvių poetų kūrybą.

Įdomu buvo peržiūrėti geriausiai įvertintus konkurso dalyvių vaizdo klipus ir fotografijas, pasiklausyti mokinių poetinio žodžio. Vertinimo komisijos narys G. Andrijauskas pasidžiaugė daugelio klipų meniškumu, idėjos aiškumu ir plėtoje, vaizdų išraiškingumu ir estetika. „Esu nustebintas, kad, nebūdami profesionalūs aktoriai, taip meniškai ir charakteringai gebėjote perteikti idėją. Ir manau, kad daugelis žiūrovų net nesupras, kad vaizdo filmukus čia sukūrė ne profesionalai, o gimnazistai“, – dalijosi mintimis G. Andrijauskas. Su džiugesiu renginio vedėjos mokytoja G. Kavaliauskaitė ir abiturientė Silvija Černiauskaitė paskelbė konkurso nugalėtojus. Eilėraščių ekranizacijos sekcijoje aukščiausiais balais įvertinti Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos mokiniai: pirmąją vietą eilėraščių ekranizacijų sekcijoje už gilų poeto P. Širvio kūrybos pajautimą ir puikią eilėraščio „Ateisiu tylią naktį“ ekranizaciją pelnė „3V“ komanda: Emilija Venediktovaitė, Emilija Vaitkutė

ir Vaidas Girčys (mokytojas Gražvydas Gasparavičius).

Antrosios vietos laureatai – komanda „Nubrozdingti keliai“: Amanda Kochanskaitė, Erikas Chaževskis, Dangira Sukavičiūtė, Beata Savčiuk ir Maria Rzezniczak (mokytoja Gitana Kavaliauskaitė), sukūrę filmuką pagal Algimanto Baltakio eilėraščių „Tramvajaus bėgiai“.

Trečiaji vieta įvertinta dar viena Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos mokinių grupė „Vėtros“ (Taja Mickevičiūtė, Diana Balčiūnaitė, Kamilė Gimbiškytė, Nelija Prapuolenaitė ir Kamilė Dimitrevičiūtė), pasirinkusi Elenos Mezginaitės eilėraščių „Nesvarumo būklė“. Prizais įvertinti ir šaunūs komandų „Ežerėnai“ (Irina Isačenko, Silvija Černiauskaitė, Nedas Lukošius) bei „Ven, vidi, vici!“ (Emilija Kutikovaitė, Diana Balčiūnaitė, Austėja Paukštytė) darbai.

Gausybė darbų atsiųsta į fotografijų sekciją – fotografijų šiam konkursui pateiktė apie 80 mokinių. Fotografijos derėjo su mokinių sukurtais eilėraščiais ir miniatiūromis. Grand Prix laimėtoju paskelbtas Šiaulių rajono Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijos mokinys Arnas Katilius už ypatingą katino portretą (mokytoja Žyginė Ivanavičienė).

Pirmoji vieta už puikią gamtos fotografiją ir sukurtus haiku skirta Dusetų Ka-

zimiero Būgos gimnazijos mokiniai Deimilė Pivoriūnaitė (mokytoja Dainora Biliūnaitė).

Antrosios vietos laureatėmis už puikios kokybės fotografijas tapo Ignalinos rajono Vidiškių gimnazijos mokinės Liepa Jankauskaitė (mokytoja Monika Šimonėlė), Skaistė Meškelaitė (mokytoja Neringa Mudėnienė) bei Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos abiturientė Silvija Černiauskaitė (mokytoja Gitana Kavaliauskaitė).

Trečiaji vieta dalijosi Visagino „Atgimimo“ gimnazijos mokinė Kamilla Petik (mokytojas Andrej Denisenko), Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos moksleivė Eglė Zolvytė (mokytoja Daiva Matijošienė) ir Gabrielė Jokubauskaitė iš Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijos (mokytoja Žyginė Ivanavičienė).

Paskatinamieji prizai skirti Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos mokiniams, taip pat Šiaulių rajono Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijos mokytojos Astos Mazūraitės parengtiems gimnazistams.

7-8 klasės mokinių grupėje laureatėmis tapo Jurgita Pauliukėnaitė iš Ignalinos rajono Didžiasalio „Ryto“ gimnazijos, pelniusi pirmąją vietą (mokytoja Skaidrė Pauliukėnienė), ir Gabrielė Kavaliauskaitė iš Lazdijų rajono Šeštokų mokyklos, užėmusi antrąją vietą (mokytoja Aurelija Vaivadaite).

Pasidžiaugta, kad konkurse dalyvauti ryžosi iš Ukrainos atvykusios mokinės Marharyta Anikieieva ir Mariia Kalinina, besimokančios Zarasų „Ažuolo“ gimnazijoje – jos apdovanotos prizais už tikrųjų vertybių puoselėjimą fotografijoje. Už nuoširdų jausmą poetiniame žodyje ir fotografijoje prizas skirtas Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos abiturientei Sonatai Obuchovičiūtei.

Šventės metu savo sukurtų dainų susirinkusiesiems dovanojo mokytojas Gražvydas Gasparavičius parengti Zarasų „Ažuolo“ gimnazijos ugdytiniai: Adriją Zavackaitė, Emiliją Venediktovaitė, Airingą Šapalaitė ir Kiril Timofejev; renginių salę puošė koliažų paroda rudens tema. Parodos autoriai – Zarasų Fausto Latėno meno mokyklos auklėtinių būrys, paskatintas mokytojos Petronės Sekonienės. Darbuose susiliejo žodžio menas ir grafika, fotografija, netgi tapyba. Prizu 7–8 klasių mokinių grupėje įvertinta Viltė Šapalaitė, 9–12 klasių grupėje – Emilija Šeikytė.

Šventės metu dėkota konkurso organizatoriams, dalyviams, įsteigusiesiems prizus rėmėjams.

Tikimasi, kad ateityje išsipildys Zarasų rajono savivaldybės mero pavaduotojo Rimanto Jurevičiaus palinkėjimas, kad „šis nuostabus konkursas taptų kasmetiniu“ ir kuriantis jaunimas iš visos Lietuvos dar ne kartą susitiktų Zarasuose.

Į konkurso rezultatų aptarimą suvažiavo gausi moksleivių bendruomenė

Tradiciniam simpoziume kvepėjo duonos raugu

Daiva ČEPĖNIENĖ

Rugpjūčio 18–22 dienomis Leliūnuose, Vytauto Valiušio keramikos muziejuje, vyko tradicinis tarptautinis keramikos simpoziumas. Šiemet čia susirinko keramikai iš Latvijos, Slovėnijos, Ukrainos, Vengrijos ir Lietuvos. Keramikos meistrai iš įvairių pasaulio šalių atvažiuoja į šį simpoziumą pasidalyti patirtimi, idėjomis, pabūti kartu, sužinoti paslapčių – kaipgi molio gabalą sušildyti širdies šiluma.

Padėkos renginys

Simpoziumo metu vyko keramikės Rūtos Šipalytės paskaita apie šiandienę keramikos situaciją Lietuvoje.

Rugpjūčio 22-a – paskutinė simpoziumo diena – buvo karšta ir ypatinga. Tą dieną muziejuje buvo surengtas padėkos renginys su muzikos improvizacijomis, raugo keramikos degimo demonstracija, renginio aptarimu ir pasibuvimu prie vaišių stalo. Į renginį atvyko Lietuvos nacionalinio kultūros centro (toliau – LNKCC) atstovai – direktorius Saulius

Liausa, tautodailės specialistės Asta Valiukevičienė ir Solveiga Jakučiūnaitė.

Renginyje dalyvavo ir Utenos rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė Regina Skomskienė, Utenos kraštotyros muziejaus direktorė Jovita Nalevaikienė bei kiti svečiai, besilankantys Leliūnų keramikos mekoje vykstančiais renginiais ir nuolat ateinantys čia praturtinti savo sielos.

Muzikinę puokštę susirinkusiems dovanojo uteniškė pianistė Aušrinė Garsonaitė bei kartu su ja muzikuojanti sakso-

fonininkė Paulina Bakšaitė. Muziejaus šeimininkas V. Valiušis, ypač sužavėtas muzikos garsų, jaunajai saksofonininkei padovanojo brangią savo šeimos relikviją – savo tėvo, puodžiaus ir saksofonininko, Aleksandro Valiušio seną natų knygą.

Dideli renginiai nedideliame miestelyje

„Puodininkystės tradicijos keliauja iš kartos į kartą. Kai kurios jos labai senos, kitos naujos. Ta nauja tradicija yra ir šis

Vytautas Valiušis dėkojo visiems susirinkusiems ir nešykštėdamas humoro kalbėjo apie geriausius puodžius Europoje

simpoziumas, kuris Leliūnuose vyksta šeštą kartą. Šis simpoziumas į Leliūnus sukviečia keramikus iš viso pasaulio“, – dėkodama už atvirą pasauliui muziejų sakė renginį vedusi LNKC tautodailės specialistė A. Valiukevičienė. Specialistė dėkojo ir Utenos rajono savivaldybei už palaikymą, paramą bei galimybę rengti didelius renginius nedideliame Lietuvos miestelyje – Leliūnuose.

„Pasaulinis muziejus“

„Vytauto Valiušio dėka kažkur, kaimelyje, neturint didelių resursų, atsirado pasaulinis muziejus. Čia vyksta simpoziumai, į kuriuos suvažiuoja keramikai iš viso pasaulio. Visa tai įeina į miestelio istoriją – iš čia sklindantis garsas eina tolyn per pasaulį. Dažnai kalbame, kad gerai yra Paryžiuje ar dar kažkur, o mažame miestelyje sunku kažką padaryti. Akivaizdu, kad kai imiesi veikti – viskas pavyksta“, – džiaugsmu dalijosi LNKC direktorius S. Liausa. Jis dėkojo visiems atvykusiems ir linkėjo kūrybinės ugnelės, o simpoziumui – tradicijų tęstinumo.

Džiaugėsi bendryste

Utenos rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė R. Skomskienė tardama sveikinimo žodį džiaugėsi Vytauto Valiušio keramikos muziejaus ir LNKC bendryste, besitęsiančia jau kelerius metus, bei įteikė atminimo dovanėles LNKC komandai, svečiams iš užsienio, muziejaus šeimininkui.

Utenos kraštotyros muziejaus direktorė J. Nalevaikienė dėkojo atvykusiems svečiams, menininkams, Leliūnuose kuriantiems ir skleidžiantiems gerą žinią apie miestelį.

Unikalus reginys

Pasak tautodailės specialistės A. Valiukevičienės, Leliūnuose gyvuojantis keramikos muziejus geba burti ir keramikus, ir kitų sričių meno atstovus. Čia vykusiuose simpoziumuose jau lankėsi keramikai iš Baltarusijos, Vengrijos, Gruzijos, Latvijos, Armėnijos, Japonijos, Uzbekijos ir kitur. Rugsėjūtį vyksiamame simpoziume dalyvavo vengrai Andrea Barcsay, Laszlo Hugyec, Kla-

ra Czegeny, latvė Liba Ločmele, ukrainietis Dmytro Stakhovskyy, keramikos meistras iš Slovėnijos Vid Polončič, kuris iš penktos kartos puodžių perima žiedimo su oda meną. Pamatyti unikalų reginį – V. Polončič demonstruojamą žiedimą su oda – galėjo visi susirinkę į simpoziumo uždarymą.

Kvėpėjo duonos raugu

V. Valiušis dėkojo visiems susirinkusiems ir, kaip visada, nešykštėdamas humoro pripažino, kad visgi vengrai yra geriausi puodžiai Europoje. „Jei Vengrijoje gyvena 10 milijonų žmonių, tai penki milijonai iš jų žiedžia puodus“, – kalbėjo V. Valiušis ir nepamiršo pridurti, kad vengrai geriausi puodžiai Europoje tik po lietuvių.

Pasibaigus oficialiajai renginio daliai visi išėjo į muziejaus kiemą, kur antalgiškis keramikas Giedrius Mazūras ir kiti norintys iš duonos raugo traukė išdegtus keramikos dirbinius, sukurtus simpoziumo metu. Vėliau visi džiaugėsi bendryste prie vaišių stalo.

Padėkos renginyje dalyvavo (iš kairės) Vytautas Valiušis, Regina Skomskienė, Vid Polončič, Liba Ločmele, Saulius Liausa, Jovita Nalevaikienė, Laszlo Hugyec, Klara Czegeny, Dmytro Stakhovskyy, Andrea Barcsay

Iš Slovėnijos atvykęs keramikas Vid Polončič demonstravo žiedimo su oda techniką

Aušrinė Garsonaitė – apie tėvų įskiepytą pašaukimą ir gyvenimą su muzika

Daiva ČEPĖNIENĖ

Liaudiškos muzikos puoselėtojų Rimos ir Raimondo Garsonų dukra Aušrinė Garsonaitė sakė, kad pašaukimą muzikai jai įskiepijo tėvai. Ji augo supama muzikos, o nuo trejų metų kartu su tėvais pradėjo keliauti po koncertus, muzikines ekspedicijas ir pan. Šeima namuose turėjo pianiną, kuris, kaip sakė pašnekovė, nenusakomai traukė, dėl to rankos nuolat tiesdavosi link instrumento klavišų.

Aušrinė Garsonaitė teigė, kad visas jos gyvenimas sukasi su muzika ir apie muziką

Motyvaciją pakeldavo tėvai

Pirmuoju A. Garsonaitės instrumentu visgi tapo smuikas, mat, kaip sakė pašnekovė, vaikystėje per televiziją pamačiusi simfoninio orkestro koncertą susižavėjo būtent šiuo styginiu instrumentu. Vėliau, sulaukusi septynerių metų amžiaus, mergaitė pradėjo lankyti tuometinės Utenos muzikos mokyklos (dabar – Utenos meno mokykla) fortepijono klasę. Čia muzikos paslapčių ji mokėsi pas mokytoją Reginą Gvaldienę. Pašnekovė neslėpė, kad besimokydama ne kartą buvo pagalvojusi, jog draugystė su muzika jau pabodo. „Man patiko istorija, biologija. Ir buvo tikrai daug minčių, kad galėčiau rinktis ir ne muziko kelią“, – atviravo mergina. Pakelti motyvaciją mokytis muzikos puikiai mokėjo A. Garsonaitės tėvai. Pavyzdžiui, jie dukrai sakydavo, kad pagrojusi tris valandas pianinu galės ir prie ežero su draugais pabūti.

Pabėgo nuo patyčių

Nebaigusi muzikos mokyklos būdama 14-os metų A. Garsonaitė išvažiavo mokytis į Nacionalinę Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklą. „Išvažiuoti gyventi į Vilnių buvo nuostabus jausmas. Kas nenori paauglystėje atsiskirti nuo tėvų...“, – šypsodamasi prisiminimais dalijosi pašnekovė. Mergina atvėrė ir skaudžių prisiminimų kirtelę – papasakojo apie tai, kad besimokant gimtojoje Utenoje jai teko patirti bendramokslų patyčių. Tačiau išvažiavimas į Vilnių padėjo pabėgti nuo skaudžių išgyvenimų ir atsidurti savų žmonių terpe, kur tvyro tolerancija bei supratimas.

Niekur toliau nuo muzikos

A. Garsonaitė žinias apie muziką gilinė ir liaudiško muzikavimo kursuose, tuomet išmoko groti kanklėmis bei cimbalais. Baigus mokslus Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje merginos gyvenimo kelias nepametė niekur toliau nuo muzikos.

Kadangi gyvenimo ne Lietuvoje ji niekada neišsivaizdavo, įstojo į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją (LMTA), fortėpiono specialybę. Bestudijuodama pradėjo aktyvią koncertinę veiklą, grodavo su LMTA simfoniniu orkestru, dalyvaudavo projektinėse veiklose, įvairiuose tarptautiniuose konkursuose ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, ne kartą tapo jų laureate.

Studijų metais transkribavo nemažai liaudies melodijų, kurios yra publikuotos įvairioje literatūroje apie muziką.

Kur mokėsi, ten ir liko

Baigusi LMTA A. Garsonaitė pasiliko ten dirbti ir iki dabar kartu su studentais čia groja kameriniame ansamblyje, taip pat eina koncertmeisterio pareigas Vilniaus Karoliniškių muzikos mokykloje, rengia autorinės muzikos koncertus, groja privačiose šventėse ir pan. Pašnekovė tikino, kad pasilikusi dirbti savojoje *alma mater* jaučiasi lyg būtų prasitęsusi studijų laiką. Pianistė nepamiršo ir nemalonios studijų laikų patirties, kai jai teko laikyti magistro baigiamąjį egzaminą. Tuomet magistrantė grojo ilgos trukmės kūrinį, o muzikos partitūra, kuri buvo užrašyta popieriaus lapuose ir padėta jai prieš akis ant stovo, nukrito ant žemės. Nuo tada A. Garsonaitė pradėjo ieškoti inovatyvumo ir jau kelerius metus muzikuodama visiškai nenaudoja popierių užrašytų natų – koncertų metu mieliau pasitelkia išmaniąsias technologijas.

Pastaruoju metu A. Garsonaitė aktyviai koncertuoja kartu su saksofonininke Paulina Bakšaitė. Merginų duetas susibūrė dar studijų laikais. Pradėjusios groti duetu muzikantės sužinojo, kad yra antros eilės pusėsėsės. „Per visus tuos metus kiek groju LMTA esu muzikavusi įvairių ansamblių sudėtyse ir sutikau tik tris studentes, su kuriomis jaučiau didelį norą groti kartu. Iš jų dvi smuikininkės išvažiavo į užsienį, tikiuosi, kad Paulina neišvažiuos“, – vylėsi pašnekovė.

Iš Utenos kilusi pianistė yra muzikavusi ir didžiosiose Lietuvos scenose kartu su operos solistais Kristina Zmailaite, Edmundu Seiliumi, Jovita Vaškevičiūte. Neseniai švėsdama jubiliejinę 30-ąją sukaktį A. Garsonaitė buvo surengusi autorinės kūrybos pristatymo koncertą Lietuvos kompozitorių sąjungos namuose.

Improvizuoti pradėjo vaikystėje

Kaip sakė pašnekovė, visas jos gyvenimas sukasi apie muziką. Dar grodama liaudies muzikos instrumentais A. Garsonaitė pajuto, kad gali improvizuoti, pakeisti melodiją ar sukurti natas tai kūrinio vietai, kur jų pritrūksta. „Tuomet man kilo

Uteniškė Aušrinė Garsonaitė po pasirodymo scenoje su žinomais operos solistais Kristina Zmailaite ir Edmundu Seiliumi

idėja, kad tas natas reikia užrašyti, o pasikui supratau, kad galiu groti ne tik kitų, bet ir savo pačios sukurtas melodijas“, – apie kūrybos pradžią pasakojo pašnekovė. Pirmąją muzikos kūrinį pianistė sukūrė būdama vos devynerių. Jaunoji kompozitorė vėliau bandė kurti populiariąją muziką, tačiau autorei nebuvo lengva šiai muzikai sukurti žodžius. Todėl mergina galiausiai pasitarkė dainuojamąją poeziją ir eilėms pritaikydavo savo kurtas melodijas.

Pašnekovė teigė, kad ypač žavisi Janinos

Degutytės, Henriko Radausko, Jono Aisčio poezija. „Šių autorių eilėraščiai tokie puikūs, kad jiems kuriama muzika tiesiog liejasi iš širdies“, – sakė muzikė. Merginos kūryboje gausu dainuojamosios poezijos žanro atspindžių. Tačiau muzikos kūriniuose galima išgirsti ir šiuolaikiškesnių spalvų – džiaz, bliuzo ar net popmuzikos. A. Garsonaitės kuriama muzika įgavo nemenką populiarumą muzikos pedagogų bendruomenėje, mat jos kūryba geba įkvėpti dainavimo subtilybių besimokančius vaikus.

Ateities planų sąrašas platus

„Net ir įgijusi profesiją LMTA vis dar galvojau apie kažkokią papildomą pelningesnę veiklą ar sėslesnį darbą, kad nereikėtų nuolat važinėti po koncertus. Bet pastutiniu metu pajutau, kad labai noriu kurti muziką. O praėjusį pavasarį kilo mintis kartu su kolegėmis išleisti modernių, šiuolaikiškų ir išskirtinių dainų rinkinį“, – apie gyvenimo kelio vingį link kūrybos pasakojo A. Garsonaitė. Autorė jau yra sukūrusi per dešimt originalių muzikinių kūrinių. Tiek jų norėtų sudėti ir į ketinamą išleisti savo pirmąją originalių muzikos kūrinių knygą.

Merginos ateities planų sąrašas platus. Jame numatyta ir darbų su muzikine kompozicija, aranžuotėmis, fonogramų kūrimu ir pan. Ateityje R. Garsonaitė tikisi sukurti interneto svetainę, kur neprofesionalūs muzikos kūrėjai ar muzikos srities atstovai galėtų burtis bei dalytis sukaupptomis žiniomis ir gerąja patirtimi.

Pašnekovė teigė besizavinti kompozitoriais Zita Bružaite, Laimiu Vilkončiumi ir atskleidė, jog jaustųsi labai laiminga, jei jos kūryba būtų bent dalele tiek mėgstama, kiek yra mėgstama šių žinomų kompozitorių kūryba.

Aušrinės Garsonaitės duetas su saksofonininke Paulina Bakšaitė susibūrė dar studijų laikais

Savo 30-mečio jubiliejui paminėti Aušrinė Garsonaitė surengė autorinės kūrybos pristatymo koncertą Lietuvos kompozitorių sąjungos namuose (iš kairės) Eglė Šlimaitė (sopranas), Ingrida Žiliūtė (mecosopranas), Aušrinė Garsonaitė (fortepijonas), Raimonda Janutėnaitė (mecosopranas) ir Julita Puidokė (fleita)

Regina Mačienė savo karpiniuose atskleidžia gamtos grožį

Lina NARČIENĖ

Tauragnuose gyvenančią Reginę Mačienę tikriausiai sunku būtų apibūdinti trumpai. Tai ne tik šio krašto mylėtoja, puoselėtoja, bet ir kūrėja, kurios rankose gimsta azūriniai ir labai trapūs darbai iš popieriaus. Kiekvienas karpinys pasakoja vis kitokią istoriją. Tačiau beveik visas istorijas sieja gamta. Gamtos motyvų galima rasti kiekviename karpinyje. Ilgametė medikė, kuri rūpinosi Tauragnų krašto žmonių sveikata, visuomet rasdavo laiko pasidžiaugti supančia gamta, joje atrasti tai, kas gražu. Moteris be perstojo galėtų kalbėti ir apie kitą savo aistrą – turtingą monetų, pašto ženklų, kriauklių, degtukų dėžučių etikečių kolekciją.

Pasakodama apie karpinius ir tai, kaip ši veikla atsirado jos gyvenime, R. Mačienė prisipažino, kad daugiau nei prieš du dešimtmečius viešėdama Utenoje užėjo į kraštotyros muziejų, kuriame buvo eksponuojami S. Vilkienės karpiniai, jie itin sužavėjo moterį. Nusprendusi kažką neįprasta iškarpyti, anuomet iš savo kartu gyvenusios motinos sulaukė tik šypsenos, jog neva iškarpyti karpinį visai neturint praktikos – nėra taip paprasta. „Norėjau įrodyti, kad kažką galiu, – juokėsi pašnekovė. – Paėmiau paprastas žirkles ir ėmiau karpyti. Visą vakarą karpiau. O mama vis klausė, ką aš ten darau. Atsakydavau, kad skaitau. Tačiau matė, kad kažką karpau. Pirmąjį savo pradėtą karpinį išmečiau į krosnį. Antras – pavyko. Parodžiau mamai, o ta tik aihtelėjo teištarusi man: „ale va, sumislį ir padarė“.

Moteriai nemažai teko bendrauti su fotografu, menininku Feliksu Marcinkumi, kuris paskatino jos karpinius eksponuoti savo išleistame leidinyje.

Tauragniškę karpyti pradeda tuomet, kai užėina noras, arba kai reikia kam nors įteikti ypatingą dovaną.

O labiausiai menininkę įkvepia gamta, kurioje galima išbūti, pasak jos, nei valgius, nei gėrus. „Gamta man yra viskas. Pajūryje neišgulėčiau nei 10 minučių. Ispanijoje sūnus turi namus prie jūros, tad nueidavau kartu su savo anūkais ir iškart pasiūlydavau jiems daryti smėlio pilis, o aš šukuodavau po pajūrį, mėgaudavau si vaizdais ir ieškodavau kriauklyčių, kurios nuolat papildydavo mano kolekciją“, – prisipažino tauragniškę.

Mylėti šį kraštą, kaip sakė R. Mačienė, ją išmokė kraštiečių, habilituota biologijos mokslų daktarė, farmacininkė, žolininkė Eugenija Šimkūnaitė, su kuria susipaži-

Regina Mačienė pradėjo karpyti prieš du dešimtmečius

no būdama bemaž penkerių metų. Pirmas susitikimas su žiniuone R. Mačienei tą kartą buvo įsimintinas: dar būdama maža mergaitė bandė išlaikyti vilkinį šunį, o E. Šimkūnaitė norėjo užteiti į sodą. Būdama drąsi, žiniuonė vos spėjo išarti, jog šuo šunį pažįsta, o laikomas keturkojis

išsprūdo iš mergaitės rankų ir perplėšė E. Šimkūnaitės kelnų klešnę. „Būdavo E. Šimkūnaitė atveža įvairiausių sėklų ir paprašo pasėti tai po ąžuolu, tai prie kito medžio, taip pat ragindavo surasti laukuose ar miškuose įvairiausių augalų bei grybų. Jau žinodavau, kada ji atvažiuos,

Kūryboje netrūksta gamtos detalių, nes gamta R. Mačienės gyvenime užima labai svarbią vietą

tai viską suruošdavau iš anksto“, – pasakojo pašnekovė.

Medike dirbusi R. Mačienė rinkdavo vaistažoles, tą daryti būdavo skatinami ir kiti tauragniškiai. Tačiau ne visi mokėdavo jas tinkamai sudžiovinti. Štai daugelis rugiagėlių žiedus atnešdavo išblukusius ir netinkamus perdirbimui. „Aš kartą paklausiau Eugenijos, kaip tuos žiedus tinkamai sudžiovinti. O ji man tuomet atsakė: „Jeigu durni, tai jums ir neišeina“. Klausiau, kaipgi pasidaryti razumnesniais. Ji patarė minutę rugiagėlių žiedelius padžiovinti karštoje orkaitėje, tad vaistažolės nepraras nei spalvos, nei gydomųjų savybių“, – R. Mačienė dalijosi iš pačios mokslų daktarės gauta patirtimi ir žiniomis.

Ne vienerius metus dirbusi Ignalinos rajono gydymo įstaigoje GMP felčere, dvejus metus Kaliningrado (Rusija) karinėje

ligoninėje, ji grįžo į Tauragnus, vis labiau pradėjo domėtis gamta, sportu ir menu. Pusiau elektriniu dviračiu, kurį padovanojo jos sūnus, R. Mačienė apvažiuoja visas apylinkes, tad tauragniškai 20 ar 30 kilometrų – nėra dideli atstumai.

Pašnekovės karpiniai keliauja ne tik po parodas Lietuvoje, bet ir po platųjį pasaulį – Angliją, Kanadą bei kitus kraštus. Dažniausiai savo kūrybos darbus moteris dovanoja. Neretai žmonės paprašo išskirtinės dovanos – karpinio – konkrečiam žmogui, tad R. Mačienė turi susirinkti reikiamą informaciją apie jį ir tik tuomet imasi darbo. Štai, viena buvusi pedagogė labai mėgsta keliauti, tad tauragniškės rankomis iškarpytame karpinyje matyti kalnai, gražios vietovės, atskleidžiančios pomėgį keliauti.

Ne kartą jai teko bendrauti su meną ir grožį mėgusiu ir neseniai į amžinybę

iškeliavusiu Spitrenų Švč. M. Marijos Taikos Karalienės parapijos klebonu Povilu Klezium, kuriam ji padovanojo meno kūrinį su 100-metį minėjusios bažnyčios vaizdu. Kartą klebonas, pamatęs karpinius su zodiako ženklų, paprašė ir šio karpinio sakydamas, kad Jaučio ženklo karpinio jis neturi – juo norėtų papuošti klebonijos kieme stovinčią žvirblių bažnyčią. „Iškarpiu, perdaviau P. Kleziui, kuris po akimirkos su karpiniu išlėkė jo įrėminti“, – prisiminė pašnekovė, vienai medikei iš popieriaus iškarpiusi širdies pjūvį. Tąkart dovanų gavusi medikė stebėjosi ne tik meniškumu, bet ir gebėjimu labai tiksliai pavaizduoti širdies pjūvį.

Aktyvi ir veikli kūrėja nežada sustoti: ji jau kuria planus ir žada savo giminaičiams iškarpyti po ypatingą karpinį ir juos nustebinti.

Karpinys buvo sukurtas Spitrenų bažnyčios 100-mečiui

Utenoje vyko jau septinta armonikų šventė

Regina SKOMSKIENĖ

Rugsėjo 25 dieną Utenos kultūros centre vyko VII respublikinė Peterburgo armonikų šventė, kurią organizavo Utenos etninės kultūros centras, vadovaujamas Raimondo Garsono.

Dalyviai

Renginyje dalyvavo 32 muzikantai iš Ignalinos, Kauno, Kupiškio, Molėtų, Raseinių, Rokiškio, Utenos, Širvintų, Vilniaus ir Zarasų rajonų, grojantys Rytų Aukštaitijoje populiaria Peterburgo armonika, puoselėjantys šį tradicinį muzikavimą ir perduodantys grojimo paslaptis jauniosios kartos muzikantams.

Šventėje Peterburgo armonikomis, cimbalais, būgneliais grojo Utenos meno mokyklos kapelė „Sietynėlis“ ir „Mažasis Sietynėlis“ moksleiviai (vadovė Rima Garsonienė). Smagų renginį vedė ir žiūrovus su liaudiškos muzikos atlikėjais su-

pažindino muzikė Aušrinė Garsonaitė bei Utenos kultūros centro režisierius Vytautas Kubilius.

Žiupsnelis istorijos

Utenos kraštotyros muziejaus etnologo R. Garsono teigimu Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika įtrauktas į Lietuvos nacionalinio kultūros centro sudarytą Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą. Peterburgo armonika (liaudiškai vadinama pete(r)bur(g)ska, petaburska, peterska, trieila, pataburska, petrogradska) – klavišinis dumplinis vokiško derinimo instrumentas, pradėtas gaminti Sankt Peterburge XIX a. 9-ajame dešim-

tmetyje, Lietuvoje paplitęs nuo XX a. pradžios. Jo dupleles glaudžiant ir traukiant, vienu klavišu išgaunami skirtingo aukščio garsai. Tiek tarpukariu, tiek pastaraisiais dešimtmečiais instrumentas paplito Šiaurės Rytų Aukštaitijoje – Zarasų, Utenos, Molėtų, Ignalinos, Švenčionių, Anykščių, Ukmergės, Širvintų, kiek mažiau Rokiškio, Kupiškio rajonuose. Meistrai ir muzikantai dviejų eilių ir trijų eilių dvibalsės armonikas patys dirbo, taisė, tobulino (sukurta lietuviškoji trieilės tribalsės armonikos atmaina), jomis grojo. Dėl gražaus skambesio, puošnios išvaizdos Peterburgo armonikos sparčiai išpopuliarėjo ir nustelbė savo pirmtakes – Vienos armonikas.

Šventės dalyvius sveikino (iš kairės) Raimondas Garsonas, Rima Garsonienė ir šventės vedėjai Aušrinė Garsonaitė bei Vytautas Kubilius

Peterburgo armonikų šventėje dalyvavo ir mažųjų kolektyvas „Sietynėlis“, vadovaujamas Rimos Garsonienės

Nuo XX a. antros pusės kaupiama ekspedicijų medžiaga, tyrimų duomenys rodo, kad tarpukariu Peterburgo armonika buvo pagrindinis Šiaurės rytų aukštaičių jaunimo gegužinių, vakaruškų, vestuvių, krikštynų, kalendorinių švenčių papročių instrumentas. Ja grodavo ir vienas muzikantas, bet dažniausiai ji skambėjo smuiko, klarneto ir būgnelio ansamblyje, ilgainiui tapdama pagrindiniu, vedančiuoju instrumentu. Muzikavimas Peterburgo armonika pasižymi savitu stiliumi, kuriam būdingi sodrūs akordiniai sąskambiai, jų derminė kaita, charakteringa melodinės linijos bei ritmo ornamentika. Peterburgo armonika išliko dėl ryškių intensyviai ir meistriškai grojusių, dabar tebegrojan-

čių, tradiciją įvairiuose renginiuose populiariančių muzikantų. Šiuo metu ja nuolat groja apie 50 muzikantų, bet dėl ekspedicijų, renginių, edukacinės medžiagos sklaidos, nemenko visuomenės susidomėjimo muzikantų gretos didėja ir atgaivinta tradicija stiprėja.

Sveikinimai

Peterburgo armonikų šventės dalyvius, organizatorius ir žiūrovus sveikino Lietuvos Respublikos Seimo narys Edmundas Pupinis, Utenos rajono savivaldybės meras Alvydas Katinas. Jau septintą kartą surengtos Peterburgo armonikų šventės organizatoriai – etnomuzikologai, liaudies kultūros puoselėtojai – Utenos kraštotyros muziejaus etno-

logas, Utenos etninės kultūros centro vadovas R. Garsonas ir Utenos meno mokyklos pedagogė, uteniškių kapelos „Sietynėlis“ ir folkloro ansamblio „Sietynas“ vadovė R. Garsonienė buvo apdovanoti LR Seimo nario, Utenos rajono savivaldybės mero dovanomis ir padėkomis už nuoširdžią visuomeninę veiklą puoselėjant ir populiarianant Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimo Peterburgo armonika ir būgnijimo kūlele Rytų Aukštaitijoje tradicijas, įtrauktas į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą; už folklorinių ekspedicijų Utenos krašte organizavimą, tradicinės liaudies muzikos saugojimą, tyrinėjimą ir perdavimą jaunajai kartai.

Parengė Deimantė Zarankienė

Peterburgo armonikų šventėje aktyviausi buvo uteniškiai

Miške atidengtas paminklinis kryžius žuvusiems už Lietuvą

Daiva ČEPĖNIENĖ

Rugsėjo 11 dieną Dvarašilio miške (Užpalių sen.) vyko iškilminga paminklinio Vyčio kryžiaus, skirto žuvusiems Vyžuonų krašto partizanams, atidengimo ir pašventinimo ceremonija. Renginys prasidėjo Vyžuonų Šv. Jurgio bažnyčioje, kur buvo aukojamos šv. Mišios už šio krašto laisvės kovotojus. Po pamaldų automobilių kolona pajudėjo link Dvarašilio. Šio miško pakraštyje 1945 metų rugsėjo 15 dieną (tuo metu ši teritorija priklausė Vyžuonų valsčiui) žuvo trys Vytauto apygardos Šarūno rinktinės Jono Markūno-Viesulo būrio partizanai – Stanislovas Garunkštis-Lapėka (gim. 1926 m.), Jonas Zabulis-Žiburėlis (gim. 1921 m.) ir Stanislovas Žvirblis-Lapas (gim. 1904 m.).

Gausus būrys svečių

Į paminklinio kryžiaus atidengimo ir šventinimo ceremoniją susirinko gausus būrys svečių – LR Seimo narys Edmundas Pupinis, Utenos rajono savivaldybės tarybos nariai Rimantas Dijokas Raimundas Kelevišius, šio renginio ir paminklinio kryžiaus pastatymo iniciatorius Vyžuoniškių bendrijos „Vyžuona“ narys, Lietuvos šaulių sąjungos Vytauto Didžio-

jo šaulių 2-osios rinktinės 202-osios kuopos šaulys Alvydas Malinauskas, Lietuvos Sąjūdžio Kauno tarybos pirmininkas, politikos ir visuomenės veikėjas dr. Raimundas Kaminskas, dimisijos pulkininkas Vitas Antanas Kelevišius, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) Memorialinio meno ir ekspertizės skyriaus vyriausioji istorikė Dalia Urbonienė, Paieškų ir identifikavimo skyriaus vyriausiasis specialistas Val-

das Šukevičius, Lietuvos šaulių sąjungos, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos, Nepriklausomybės gynėjų sąjungos, bendrijos „Vyžuona“ nariai, žuvusių partizanų artimieji ir kiti.

„Stiprybė gyva, kol gyva laisvės kovų atmintis“

Susirinkusieji partizanų žūties vietoje pirmiausia sugiedojo „Tautišką giesmę“. Renginio iniciatorius A. Malinauskas dėkojo bendražygiams, padėjusiems surasti partizanų žuvimo vietą, prisidėjusiems prie iniciatyvos įgyvendinimo statant paminklinį kryžių šio krašto didvyriams. Žuvusių partizanų artimieji dalijosi prisiminimais. LGGRTC Memorialinio meno ir ekspertizės skyriaus vyriausioji istorikė D. Urbonienė kalbėdama akcentavo, kad tautos stiprybė yra gyva, kol gyva laisvės kovų atmintis.

„Būdamas tokiose vietose supranti, kad Lietuva ne viena. Kad Lietuvoje yra žmonių, kurie už ją kovojo. Ir šiandien yra pasiruošusių už ją kovoti, nes jaunimas gausiai pildo savanorių gretas. Mes turime būti budrūs ir negalime galvoti, kad nelaimės aplenks mūsų šalį ar Europą. Visada turime būti pasiruošę“, – kalbėjo LR Seimo narys E. Pupinis.

Atiduota pagarba žuvusiems

Paminklinį kryžių atidengė žuvusiųjų partizanų artimieji Vida Garunkštytė, Deividas Streikus, Raimondas Putrimas, Rita Putrimaitė, Karolis Ugintas ir kiti, jį pašventino Vyžuonų Šv. Jurgio parapijos klebonas Sigitas Sudentas. Žuvusieji buvo pagerbti tylos minute, vėliau nuskambėjo trys salvės už žuvusius Vytauto apygardos partizanus, taip pat žuvusius kovose, su-

Šventinimo apeigas atliko Vyžuonų Šv. Jurgio parapijos klebonas Sigitas Sudentas

šaudytus, nukankintus, mirusius lageriuose, tremtyse Lietuvos partizanus, ryšininkus ir tremtinius bei už Lietuvos laisvės kovotojus, kurių kapai iki šiol nežinomi.

Įteikta „Partizanų žvaigždė“

Tą dieną už aktyvų dalyvavimą įamžinant Lietuvos laisvės kovotojų, žuvusių partizanų atminimą šauliui Valdui Juodkai įteikta Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio II laipsnio „Partizanų žvaigždė“.

Dvarašilio miške skambėjo ir dainos, dedikuotos tėvynei, kurias atliko Utenos kultūros centro Vyžuonų skyriaus moterų ansamblis „Versmė“, vadovaujamas Ramunės Miečiutės.

Vyko diskusija

Pasibaigus išskilmėms visi skubėjo susilti prie kavos puodelio Utenos A. ir M. Miškinų viešosios bibliotekos Vyžuonų padalinyje, kur vyko diskusija „Istorinės atminties išsaugojimas vietiniame ir nacionaliniame lygmenyje: Utenos rajono Vyžuonų seniūnijos bendruomenių ir savivaldybės vaidmuo“. Diskusiją moderavo Lietuvos Sąjūdžio Kauno tarybos pirmininkas, politikos ir visuomenės veikėjas R. Kaminskas.

Paminklinį kryžių atidengė žuvusių partizanų artimieji

Paminklinio kryžiaus pastatymo iniciatorius šaulys
Alvydas Malinauskas (centre sėdi)
išreiškė pagarbą žuvusiems partizanams

Užpalių seniūnijoje esančiame
Dvarašilio miške atidengtas
paminklinis Vyčio kryžius, skirtas
žuvusiems Vyžuonų krašto
partizanams

Gintaras Gesevičius ir jo paroda – „...rytoj bus vakar“

Jovita NALEVAIKIENĖ

Lapkričio pradžioje Vilniuje, galerijoje „Kairė – dešinė“ buvo atidaryta jubiliejinė dailininko Gintaro Gesevičiaus (gim. 1952 m.) paroda IN OUT (rytoj bus vakar). Parodos atidarymo metu galerijos lankytojai galėjo susipažinti su virtualios realybės (4D) filmo „Pasaka“ fragmentu, su dailininko G. Gesevičiaus paveikslais.

Kai ilgai brandintas tekstas susirikiuoja prieš skaitytojo žvilgsnį, viskas gali atrodyti gana paprasta ir lengva. Išties – panašiai ir yra. Tik kaip tai paaiškinti kitam, ne tokias gyvenimo patirtis turinčiam, kitomis akimis į gyvenimą žiūrinčiam?

Gerai pagalvojus, kone visas mūsų gyvenimas grįstas dualumo, dvejybės, kontrasto, priešybės, prieštaros ir santaros santykiais bei principais. Ne išimtis – ir dailininko Gintaro Gesevičiaus, kūrybinis kelias. Grafikas ir plakatininkas, daugybės iliustracijų autorius, tapytojas ir fotografas, koliažų ir eksperimentų autorius. Savita dvejybė, rodos, iš prigimties yra Gintaro natūroje. Jei grafika – ir nespaltvota, ir

spaltvota, jei plakatas – ir tradicinis, ir novatoriškas, jei iliustracija – ir pasaka vaikams, ir gilūs egzistenciniai eilėraščiai, jei tapyba – ir jaukiai atpažįstama, ir svaiginančiai paslaptinga. Menotyrininkė Danutė Zovienė, prieš du dešimtmečius kalbėdama apie G. Gesevičiaus kūrybą, taikliai aprašė tapyboje aiškiai pastebimą lango ar durų motyvą, lemiantį erdvės ir spalvos sanklodą, pasikartojimą ir pavadino tai „kompozicijos kamertonu“. Tąkart menotyrininkė akcentavo ne tik paveikslų egzistuojančios formos, bet ir kūrybos dermės aspektus. Dabar galime toliau plėtoti naratyvą apie dermės tobulumą, mat kamertonas, naudojamas kaip garso aukščio etalonas derinant muzikos instrumentus orkestre, šiame kontekste yra tinkamas pavyzdys. O pažįstantys Gintarą jau tikriausiai šyptelėjo, prisiminę jo pomėgį vis pabrazdinti gitarą.

Nors naujausiuose paveiksluose atsiranda vis daugiau spalvinių dėmių, tarsi švytinčios tuštumos ar tolumo horizonto, skambančios tylos ir ramaus susikaupimo įvaizdžių, savo kūryboje per pastaruosius dvidešimt metų G. Gesevičius tęsia ir simbolinių struktūrų, ženklų, kodų (žvaigždės, saulės, aukuro, piramidės, laivo, kriauklės ir kitų) naudojimą, plėtoja šių motyvų jungimą į savitas sistemas, kuriose jie kartojasi, auga, priartėja, nutolsta, primena sapną ar filmą. Ir galiausiai – virsta filmu!

Ekspozicijoje pristatoma tik keletas kūrinių, kurių detalės panaudotos kuriant virtualios realybės (4D) filmą „Pasaka“. Šio 4D filmo fabulą, besisukančią apie dailininko šeimą, plėtojanti kūrybinė komanda – režisierius Oleg Nikolajenko (Suomija), antra režisierė ir prodiuserė Agnija Leonova (Lietuva), filmo dailininkė Patricija Vytė (Lietuva) – multiplikacijos priemonėmis į filmą perkėlė G. Gesevičiaus kurtų estampų ir vaikiškų knygų iliustracijų elementus, tarsi atgyjančius tapybos darbus. G. Gesevičiaus tapytos kriauklės bei žvaigždės atplaukia ir išnyksta, susilieja,

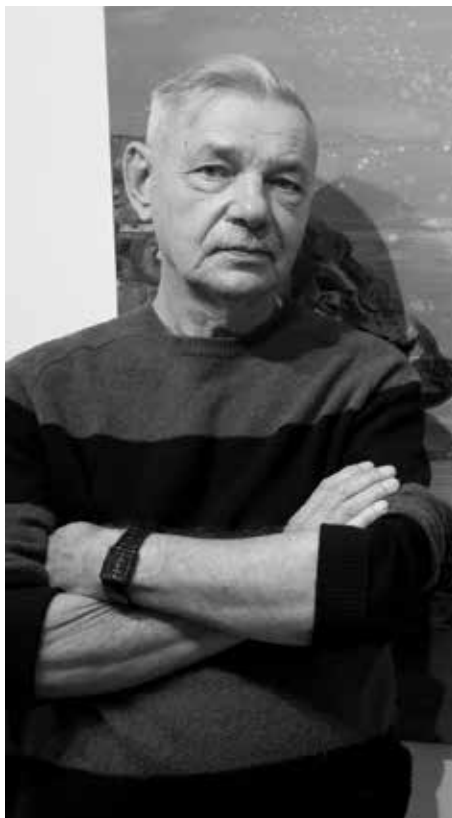
išauga ir subyra į tūkstančius naujų...

Filmas paremtas rusų rašytojo Aleksandro Kuprino, gyvenusio XIX-XX a. sandūroje kūriniu „Pasaka“. Trumpametražio filmo „Pasaka“ siužetas atskleidžia pagrindinę filmo idėją, jog darnūs šeimos santykiai ir tarpusavio palaikymas yra siekiamybė suteikianti žmogui pilnatvę, tačiau šią idėją gali lengvai sugriauti neištikimybė. Filme plėtojamos darnių šeimos santykių, neištikimybės temos. Tėvas sūnui per pasaką perteikia savo laimingą meilės istoriją, perduodamas jam šeimos vertybes ir darnios šeimos idealą. Per šią pasaką pabrėžiama, kad žymiai lengviau dorotis su gyvenimo sunkumais, būti drąsiam ir siekti savo tikslų, kai šalia yra mylintis ir tave palaikantis žmogus. Tačiau neapdairi ir spontaniška žmonos neištikimybė sugriovė šeimos idėją. Filmas iškelia artimųjų meilės ir palaikymo svarbą, pabrėždamas, kaip lengva realybėje visa tai prarasti. Tai pasaka be laimingos pabaigos.

Štai taip ateidamas tu išeini, ir išeidamas iš vieno būvio (salės) ateini į kitą (laikotarpį, etapą, motyvą, požiūrį)... Nuolatinis virsmas, lėtas ir nuoseklus veiksmas, vedantis menininką gyvenimo keliu, leidžia jam teigti, kad norėdamas būti „ten“ privalėsi išeiti iš „čia“, o pasilikdamas anapus negalėsi būti kitapus.

Ekspozicijos logika ves ir lydės per skirtingus kūrybos etapus ir laikotarpius: dešinėje salėje – estampai ir grafikos fragmentai, kairėje – naujausi, kruopščiai atrinkti tapybos pavyzdžiai, viršutinėje salėje – bene ankstyviausio laikotarpio plakatai, ekslibrisai ir knygų iliustracijos. Taip ratas tarsi uždaro. Bet ar tikrai? Ar nekyla noras grįžti prie naujausių kūrybos pavyzdžių, pamačius ištakas, patyrus pirminių impulsus, prisiminus laikotarpį, kuriame buvo gyventa ir kurta, tik siekiant laisvės minčiai, žodžiui, tik stebint nedrąsius tiesos spindulius pro aklas cenzūros uždangas?..

Meditatyviai sukdami laiko spirale nejučia suprantame, kad rytojus jau buvo...

Dailininkas
Gintaras Gesevičius

vakar. Ir kitas „rytoj“ taip pat kažkada virs „vakar“.

Parodos tikslas – noras parodyti jauniems, kad siela nesensta. „Ir galiu tai paliudyti“, – sako parodos autorius. „Man daug kas įdomu, siekiu ieškoti ir atrasti, suprasti, pajusti, o vertingiausi patyrimai – palaipsniui, iš lėto, po truputį, ne tik kūryboje, bet visų pirma – kasdieniame gyvenime išsikūnijantys virsmai, savęs stebėjimas tarsi iš šalies, suvokiant, kad ankstesnis galimas pykčio pretekstas dabar tekelia tik šypseną...“ – tokias mintis dėsto G. Gesevičius, kalbėdamas apie savo, kaip autoriaus, kūrėjo, žmogaus gyvenimą. O kūrybos šūkis turbūt galėtų būti šviesos ir vilties paieška, to perteikimas kiekviename kūrinyje, nesvarbu, kokia technika, forma ir kokio dydžio drobėje jis yra sukurtas. Nes tik atiduodami gauname patys.

Dailininkas Gintaras Gesevičius net ir jubiliejinėje parodoje stebėjosi savo kūrybiškumu

Dailininkas Gintaras Gesevičius jau seniai įrodė, jog yra puikus ir knygų iliustratorius

Gintaras Gesevičius yra į vienas garsiausių šalies grafikos meistrų

Dar tarybiniais laikais Gintaras Gesevičius buvo išskirtinis plakatistas

Jubiliejinės Gintaro Gesevičiaus parodos kuratorė buvo Utenos kraštotyros muziejaus vadovė ir menotyrininkė Jovita Nalevaikienė

Tapybos darbas „Raudoni laivai“ (drobė, akrilas, 2022 m.)

Parengė Jurgita Ulkienė

Unikalioje erdvėje – unikali paroda

Jovita NALEVAIKIENĖ

Lapkričio pradžioje Molėtų krašto muziejuje atidaryta Eugenijaus Nalevaikos tapybos paroda A PLIUS A. Molėtų krašto muziejaus unikalioje erdvėje, kurios gali pavydėti ir didieji miestai, eksponuojama beveik 30 darbų, kurtų ir visai neseniai, ir prieš keletą metų.

E. Nalevaika, gimęs, augęs ir mokęsis Kaune, daugeliui netikėtai prieš porą metų tapęs uteniškiu, šįkart savo kūrybą pristatė Molėtuose. Kaip sakė savo parodos atidaryme pats autorius, ilgą laiką buvo ištikimai pasišventęs tik akvarelei, tačiau pastaraisiais metais gana dažnai savo tapybiniams sumanymams pasitelkia ir akrilinius dažus.

Jeigu mėgintume E. Nalevaikos kūrybą lyginti su kraštovaizdžiu, pirmiausia reiktų kalbėti apie Dzūkijos smėlynus, kalveles ir pušis. Tolimame Varėnos rajono kaime prabėgusios vaikystės vasaros, *dzieduko* bitės ir šimtametės obelys sode paliko ryškų pėdsaką būsimo menininko vaizduotėje. Nuo mažens žinojęs, kad nori būti dailininku, tuomet dar negalvojo, kad pagrindine meninės raiškos priemone kažkada taps akvarelė. Tačiau tas subtilus reljefo linijų bangavimas, migla virš miškų, stebuklingas švytėjimas pro pušų ka-

mienus, matyt, buvo toks ryškus ir giliai įgulęs į atmintį, kad daugelyje Eugenijaus kūrybos vaizdinių net nieko nežinodamas gali atrasti subtilią Lietuvos kraštovaizdžio ir dzūkiškos raudos estetiką. Retai ji bus atvirai atpažįstama. Todėl prie paveikslų teks sustoti, sugrįžti, panirti ir bandyti patirti. Ne suprasti, o pajusti...

Kūrybos ir gyvenimo etapai yra natūraliai susiję ir laikotarpiams, kai daugiau dėmesio tekdavo administraciniam darbui, mažiau laiko likdavo kūrybai. Būta įvairių ieškojimų – minimalizmo dideliuose for-

matuose, rodos, neįmanomai sodrios rudos ir mėlynos akvarelėje, baltos drąsos ir suskaidyto violeto... Pastarųjų metų šūkis – „mažiau yra daugiau“ – ne madingu tapusio šūkio interpretacija, o asmeniniais patyrimais pagrįstas kūrybos segmentas, itin sustiprintas dar ir pastarųjų metų patirtimis, kai atėjo gilus suvokimas, kad nebūtina popieriaus lakšto ar drobės nuo krašto iki krašto užpildyti spalvomis, o mažiau kalbant galima pasakyti daugiau.

Parodoje pristatomi naujausi kūrybos pavyzdžiai, nes beveik visi paveiksłai sukurti nuo 2020-ųjų. Kai kuriuose galbūt galima atpažinti jau minėtų gamtinių reljefų – dzūkiškų ar aukštaitiškų – linijas, kituose – tolimų kelionių išpūdžius, dar kituose – meditatyvius apmąstymus apie akvarelės sluoksnių nuoseklumą, peršviečiamumą, vandens ir pigmento žaismės (ne)atsitiktinumą.

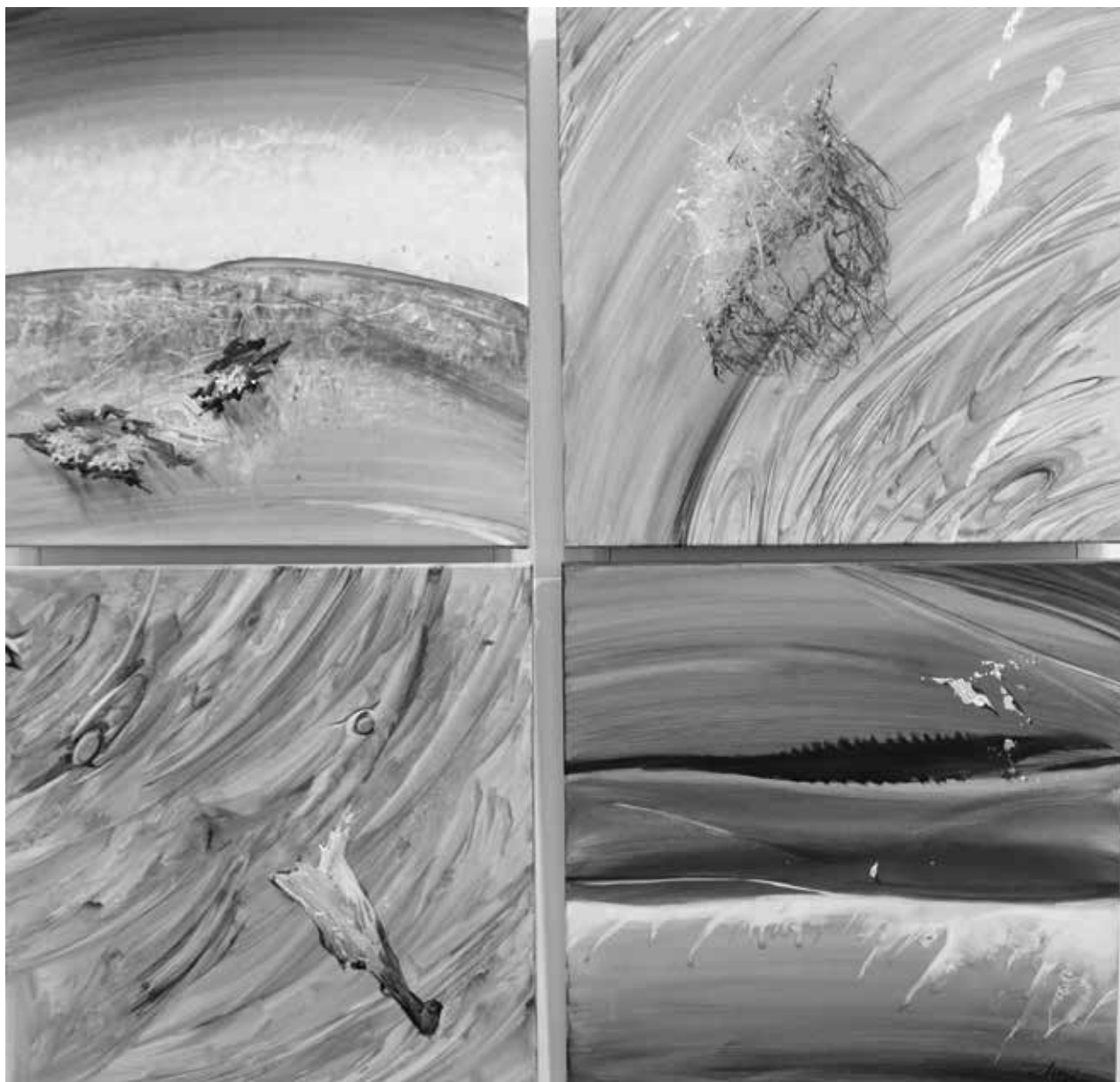
Kiekviena paroda autoriui – tai ne tik šventė. Tai ir atsivėrimas prieš parodos lankytojus, atsiskyrimas nuo savo kūrinio, jo atidavimas žiūrovo valiai, gal net, galima sakyti, apsinuoginimas prieš daugybę nepažįstamų, tiriančių ir stebinčių akių. Tuo pat metu tai yra ir palengvėjimo atodūsis. Viltingas, nes galbūt paveikslo ir lankytojo žvilgsniai susitiks taip, kad nebegalės išsiskirti. Tuomet autoriui teks atsisveikinti su savo kūriniu, o šis pradės gyventi savo gyvenimą.

Atkreipkite dėmesį, kiek daug vietos ir erdvės daugelyje paveikslų palikta Jūsų, mieli žiūrovai, minčiai, vaizduotei, fantazijai. Išdrįskite pasinaudoti šia galimybe. Kilkite, skrinkite, nerkite, banguokite kartu su dailininko rankos nuvesta linija, švieskite ir švytkite su akvarelės sluoksniais, turtėkite su sodriu mėlio ir tamsiai raudono aksomu.

Parodos lankytojai kviečiami atrasti savo vidinio menininko balso aidą Aukštaitijos aukštumose ir dailininko akvarelėse.

Eugenijus Nalevaika savo tapybos darbų parodą „a plus a“ atidarė Molėtų krašto muziejuje

Reginos Steponavičiūtės-Skomskienės akvarelėse – sugautos gimtojo krašto spalvos

Vytautas RIDIKAS

Nuo rugsėjo mėnesio iki pat Kalėdų Vytauto Valiušio keramikos muziejuje Leliūnuose puikavosi uteniškės Reginos Steponavičiūtės-Skomskienės akvarelių paroda. Šia neiline paroda galėjo pasidžiaugti ne tik jos ir muziejaus lankytojai, bet ir atidaryme dalyvavęs gausus būrys menininkų. Parodą gyrė ir ją pristaciusi Utenos kraštotyros muziejaus direktorė, menotyrininkė Jovita Nalevaikienė.

„Piešti ir lipdyti mėgau nuo pat vaikystės. Džiaugiuosi, kad mano brangiausios žmonės skatino kūrybą: visados parūpindavo dažų ir teptukų, nuvedė į Utenos vaikų dailės mokyklą; jie laukdavo naujų piešinių ir „namų sienas nuklojančių parodų“. Lankydama tapybos kursus Vilniaus dailės akademijoje 1990–1991 m. ir studijuodama dailę Vilniaus pedagoginiame universitete 1992–1997 m. buvau laiminga, nes išsipildė mano vaikystės svajonė“,

– savo parodos pristatyme rašė R. Steponavičiūtė-Skomskienė.

Po studijų baigimo dešimt metų ji mokė piešti kitus, taip pat ir savo dukras. Pasak jos, dabar teptuką paimanti vien tik savo džiaugsmui, pabėgdama nuo rutinos. „Atsiradus valandėlei laisvo laiko nėra nieko smagiau, kaip suradus akims malonų gimto krašto vaizdą, pasitiesti baltą popieriaus lapą, švelniais pieštuko kontūrais brūkštelėti pagrindines piešinio lini-

jas, po to teptuku jį aptaškyti vandeniu ir paletėje maišant akvarelinius dažus, skaidriais sluoksniais tapyti peizažą“, – įsitikinusi menininkė.

Daugelis menininkų šią tapybos techniką įvardija kaip žaismingą ir nenuospėjimą. Tuo įsitikinusi ir R. Steponavičiūtė-Skomskienė, tvirtindama, kad besiliedami dažai sukuria naujus atspalvius, netikėtas dėmes, pabėgančias iš kraštų formas ir linijas. „Vienaip spalvos susilieja drėgname lape, visai kitaip susidėlioja ant sausesnės popieriaus vietos. O jei liejant akvarelę saulė užstoja debesis, pakyla vėjas ar ima lašnoti, pamatai, kad ne tik nuo tavęs priklauso, ar darbas bus vykęs, – savo patirtimi dalinasi menininkė. – Akvarelė bene pats geriausias būdas atkurti spalvas ar vaizdus, perteikti gamtos nuotaiką, užfiksuoti akimirkos trapumą, saulės blyksnį ar debesų properšą. Na, o netikėtas vėjo šuoras, linguojanti smilga ar nulašėjęs lietaus lašas taip pat uždeda savo parašą ir nejučia tampa peizažo bendraautoriumi.“

Menininkė įsitikinusi, jog tapyba akvarele – pats geriausias poilsis ir atsipalaidavimas, kai nutolsta rūpesčiai ir nerimo šešėliai, kai mintys susilieja su popieriuje besiliejančiais potėpiais ir skaidriais akvarelės pustoniais.

Šioje parodoje ir menininkės kūryboje dažnai atsispindi gimtosios sodybos Šlepečių kaime (Utenos r.) peizažai, Utenos miesto vaizdai, jos mamos ir močiutės augintų gėlių spalvos, prieš daug metų senelio sodinto obelių sodo siluetai, jos tėvelio iškastų tvenkinių vandenys.

„Kaip ir anuomet, vaikystėje, man vis dar norisi po dalelę savo brangaus krašto, nuolat kintančios gamtos, – sugaut, savaip atkartoti, paslėpti po stiklu, kad neišbluktų iš atminties, kad džiugintų širdį ne tik man, bet teiktų džiaugsmą ir kitiems“, – įsitikinusi parodos autorė R. Steponavičiūtė-Skomskienė.

Reginą Steponavičiūtę-Skomskienę akvarelių parodos atidarymo proga sveikino ir Utenos rajono savivaldybės meras Alvydas Katinas

Menininkę Reginą Steponavičiūtę-Skomskienę parodoje pagerbė ir dusetiškaiai dailininkai su Alvydu Stausku (*dešinėje*) priešakyje

Reginos Steponavičiūtės-Skomskienės meno paroda džiaugėsi ir jos artimieji

Reginą Steponavičiūtę-Skomskienę sveikino ir muziejaus šeimininkas Vytautas Valiūšis

| Reginos Steponavičiūtės-Skomskienės parodos Leliūnuose atidarymą susirinko gausi menininkų bendruomenė

Gražiausi Ignalinos krašto vaizdai – nuotraukų parodoje

Lina KOVALEVSKIENĖ

Gruodžio mėnesį Ignalinos krašto muziejus pradėjo gražiu meniniu akcentu ir kvietė pasidžiaugti puikia ignaliniečio, gamtos fotografų klubo „Žalias skėtis“ nario Petro Bilkio kūrybos paroda. Pačiam autoriui ši paroda – tai tarsi džiugus sugrįžimas. Puikiomis nuotraukomis kraštą garsinęs fotografas kurį laiką buvo kiek atsitraukęs nuo savo didžiojo pomėgio, dirbo statybose. Prieš kelis metus, sulaukęs pensinio amžiaus, vėl nėrė į šią veiklą, kurią pats vadina tikru narkotiku.

Ši paroda, kaip autorius pasakojo, gimė neplanuotai, draugai padėjo, paskatino. Eksponuojamos ir jo naujausios, ir anksčiau metų nuotraukos, spalvotos ir nespalvotos – mylimo krašto vaizdai įvairiais metų laikais – paslaptiniai ežerų vandenys, ir tylūs balti žiemos laukai, ryškiai rausvos rytų žaros ar auksiniai šilti saulėlydžiai. Pastebimas ir baltas lelijos žiedas, ir lengvas pienės pūkas...

P. Bilkis sakė, kad apie fotografiją gali dvi, tris paras pasakoti. Jam patinka būti gamtoje, patinka kaimas, miškų, ežerų, upelių grožis. Ir nuotraukose stengiasi tą grožį meniniame mirksnyje užfiksuoti. Pasakojo, kaip keliausi trečią, ketvirtą valandą, kad pamatytų patį gamtos stebuklingo budimo vyksmą. Kai kada miške šernai

prabėgdami išgąsdina ar gervė praskrisdami surėkia visai šalia... Visokių nuotykių jam yra nutikę. Kai kada kartu ir žmoną pasikviečia, kaip pats juokauja, dėl techninės pagalbos. Žmonai yra dėkingas už kantrybę ir užuojautą reiškia visoms fotografų žmonoms. „Jei vyras fotografas, tai pinigų slėpkit, ale vis tiek nepaslėpsit...“ – gražia tarmiška šneka parodos atidarymo metu juokus bėrė autorius.

P. Bilkis gimė 1957 m. rugsėjo 5 d. Vaikystė prabėgo Zarasų rajone, mokėsi Antalieptės vidurinėje mokykloje. Kurį laiką dirbo Aukštaitijos nacionaliniame parke. Fotografija domisi nuo 1971 m. Kaip pasakojo jo bičiulis fotografas Algis Jakštas, tuomet juos, kelis jaunos vaikinukus, į savotišką klubą subūręs fotografavimo pa-

slapčių mokė jau į amžinybę iškeliavęs ignalinietis Mamertas Krapauskas. Per dešimtmečius keitėsi ir fotografavimo technika. Anksčiau nemokėjęs naudotis kompiuteriu, dabar P. Bilkis turi du ir be jų jau neįsivaizduoja savo darbo. Na, o ši paroda jam bus kaip geras paskatinimas. Ignalina lauks naujų fotografo prisistatymų.

Parodoje skambėjo Tomo Kochankos saksofono muzika. P. Bilkį sveikino ir gražaus kūrybos kelio linkėjo jo šeima, artimi žmonės, draugai bei fotografų klubo bičiuliai. Už nuostabią parodą dėkojo Ignalinos krašto muziejaus direktorė Renata Veličkienė. Ji įteikė ir muziejaus, ir savivaldybės atminimo dovanėles. Vieną nuotrauką autorius dovanojo muziejui.

Vieną savo nuotrauką Petras Bilkis dovanojo Ignalinos krašto muziejui

Fotografo nuotraukose – mylimo krašto vaizdai

Į Petro Bilkio parodos atidarymą susirinko būrys jo kūrybos mylėtojų

Buvusi pedagogė pasižadėjo žmonėms skleisti tik optimizmą

Lina NARČIENĖ

Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau – Utenos AVPK) salėje tapybos darbų parodą „Branda“ atidariusi tautodailininkė, buvusi pedagogė Regina Eidžiulienė prisipažino visuomet pasaulį matanti šviesiomis, vaiskiomis spalvomis. Gal todėl ir žvelgiant į jos paveikslus juntama ramybė, susikaupimas, žydėjimas ar rudeninių lapų žaismas... Grožį ir dvasinį tobulėjimą mėgstanti tapytoja kaip svarbų dalyką akcentavo brandą tiek dvasiniame gyvenime, tiek kūryboje.

Didžiąją gyvenimo dalį lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja dirbusi R. Eidžiulienė prisipažino, kad jos širdis visą laiką jaučė šilumą menui bei grožiui. Mokslų, susijusių su menu, ji nėra krimtusi, todėl save vadina savamoksle. Kartu su šeima Ažuolijos kaime (Leliūnų sen.) gyvenanti kūrėja sakė, jog gavusi elektroninį laišką iš Utenos AVPK šiek tiek išsigando, tačiau jame buvo pasiūlymas eksponuoti tapybos darbus. Šis pasiūlymas kūrėją nudžiugino ir ji ėmė rengtis parodos atidarymui. Žinoma, jaudinosi, nes, anot jos, kiekviena paroda atneša šiek tiek nerimo, tačiau kartu ir teigiamų emocijų. Pasveikinti maždaug dešimtmetį kuriančios R. Eidžiulienės atskubėjo ne tik Utenos AVPK viršininkas Vytautas Vaiškūnas, jo pavaduotojas Vaidotas Žilys, policijos pareigūnai, bet ir tautodailininkai, draugai, muzikinį sveikinimą dovanojo Utenos meno mokyklos mokytoja Audronė Misiukaitė, grojusi gitara.

„Tikriausiai tik šiemet ėmiau suvokti, kad gyvenime niekas nesikartoja: nei akimirkos, nei dienos, nei metai. Gyvenimas dėlėjosi iš mažų akimirkų. Jeigu nebūčiau nuo karščio kaitusi mugėje, vykusioje Utenos miesto gimtadienio metu, ir jei-

gu prie manęs nebūtų priėjusi V. Vaiškūno žmona ir nebūtų nupirkusi nedidelio mano paveikslo, tikriausiai šiandien čia nebūčiau atidariusi savo darbų parodos“, – prisipažino kukli kūrėja.

Moteris pasakojo, kad savo tapybos darbus kelti į viešumą, dalyvauti mugėse nuolat paskatindavo sūnus. „Jis visą laiką sakydavo, kad kiek aš galiu piešti, kurti rankdarbius, papuošalus. Jų pilna visose pakampėse. Sūnus man ir sako: „Arba rodyk kitiems, arba neš į konteinerį.“ Vyraš tam irgi pritarė, todėl mane su darbais nuveža, žinoma, paskatina ir kurti“, – dėkodama savo artimiesiems kalbėjo menininkė, kuri iškėlė sau uždavinį skleisti žmonėms tik optimizmą, nes negatyvumo mūsų gyvenime ir taip per daug.

Kalbėdama apie savo gyvenimą, menininkė prisipažino, kad dėl sveikatos sutrikimų užsidarė mokyklos durys, tačiau atsivėrė langai į kūrybą. Šis procesas ją viliojo nuo vaikystės. Dar būdama mokinė ji nuvyko į anuometį Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės technikumą, tačiau grįžusi nenuždžiugino savo mamą, kuri buvo įsitikinusi, kad iš meno išgyventi tiesiog neįmanoma. Žvelgdama į savo buvusias pedagoges ir matydama jų jaunatviškumą, atsidavimą darbui, R. Eidžiulienė irgi pasuko pedagogo keliu. Kurį laiką puikiai besimokiusi mergina stovėjo savotiškoje kryžkelėje – ilgokai svarstė, ką pasirinkti: biologiją, istoriją ar lietuvių kalbą ir literatūrą. Uteniškė pasidžiaugė ir savo anūku Domu, kuris pradėjo lankyti dailės mokyklą.

Ne tik tapyti, bet ir kurti rankdarbius mėgstanti R. Eidžiulienė prisipažino neskaičiuojanti laiko, todėl neretai grožio kūrimas užsitęsia iki nakties.

„Šioje parodoje daugiausia eksponuojami plenerų metu sukurti darbai, – savo kūrinį apžvelgė tapytoja. – Nors viename plenero planavau tapyti ežerą, jis manęs

REGINA EIDŽIULIENĖ

(gim. 1962 m. sausio 23 d.)

Tautodailininkė, savamokslė, nebaigusi jokių meno mokyklų. Dirbo pedagoginį darbą. Tapo, piešia, siuvinėja, kryželiu, mezga riešines. Įkvėpimą žadina gamta, ypač medžiai, gėlės, įvairūs metų laikai.

Nuo 2017 m. priklauso Utenos tradicinių amatų centrui „Svirnas“. Dalyvavo keliose personalinėse, bendrose Utenos bei respublikos tautodailininkų parodose. 2017 m. dalyvavo ir buvo įvertinta IV respublikinėje konkursinėje tautodailininkų primityviosios tapybos parodoje Monikos Bičiūnienės premijai laimėti (rėmėjų premija), respublikiniame tautodailininkų „Aukso vainiko“ regioniniame ture Zarasuose įvertinta antra vieta. Tapo paveikslus akriū. Ypač pavyko ciklai „Žydėjimas“, „Piliakalniai“, „Lietuvos šimtmečiui“.

nesudomino. Norėjosi daugiau spalvų. Eidama pamačiau keistas žoles, jų nusiskyniau, parsinešiau, pamerčiau į stiklainį. Jos puikuoja mano paveiksle, tačiau tapydama nesistengiau, kad augalai atrodytų tokie, kokie yra realybėje. Tąsyk šie keisti augalai pažadino manyje norą nutapyti sodą su aviliu, bitutėmis, obelimis... Turiu vieną paveikslą, kurį pavadinau graudžiu, nes kai jį nutapiau, po mėnesio netekau savo mamos. Jame pavaizdavau rudenį, per upeliuką tiltelį, vedantį į raištą. Po mamos mirties šiame paveiksle dar nutapiau vaivorykštę, vaizduojančią ne tik išėjusiąją, bet ir tai, kad kažkas šviesaus liko mano atmintyje, mano gyvenime.“

Ažuolijos kaime gyvenanti tautodailininkė dažnai grybauja netoli esančiame raiste, todėl jos paveiksluose galima išvysti raisto motyvų. Į atmintį įsirėžęs ir Tirmūnų (Leliūnų sen.) vaizdas – tai moters tėviškė. Senoje sodyboje melioracijos laikais į iškastas didžiules duobes buvo sustumtos jos tėvelio prižiūrėtos obelys.

Prisimindama savo kūrybines kančias, R. Eidžiulienė juokėsi, kad kartą piešdama arklį sulaukė vyro kritikos, jog vaizduojamas gyvūnas visai nepanašus į arklį. „Kiekviename mano paveiksle yra įdėta šiek tiek šypsenos ar juoko. Nupiešiau du gandrų: vienas iš jų piktokas, snapu kalenantis, nuo galimos neištikimybės savo patelę ginantis, nes atskrenda trečias gandas. O tapant ežerą niekaip neišėjo pavaizduoti jo deramai, vis atrodė, kad tas ežeras kyla aukšty. Kol aš nuleidau tą vandenį, tai vargo būta!“ – prisiminimais dalijosi parodos autorė.

Žuvų horoskopai

Dr. Eugenija ŠIMKŪNAITĖ

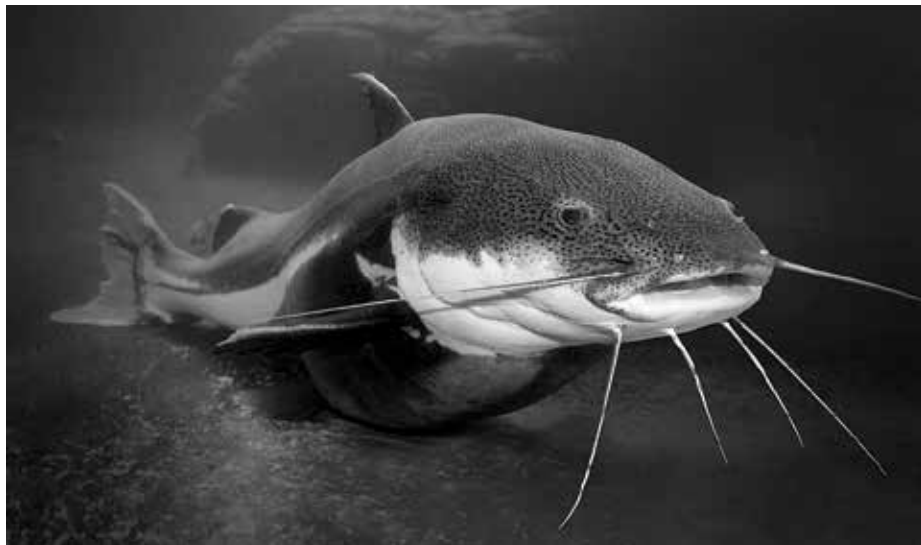
Spalis – šamas

Mėnesio žuvis – šamas. Gal tai ir tikra žuvis, o gal ir koks vandenų siaubūnas ar net tikras velnias. Visai apie šamus šneka, tačiau jei pagauti pavyksta, lyg niekur nieko kepa ir verda. Paslaptingas šamas, jo beveik ir nesimato. Net ir geras žvejys negali tikrai pasakyti, yra jis tame ežere, upės duburyje, ar ne.

Pasakoja, kad tai tam, tai anam besimaudant šamas bandęs už kojos grybštelėti, kad ką ir paskandinęs. Žinoma, šamas – vandens gyvūnas, jis savo aplinkoje, o žmogus ten – įsibrovėlis, jam sunkiau galynėtis, bet, tikriausiai, ne vien šamas, o ir baimė, pasimetimas kalti. Juk pasakojama, kad griebęs šamas už kojos besimaudantį piemenuką, o valtyje buvęs žvejys prisitaikęs ir taip tvojęs ilgąsiui šamui irklui, kad tas nešęs uodegą, o piemenį paleidęs. Pilna apie šamus pasakojimų, gan pikty, baisių, net su nelabaisiais siejamų, aišku, ne visi jie tikri, yra ir gerokai pagražintų.

Šamas – didelis nuosavybės gerbėjas: įplauks į jo duburį koks neatsargus žvejys, taip ir žinok, apvers valtį. Tokių pasakojimų labai daug.

Žydai šamo nepirkdavo – esą „nekošernas“ (gal kad su ūsais, o gal kad Abra-

omo žuvimi buvo laikomas). Bet kitiems šamas visai nepeiktinas. Knaisiojasi šamas dumble it koks paršas ir jo mėsa gerokai dumblu trenkia. Ir lynas ne kitoks, o lynų mėgėjų yra.

Šamai – bene pasyviausia gėlių vandenų žuvis, tad ir gero vertinimo nesulaukia. Nelabai garbstomi šamiokai – esą vangūs ir tingūs, kūtvėlos ir tiek. Gal ir galėtų ką padaryti, bet pakrutėti tinginių pančiai tingi. Tinginių pančiai tai darbui,

o meilės reikaluose net labai netingūs, tik vilioti nebando, nesigerina, o imte pasiima. Dideli tylūnai. Kaimynai jų nemėgsta, net ir privengia. Stamboki, kresni, nedailūs, nemėgstantys suėjimų, nei kokių subuvimų. Jėgos negaili dirbdami: kad daro, tai nedailiai, bet tvirtai. Jei šamiokus į mokslus leidžia, mokosi labai atkakliai, bet nelengvai. Prasimokę, jei į kokius viršininkus patenka, tai esti kirviai bukaašmeniai.

Lapkritis – seliava

Gal tik gyvų gyviausias sidabras galėtų būti už seliavą gražesnis – daili, kaip nutekinta, nei plona, nei stora, ilga, žvynai blizga, regis kibirkščiuoja. Ne kokiuose dumblynuose, ne kokiuose maurynuose laikosi, o tik giliųjų ežerų loviuose, kur vanduo ir šaltas, ir tyras – jos mėgiamos vietos. Ne venterėliu, ne meškere žvejojama, tik giliai įleidžiamais tinklais ištraukiama. Ir tai ne kiekviename ežere, o tik pačiuose giliausiuose, pačiuose žymiausiuose.

Būtų seliava tik graži, būtų tik reta ir sunkiai pagaunama, vargu ar būtų tokia šlovinga, tačiau ji ir skani, ir soti. Kaip ją beparuoštum, visai tinka, bet užvis skaniausia – sūdyta.

Gerbė sūdytą seliavą ir kauniečių restoranai, tik ne tiek jų buvo ir ne tokie pinigingi, kad įpirktų. Ar šviežiai žuvie nei, ar tik sau sūdytai – geresnės žuvies nereikia nei patiems, nei geram svečiui pamylėti. Net ir seliavų sūrymas pasninkinius barščius ar kopūstus skanėstu pa-

darydavo. Gera, soti, valgyti praverčia ir ligoniui, kad ir koks sumenkęs jis būtų. Duok kąsnelį seliavos – akys tuoj prašviesėja. Tinka Kūčioms silkė, jei geresnės žuvies nėra, o seliava – ir ant Kūčių stalo šviečia.

Seliaviokai ar seliaviotės ir nesikėlaidami – visada pirmieji. Jei juos į mokslus leidžia, regis, nei mokosi, nei ką, o perpranta greičiau ir geriau už kitus. Vikrūs ir padykę, bet tas jų išdykumas gražus, linksmas, nieko pikta neužkabina. Jauni me ir dainininkai, ir šokėjai pirmieji, bet niekas nepasakys, kad tik po vakarėlius ir belakstantys. Dirba ir padirbs taip, kad niekas geriau nepadarys. Teisingi ir geri kaimynai, nors nebijo ir tiesos į akis pasakyti, bet pasako taip, kad prie trečiųjų akių nesvilina. Ar palepinti, ar vargo matę, yra vikrūs, dailūs, kupron nesusimetę, darbui pajėgūs ir pramanūs. Gal ir ne visi gražaus veido, bet visi – šviesaus, tuo šviesumu ir meilės, tad jų žodžio dažnai klausia, dažnai ir paklauso.

Gruodis – vėgėlė

Vargu ar kas vėgėlę pavadins gražuole – galva didelė, pati pilvota, kad slidi, tai jau tikrai slidi. Ir vėgėliokai, gruodyje gimę, tokie. Regis, pagauti, kur nedera, už rankos nučiupti, net mirktelėt nespėsi – jau išsisukę, lyg niekur nieko.

Ir pagavęs vėgėlę dar negali džiaugtis ją turįs. Vasarą ją pagauti ne taip paprasčia – neskuba nei į tinklus lįsti, nei ant jauko kibti, tūno kur duburiuose ar kitoje sunkiai prieinamoje vietoje. Žiemą kiek kitaip – kantrus žvejys gali ir ne vieną vėgėlę išsitraukti. Šiaip jau žuvis kaip žuvis, kas gaudo, tam ir reikalinga, bet jau Kūčioms tikrai – be vėgėlės ir Kūčios – ne Kūčios.

Vėgėlės oda ne tik slidi, bet ir labai lipni, tokia lipni, kad ją vartodavo net skilusioms puodynėms sulipdyti. Šeimininkei be puodynės – nors rėk, o būdavo skyla, sudūžta ar dar kas nutinka. Kuo belipdytum: moliu, vyšnių ar slyvų klėjais, spygliuočių sakais ar beržo tošimi – stovėti tokia puodynė stovės, bet susipilti į ją tik kruopas ar miltus tegalėsi, o sūrymas, medus ar taukai išsisunks. Aptempk tokią puodynę vėgėlės oda, jei gražiai gabaliukus sudėjai, išdžius oda – puodynė bus kaip buvusi. Taukus, medų, sūrymą ar ką bepiltum, viskas laikysis, nesisunks. Tokia galinga vėgėlės lipnioji oda.

Nors pažiūrėti vėgėliokai nei dailūs, nei panašūs į vikruolius, bet iš tiesų vikrūs, o jau jėga ir užsispyrimu, atkaklumu jiems mažai kas tegali prilygti. Kad ir kaip būtų sunku dirbti, dirbs bet kokį darbą tol, kol padarys. Vėgėliokai – didžiapilviai, mėgsta ir gali nemažai suvalgyti, nemažai ir išgerti. Jei kaime gyvena, taisyti kur į galukiemę, o jei ne į galukiemę, tai taip apsiželdins, kad sodybos ir nema-

tysi. Mokslan vėgėliokai nesiveržia, nelabai domisi ir amatais ar verslais. Šeimoje nėra labai pastebimi, lyg ir nesiveržia ką po padu paminti, bet taip jau yra, kad viršus būna jų. Jei ne dėl gerumo ar piktumo, tai dėl mokėjimo prikibti. Nebūna nei kvaili, nei žiopli. Jei tenka ką pasakyti, tai kvailai nenušnekės, bet mestels du, tris žodžius, kurie gali ne tik tai dienai, bet ir ne vieneriems metams prilipti.

Parengė Jurgita Ulkienė

Dr. Eugenija Šimkūnaitė. Gesė

HORIZONTALIAI:

1. Šeivamedžių šeimos krūmas su kartoko skonio uogomis
2. Medis, žydintis baltais kvapniais žiedais, o uogos oranžinės
3. Kokioje Vilniaus gatvėje gyveno E. Šimkūnaitė?
4. Daktarės E. Šimkūnaitės tėvo vardas
5. E. Šimkūnaitės vienintelė meilė ir jos vyras (vardas)
6. E. Šimkūnaitės labdaros ir paramos fondo dabartinis prezidentas
7. Kaip dar vadinamas vaistinis augalas „moterūnė“?
8. Visžalis spygliuotis, priklausantis kiparisų šeimai
9. Kokio gyvybės medžio mėnuo yra vasaris pagal E. Šimkūnaitę?
10. Pirmojo E. Šimkūnaitės fondo narė
11. Opšrus kitaip
12. Kaip E. Šimkūnaitė vadino rugsėjo mėnesį (kilmininko linksnis)?
13. Gruodis pagal E. Šimkūnaitę
14. Žuvis, gyvenanti ežeruose ir tvenkiniuose
15. E. Šimkūnaitės motinos vardas
16. Selekcininkas, biologijos mokslų daktaras Antanas, kilęs iš Ryliškių kaimo. Mokėsi Tauragnuose ir Utenoje
17. Juodųjų serbentų veislė, išvesta A. Ryliškio
18. Pirmojo E. Šimkūnaitės fondo narė
19. Žolinis daugiametis augalas, kurio gumbai kasami rudenį
20. Kieno žiedai pavasarį auksu tvиска?
21. Lelijinių šeimos augalas, kurį Avicena siūlė valgyti nuo visų ligų
22. Bastutinių šeimos augalas, naudojamas maistui
23. Kokiam miestelyje (vietininko linksnis) E. Šimkūnaitė 1929–1937 m. dirbo vaistinėje?
24. Kas vadino daktarę sesę, o daktarė šį tautodailininką doc. dr. vadino broliu?
25. Notrelių šeimos augalas, vaistažolė
26. Pirmojo E. Šimkūnaitės fondo narė

VERTIKALIAI:

27. Visžalis 20–25 cm aukščio erikinių šeimos augalas su raudonomis sultingomis uogomis
28. Kokio saulės medžio mėnuo yra sausis
29. Uolaskėlinių šeimos krūmas, auginantis juodas valgomas uogas
30. Šį augalą dar vadina „love“, „šabalbone“
31. Erikinių šeimos šliaužiantis augalas, kurio uogos renkamos net ir pavasarį
32. Pirmojo E. Šimkūnaitės fondo narys
33. Astrinių šeimos augalas, stabdantis kraujavimą
34. Bičių globėjos Austėjos mėnuo
35. Balandis pagal E. Šimkūnaitę
36. Suoliuko „Gesės vyšnių sode“ autorius
37. Pirmojo E. Šimkūnaitės fondo narys
38. Balandis – baltosios nuotakos mėnuo. Kas tos nuotakos pagal daktarę?
39. Kokia vaistažolė vadinama „vosilka“?
40. Liepos mėnuo pagal žuvų horoskopą
41. Šio medžio sula vertinga, renkami pumpurai ir lapeliai vaistams
42. E. Šimkūnaitės labdaros ir paramos fondo valdybos pirmininkė
43. Pirmojo E. Šimkūnaitės fondo narė
44. E. Šimkūnaitės fondo narė
45. Labai vitaminingas daugiametis augalas dar vadinamas „piktadilge“
46. Augalas, kuris priklauso astrinių šeimai. Kaimuose jį dar vadina „kupalninku“ ar „kupalniku“
47. Astrinių šeimos augalas. „Špikamaras“ kitaip
48. Bervidinių šeimos augalas, dar vadinamas elpruse arba „varvenčiuku“

*Kryžiažodį sudarė ir iliustravo tauragniškę Regina Mačienė
atsakymus pasitikrinti galite 8-ame žurnalo puslapyje*

KRYŽIAŽODIS

Dr. Eugenija Šimkūnaitė

